

PRED 30 LETI

Pred 30 leti je bila slovenska delegacija, izvoljena na zboru odposlancev v Kočevju, na poti v Jajce, na zgodovinsko II. zasedanje AVNOJ.

Natanko na današnji dan pred 30 leti je bila delegacija v Otočcu. V knjigi spominov Toneta Fajfarja »Odločitev« beremo: »Opoldne 17. novembra smo se zbrali vsi delegati iz Slovenije in Hrvaške in se vkrcali na kamione... S kamioni smo se vozili skozi Koroško in čez Kravarsko polje do Udbitne.«

TV 15

Glasilo Zveze združenj borcev NOV
in Zveze rezervnih vojaških starešin
Slovenije

Glavni in odgovorni urednik: France Šušteršič

Leto XI. — Št. 46

15. XI. 1973

Hitro smo jih spoznali

BESEDA O POLITIČNEM PODZEMLJU

Mnogi borci NOV in preprosti, domovini zvesti ljudje smo že dolgo opozarjali na pojave sovražnega delovanja proti socialistični in samoupravni skupnosti. Tudi naš list je kot eden redkih večkrat konkretno pokazal na take izpade. Povedati pa je treba, da naša opozorila niso dobivala ustreznega odziva. Bili so taki, ki so se ob tem pomilovalno zmrdovali ali pomenljivo posmihali, še več pa je bilo takih, ki so le skomigali z rameni, češ kdo ve, komu je verjeti, ali pa, saj se ne da nič storiti. Pri takem odzivu je šlo največkrat za naivnost, mnogokrat pa tudi za tehnokratsko in liberalistično miselnost tistih krogov, ki so se odvojili od ljudstva in so mislili samo še na osebno udobje in osebne koristi, pa jim je bil vsak glas iz ljudstva odveč. Po bode za pomirjiva stališča nasproti družbenim in političnim škodljivcem pravzaprav niso tako važne, ker nas trenutno bolj zanimajo posledice takega ravnanja. Zgodilo se je namreč, da v mnogih primerih ni prišlo do kazenskega pregona zoper tiste, ki so javno izrekli ali napisali gesla v stilu fašističnega nasilja, npr. da je treba vse borce in komuniste postreliti, »smrt borcem«, da borci lažejo, da so borci za na gmajno in ne za v mesta, zoper tiste, ki so peli fašistične pesmi ali parodirali partizanske, zoper tiste, ki so zlorabljali svoje položaje za osebno okoriščanje in za obračunavanje z borci, da ne govorimo o tistih,

ki so širili razne »šaljive« zgodbe na račun našega družbenega sistema in naših voditeljev ali pa delovali še bolj pretkano. Dokler organi kazenskega pregona ne bodo odločno in neodložljivo ukrepali zoper take javne manifestacije nasprotovanja politiki Zveze komunistov ter socialistični in samoupravni skupnosti, bodo imeli netilci psihološke vojne proti socialistični Jugoslaviji in njeni obrambni sposobnosti lahko delo in širok manevrski prostor. Zadnji dogodki in pojava podtalnega delovanja proti socialistični Jugoslaviji in njeni obrambni moči so potrdili pravilnost opozoril, ki so jih v preteklosti izrekli zlasti borci NOV in naš list. Organizacijsko glasilo Zveze komunistov Jugoslavije in ZKS »Komunist« je v št. 44 z dne 5. novembra 1973 na tretji strani pravilno ugotovilo, da pri nas obstaja organizirano politično podzemlje. »Komunist« je pravilno razčlenil tudi vzroke, ki so privedli do politično praznega prostora, ugodnega za delovanje sovražne propagande in sovražnih agentur. S svojo strani želi naš list to razčlenbo le še dopolniti. Menimo, da so Centralni komite, Zvezni izvršni svet in drugi organi ob pojavih alarmantnih vesti zelo hitro in učinkovito reagirali, kar je hvalevredno. Vendar moramo hkrati ugotoviti, da pa sam politični aktiv ni ukrepal enako učinkovito. Mnogi, ki bi morali ukrepati, so čakali na navodila in pojasnila, kar je imelo za posledico zamujanje in ne-

učinkovitost. Kje so vzroki takšnega stanja? Predvsem v nezadostnem in premalo temeljitem ideološkem izobraževanju ne le množic, ampak tudi političnih kadrov. Mlajši politični kadri nimajo tiste širine marksističnega znanja, ki bi jim omogočalo in dajalo pogum, da sami na lastno pobudo ocenjujejo trenutno nastali položaj in takoj na kraju samem učinkovito ukrepajo proti razrednemu in ljudskemu sovražniku. Nimajo tistega »političnega refleksa«, ki je značilen za kadre, skovane v ognju revolucije. Nasprotno pa mnogi borci NOV z navidezno ozkim kulturnim in splošnim obzorjem po svoji »kmečki pameti« hitro prepoznajo, kaj je prav in kaj narobe ter kdo ima kaj za bregom. Iz tega spoznanja sledi, da borci NOV in revolucionarni kadri še zdaleč niso »za odpad«, ampak bo treba bolj upoštevati njihova mnenja, predloge in ocene. Na podeželju in v krajevnih skupnostih po mestih so bili pogosto edini, ki so vzdrževali kontinuiteto politične organiziranosti in političnega delovanja z množicami.

Natančneje je treba razčleniti tudi strategijo političnega podzemlja, ki si je prizadevalo, da borci NOV in revolucionarje izrine iz javnih funkcij in iz družbenega življenja, da jih z izgovori o pomlajevanju onemogoči in spravi s poti ali pa jih s povzročanjem krivic naredi nezadovoljne in razočarane. Mnoga podjetja so se borci NOV zvečine že znebila, zadnje čase pa to še zlasti opažamo v kulturnih ustanovah. Tako so na primer praktično na cesti nekateri partizani-umetniki, ki jih poznamo, kako prizadevno in prepričevalno še vedno nastopajo pri partizanskih proslavah, kako negujejo revolucionarno izročilo in njegovo človečansko poslanstvo. Hkrati v kulturi in na drugih področjih družbenega življenja prihajajo (Nadaljevanje na 3. strani)

V Čitluku v BiH so 11. novembra s številnimi prireditvami proslavili 75-letnico rojstva pomembnega revolucionarja in komunista Ivana Krndelja, ki se je rodil v bližnji vasi Blizanci. K njegovemu spomeniku so položili venec ZKJ ter izvedli priložnostni recital mostarskega ljudskega gledališča in bogat kulturni spored.

Predsednik ZIS Džemal Bijedić je ob tej priložnosti odprl modernizirano cesto Žitomislići—Čitluk in vodovod, ki so ga v Čitluk napeljali iz Neretve. Zatem je predsednik ZIS na velikem ljudskem zborovanju govoril najprej o življenju in delu Ivana Krndelje, znanega revolucionarja, ki je živel le do svojega 53. leta — 17. julija 1941 so ga ubili skupaj s 44 komunisti v Maksimirskem gozdu v Karestincu — a je za delavski razred naredil toliko, kot če bi živel več življenj.

Zatem je tovariš Bijedić orisal položaj na Bliznjem vzhodu in prizadevanja za trajen mir na tem območju.

Udeležence te proslave je brzojavno pozdravil tudi predsednik Tito, ki je v svojem pozdravu med drugim poudaril, da predstavlja Ivan Krndelj eno najvidnejših osebnosti v jugoslovanskem delavskem gibanju med obema vojnoma v času ostrega razrednega boja in narodnostnega zatiranja. S svojimi bogatimi revolucionarnimi izkušnjami in znanjem, poštenostjo in doslednostjo je izredno veliko prispeval v boju proti frakcionizmu in drugim slabostim partije.

Dve pomembni proslavi

V ČITLUKU JE GOVORIL DŽEMAL BIJEDIĆ

V Prištini je bilo v nedeljo veliko zborovanje, posvečeno 30-letnici ustanovitve makedonsko-kosovske proletarske brigade. Na njem se je zbralo kakšnih 20.000 ljudi iz Prištine in drugih krajev Kosova. Nekdanji komandant te brigade, general-polkovnik Peter Brajović, je pregledal vrste preživelih borcev in je v svojem nagovoru med drugim naglasil:

Na današnji dan pred 30 leti je bila v vasi Slivovu v Makedoniji ustanovljena prva makedonsko kosovska brigada. Tega dne so se vanjo razvrstili štirje bataljoni, v katerih so bili Makedonci, Srbi, Crnogorci, Albanci, Slovenci, Hrvati in Italijani. Ta sestava je bila pravi odraz bratstva in enotnosti. Grobovi mnogih teh borcev pa so posejani po Makedoniji, Kosovu, Sremu, Sloveniji in na meji Avstrije, pa tudi v Albaniji in Grčiji. Večnarodnostna sestava brigade je predstavljala trdno silo, ki je v najhujših trenutkih sledila liniji KPJ v znamenju bratstva in enotnosti naših narodov in narodnosti.

Na mitingu je govoril Mahmut Bakalli, predsednik PK ZK Kosova, ki je v svojem govoru naglasil, da so bogate izkušnje jugoslovanske socialistične revolucije prehajale tudi na Kosovo, kjer so najširše množice v stari Jugoslaviji živele v siromaštvu, bedi, izkoriščanju in narodnostnem zatiranju. Prav s socialistično revolucijo pod Titovim vodstvom je Kosovo v okviru socialistične Jugoslavije prvič v svoji zgodovini doživelo očiten napredek v gospodarskem, socialnem, nacionalnem, demokratičnem in drugih ozirih.

Zbranim udeležencem te proslave je poslal predsednik Tito pozdravno brzojavko, v kateri je med drugim rečeno tudi tole:

Prva makedonsko-kosovska brigada je v NOV prispevala pomemben delež k skupnemu boju naših narodov za njihovo osvoboditev izpod okupatorja in domačih izdajalcev ter za revolucionarno družbeno preobrazbo.

besede in dejanja

ŠE VELIKO PASIVNIH ČLANOV

Kljub očitnim uspehom govorijo nekatere analize, da v osnovnih organizacijah ZK nimamo dovolj množičnega političnega dela, da veliko komunistov nima nikakršnih obveznosti v organizacijah in da je veliko pasivnih. Rezultati dokazujejo, da je ponekod neaktivnih tudi do 40 odstotkov komunistov, 30 odstotkov komunistov pa nima nobene obveznosti. Boj za uresničevanje nalog iz pisma ni enakomerno zajel vseh organizacij ZK, zato nas čaka jo zelo pomembne naloge pri

usmerjanju organizacij ZK v konkretno politično akcijo.

Iz govora Kira Gligorova na seji predsedstva ZKJ.

ZASKRBLJUJOČI PODATKI

Od vsakih 100 zaposlenih žensk v SR Hrvatski jih 22 dela v tujini. V deželah zahodne Evrope jih je trenutno okoli 82000, kar je 37 odstotkov vseh zdomcev iz te republike (iz vse SFRJ jih je na delu v tujini že kar 300.000); tri četrtine jih je starih od 15 do 34 let. — Samo v SR Hrvatski je okoli 55.000 otrok, starih do 15 let, katerih eden ali dva roditelja delata v tujini. Skrb za te otroke, čeprav je v večini pri merov formalno zagotovljena, močno zaostaja za skrbjo staršev za

otroke, ker slabo vpliva na njihovo vzgojo.

Vjesnik — 7. XI. 1973.

MOŽNOSTI ZA ZVIŠANJE POKOJNIN

V Sloveniji obstajajo možnosti za zvišanje pokojnin s 1. januarjem 1973.

Izdelane so tri variante možnosti povečanja pokojnin in drugih denarnih dajatev. Po prvi varianti bi se pokojnine povečale za 9 % in v absolutnem znesku še za 117 din, po drugi varianti za 10,8 % in za 93,60 din, po tretji varianti pa za 12,6 % in za absolutni znesek 70,20 din.

Gospodarski vestnik — 6. XI. 1973

LESNO
KEMIČNA
INDUSTRIJA
lesonit
ILIRSKA BISTRICA

● V Beogradu je bila končana 44. seja predsedstva ZKJ, na kateri so razpravljali o aktualni politični situaciji v državi v luči uresničevanja stališč iz pisma predsednika Tita in izvršnega biroja. Predsedstvo je sklenilo, da bo X. kongres ZKJ maja 1974. leta v Beogradu, natančen datum bodo določili pozneje. V delu kongresa bo sodelovalo — kot so sklenili — 1.130 delegatov. Sprejeli so tudi kriterije za izvolitev — osnovni ključ: delegat na 1.000 članov ZK.

● Na skupni seji komisije za mednarodno sodelovanje in stike SZDLJ in koordinacijskega odbora za pomoč narodom Indokitaške so sklenili, da bo teden solidarnosti z žrtvami imperialistične agresije od 16. do 23. decembra letos, v znamenju podpore, solidarnosti in pomoči jugoslovanskih narodov arabskim narodom in čilskemu ljudstvu.

● Jugoslovanski veleposlanik v LR Kitajski Milojko Drulović je zunanjemu ministru Ju Džanu izročil Titovo poslanico za premiera Ču En Laja. Naš veleposlanik v Iraku Danilo Purić pa je zunanjemu ministru Bakiju izročil poslanico za predsednika El Bakra. Poslanici se nanašata na Bližnji vzhod.

● Predsednik SFRJ Jugoslavije in predsednik zveze komunistov Jugoslavije Josip Broz Tito je na povabilo CK KP SZ v ponedeljek, 2. XI. odpotoval na štiridnevni prijateljski obisk v Sovjetsko zvezo. V Kijevu se je sestal z generalnim sekretarjem CK KP SZ Leonidom Brežnjevom in se z njim razgovarjal o aktualnem mednarodnem položaju, posebno o položaju na Bližnjem vzhodu in o napredku dvostranskih odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo.

● Iraška vlada je obvestila jugoslovanske veleposlaništvo v Bagdadu, da je odobrila Jugoslaviji nov kontingent milijon ton surove nafte za leto 1974. Sklep o dodelitvi Jugoslaviji novega kontingenta milijon ton nafte je v skladu z novo proklamirano politiko Iraka, da bo nafto ob običajnem zanimanju tržišča prodajal predvsem prijateljskim državam.

● Ob 56. obletnici oktobrske revolucije je bila na Rdečem trgu v Moskvi tradicionalna vojaška parada, kateri je sledil mimohod več stotisoč Moskvcov. Na slavnostni tribuni na Leninovem mavzoleju so bili Brežnjev, Podgorni, Kosigin in drugi visoki sovjetski voditelji. V vojnem delu parade, ki je trajal natančno 45 minut, so pokazali predvsem raketno moč sovjetske armade. Obrambni minister SZ Grečko je v svojem govoru opozoril na potrebo po stalni bojni pripravljenosti sovjetske armade, saj še delujejo imperialistične sile, ki hočejo obnoviti hladno vojno. Sicer pa je za sedanji položaj značilen kurz popuščanja napetosti, ki ga bo SZ tudi v bodoče podpirala.

● Kitajska je pozvala Sovjetsko zvezo, naj se obveže, da ne bo nikoli in v nobenih okoliščinah prva uporabila jedrskega orožja in hkrati sugerirala, da naj umakne jedrske oborožene sile in jedrska oporišča iz tujine. Kitajska je to in ustvaritev brezatomske cone Latinske Amerike ocenila kot minimalni pogoj za popolno prepoved in uničenje jedrskega orožja in kot osnovni način za preprečevanje jedrske vojne. Po mnenju Kitajcev bi bile te akcije mnogo bolj prepričljive od praznega govorjenja o miru in sklepanju sporazumov.

● Kairo in Washington sta spet vzpostavila diplomatske odnose: to je nepričakovan rezultat triurnega pogovora med Kissingerjem in egiptovskim predsednikom Sadatom. Ameriški zunanji minister Kissinger je po sestanku izjavil, da »se pomikamo proti miru«, vendar pa položaj ostaja izredno napet predvsem zaradi poskusov Izraela, da bi preprečil zblizanje med Egiptom in ZDA. Kissingerjev pomočnik Sisco je zato odpotoval v Tel Aviv, da bi pomiril izraelske voditelje.

● Na Dunaju se je sestal kontaktni komite pri avstrijskem zveznem kanclerju Kreiskem. Predstavniki obeh osrednjih organizacij koroških Slovencev so na sestanku ugotovili, da se vse avstrijske stranke razen komunistov strinjajo s štetjem slovenske manjšine.

Za to so odločno nastopili proti temu načrtu in poudarili, da bi bilo štetje v sedanjih pogojih po toliko letih germanizacije in terorja v škodo slovenske manjšine. Na sestanku je vsakdo ostal pri svojem stališču in ni izključeno, da se bodo predstavniki obeh slovenskih organizacij umaknili iz komiteja.

● Ameriški predlog za pomiritev in ureditev spora na Bližnjem vzhodu, je sestavljen iz naslednjih šestih točk: 1. Sinaj dobi Egipt nazaj, spremenjen pa bo v demilitarizirano območje; Šarm El Šejk bo pod mednarodnim nadzorstvom. 2. Prost prehod za vse ladje skozi Sueški prekop. 3. Jeruzalem ostane pod izraelsko okupacijo. 4. Sprememba meje na zahodnem delu Jordana, s čimer bi Izrael obdržal nekatere strateške točke na tem območju. 5. Ustanovitev neodvisne palestinske države na zahodnem bregu Jordana, potem ko bi bil ti kraji demilitarizirani. Gaza bi se lahko priključila tej državi s prehodom skozi Izrael, vendar pa bi bila njena usoda odvisna od volje Palestincev, ki žive tam (druga možnost: združitev Gaze z Egiptom). 6. Golanska planota pride nazaj v sirske roke, vendar pa bi bili na nekaterih njenih točkah pripadniki mirovnih sil Združenih narodov. Izrael in Egipt sta že podpisala sporazum v šestih točkah, katerega cilj je urediti premirje ob Sueškem prekopu.

● Poročilo iz Izraela pravi, da je izraelska vlada »sprejela načrt šestih točk« za rešitev krize na Bližnjem vzhodu. Ta načrt je sestavljen na podlagi pogovora, ki so ga imeli ameriški državni sekretar Kissinger in njegovi sodelavci v Kairu in Tel Avivu. Predstavnik vlade v Kairu je izjavil, da je egiptovska vlada pripravljena začeti mirovno konferenco. Izraelski obrambni minister pa je izjavil, da se sedaj »prvič kaže možnost uresničevanja nekega pravičnega miru« na Bližnjem vzhodu.

● V Alžiru se bo 16. novembra začel arabski sestanek na vrhu in bo trajal dva dni. Pred tem sestankom bo maroški kralj Hasan obiskal Damask. V Alžiru bodo izoblikovali skupna stališča do prizadevanja za rešitev krize na Bližnjem vzhodu. Vrsto vprašanj so že razčlenili med nedavno turnejo predsednika Bumediena, ki je obiskal Kairo, Damask, Bagdad in Riad.

● V Pragi so se končali dvodnevni češkoslovaško-zahodnonemški pogovori, ki po oceni češkoslovaške časopisne agencije ČTK ponovno odpirajo možnosti za navezavo diplomatskih odnosov med ZRN in ČSSR. »Rude prav« piše, da Češkoslovaški »ni manjkalo in ji ne manjka dobre volje za ureditev tega vprašanja«.

● Predsednik Nixon je po televiziji izjavil, da zaradi zadeve Watergate ne namerava odstopiti, čeprav to zahtevajo nekateri časniki in politiki v ZDA. Te besede je izrekel na koncu svojega poročila, po katerem bo od kongresa zahteval široka pooblastila za omejitve porabe energije, tako da bi lažje premagali krizo pri oskrbi z nafto.

● Konec junija je bilo po podatkih zavoda za statistiko SR Makedonije v Skopju 419.146 stalnih prebivalcev, od tega jih je 338.279 živelo v ožjem mestnem območju, 80.867 pa v drugih mestnih predelih. Zanimivo je, da se je število prebivalcev v enem mesecu, in sicer od junija na julij povečalo za dva tisoč. Računajo, da se bo Skopje po številu prebivalcev v naslednjem letu povečalo za 13.000 ljudi.

● V Turčiji so slovesno proslavili 35-letnico smrti ustanovitelja moderne turške republike Mustafa Atatürka. Slovesnost je začel predsednik republike Fahri Korutürk. Navzoči so bili tudi veleposlaniki, akreditirani v Ankari.

Obisk v pomembnem trenutku

Ta ponedeljek je na povabilo CK KP SZ odpotoval v ukrajinsko glavno mesto Kijev na štiridnevni prijateljski obisk predsednik Tito s svojimi sodelavci Stanetom Dolancem, Milošem Minićem, Tihomirovom Vlaškalićem in drugimi. V teh minulih štirih dneh je imel Tito v Kijevu izjempne pogovore z generalnim sekretarjem CK KP SZ Leonidom Brežnjevom in njegovimi sodelavci, Andrejem Gromikom, Katuševom, Rušakovim in drugimi.

To je bilo že tretje Titovo srečanje z Brežnjevom v zadnjih dveh letih, oziroma drugo na sovjetskih tleh. Potem takem gre pri tem za že ustaljeno praksu stalnih posvetov o najpomembnejših vprašanjih tako dvostranskih odnosov med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, kot tudi o najbolj perečih mednarodnih vprašanjih. Toda za to sedanje tretje srečanje bi prav lahko rekli, da je vsebinsko precej drugačno od poprejšnjih, saj je do njega prišlo v izredno pomembnem mednarodno političnem trenutku — sredi obsežnih diplomatskih poskusov za dokončno in trajno razrešitev četrtsotletnega spora na Bližnjem vzhodu.

Seveda pa so štiridnevni pogovori tega izrazito delovnega obiska našega predsednika v Kijevu zajeli tudi dvostransko sodelovanje med Jugoslavijo in Sovjetsko zvezo, pri čemer je bil storjen nov korak k njegovemu poglobljanju in nadaljnjem razvoju. Obe državi sta za takšno sodelovanje zelo zainteresirani in dejansko je bilo v zadnjih dveh letih opaziti precejšen napredek: blagovna menjava med SZ in Jugoslavijo je letos presegla vrednost 700 milijonov dolarjev, za prihodnje leto pa naj bi se še povečala; dogovorili naj bi se o vzajemnih pošiljkah goriv in raznih surovin do leta 1980 ter sklenili sporazum o kulturnem sodelovanju. Praktično so odnosi med obema državama zajeli vsa področja, od partijskega prek gospodarskega do kulturnega in informativnega, ves čas v duhu vzajemnega spoštovanja in upoštevanja posebnih poti notranjega razvoja obeh družb in partij in posebnega mednarodnega položaja obeh držav — četudi je treba reči, da različna stališča obeh držav do nekaterih mednarodnih vprašanj doslej niso predstavljala ovir za razvoj obojestranskega sodelovanja.

V aktualnem mednarodno-političnem trenutku pa so se ta stališča celo zelo zblížala: prav glede bližnjevzhodnega spora so si stališča obeh držav zelo podobna tako glede vzrokov krize kot glede poti za njihovo odstranitev in za pravično ureditev tega nevarnega mednarodnega žarišča. Seveda pa sta se obe državi (glede na svoj različen mednarodni položaj — Jugoslavija kot ena izmed vodilnih neuvrščenih držav in SZ kot vodilna država vzhodnoevropske socialistične skupnosti — angažirali v reševanju krize vsaka po svoje, in prav zato je v tem trenutku, ko je zelo pomembna čim tesnejša solidarnost naprednih sil sveta, da bi reševanje krize

● Mirovna konferenca, ki naj bi odpravila arabsko-izraelsko navzkrižja, se bo začela 10. decembra v Ženevi. Konferenca bo imela dva dela. Prvi del naj bi pripravili v Ženevi. V delu konference bi sodelovalo pet specializiranih komisij: za Jeruzalem, za Palestino, za Golansko planoto, za izdelavo mirovnega sporazuma in za mednarodne plovne poti.

lahko premaknili z mrtve točke, srečanje med Brežnjevom in Titom pomembno tudi za širši mednarodni okvir.

Že ob četrti vrhunski konferenci neuvrščenih držav septembra letos v Alžiru — torej mesec dni pred izbruhom četrte vojne na Bližnjem vzhodu — je Sovjetska zveza pokazala velik interes za prizadevanje držav, ki se bore za svojo osamosvojitve, proti kolonializmu in imperializmu. Sovjetski voditelji so poslali alžirskemu srečanju svoje brzojavke, v katerih so podprli težnje neuvrščenih držav in izrazili upanje, da bo moč te težnje povezati tudi s prizadevanji socialističnih držav za mir in napredek v svetu.

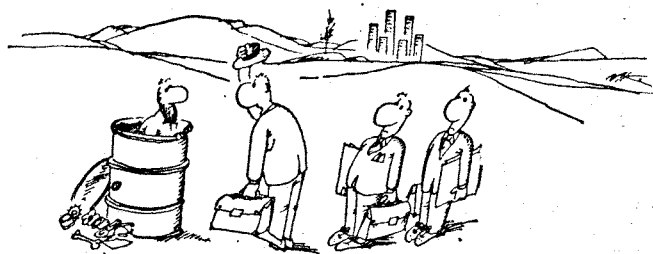
Ob izbruhu bližnjevzhodne vojne je dejansko prišlo do te določene povezanosti. Znano je namreč, da so se arabske neuvrščene države pri obrambi svojih interesov obrnile na SZ zastran pošiljanja najodobnejšega orožja, s katerim bi se lahko postavile po robu najodobnejšemu ameriškemu orožju, s katerim je bil izdatno opremljen agresor, Izrael. Arabske države so v tej zvezi zaprosile Jugoslavijo, naj omogoči dostavljanje sovjetskega orožja prek njene ozemlja, in Jugoslavija je tej prošnji ustregla. To je bilo konkretno, materialno angažiranje na strani arabskih neuvrščenih držav, v skladu s sklepi četrte konference v Alžiru, ko so se neuvrščene države dogovorile za čim tesnejšo medsebojno solidarnost in pomoč drugim državam v stiski.

Hkrati pa se je naša država — še posebej predsednik Tito, ki je razposlal osebne poslanice v številne države — izredno angažirala tudi na diplomatskem področju, da bi tako pripomogla k čimbolj pravični razrešitvi bližnjevzhodne krize. Prispevek neuvrščenih držav, članic varnostnega sveta OZN (med njimi je tudi Jugoslavija), tako pri odstranjevanju napetosti med obema super silama kot tudi pri čim hitrejšem pomirjanju položaja na Bližnjem vzhodu, je bil zelo pomemben, kar so pripravljene priznati na obeh straneh. Neuvrščene države so se dejansko izkazale kot vpliven mednarodni dejavnik, brez katerega posledje ne bo več moč reševati velikih mednarodnih kriznih situacij — zlasti še tistih, v katerih so neposredno vpletene neuvrščene države.

Na nedavnem kongresu miroljubnih sil sveta v Moskvi — bil je prav tedaj, ko je položaj na Bližnjem vzhodu začel povzročati nevarnost za nadaljnje stike med obema super silama in ko so to nevarnost uspešno premagale neuvrščene države s svojo resolucijo št. 340 — je Brežnjev izrecno poudaril vlogo neuvrščenih držav v svetu: rekel je, da imajo sklepi alžirske konference velik mednarodni pomen, zlasti v odločnosti neuvrščenih držav, da se bore proti imperializmu, vojni in agresiji, za mir, neodvisnost in svobodo narodov.

Tako SZ kot Jugoslavija sta sklenili, da čimbolj uskladiata medsebojne napore v nadaljnjem iskanju poti za mirno ureditev krize na Bližnjem vzhodu. Pomirjanje na tem nevarnem kriznem prizorišču poteka še zelo počasi, četudi je bilo prav te dni opaziti nekaj pomembnih premikov. Tako so vojaški predstavniki Egipta in Izraela ob navzočnosti poveljnika mirovnih sil OZN generala Silasvua na 101. kilometru ceste Kairo—Suez podpisali sporazum šestih točk, o katerem so se prejšnje dni dogovorili v Kairu in Jeruzalemu (med obiskom ameriškega zunanjega ministra Kissingerja v Kairu in njegovega pomočnika Sisco v Jeruzalemu). Pomen podpisovanja tega dokumenta je še toliko večji, če vemo, da gre za prvi stik najvišjih vojaških predstavnikov obeh strani po 24 letih. Ta dokument za zdaj ureja le nadaljnje spoštovanje premirja in oskrbovanja vojska, hkrati pa pomeni tudi pomemben korak naprej proti mednarodni konferenci o miru na Bližnjem vzhodu, ki naj bi bila čez mesec dni v Ženevi. Priprave na to konferenco so zdaj zajele velik obseg, in razumljivo je, da se je vanj vključila tudi naša država, ki v tej zvezi vzpostavlja stike z vsemi posredno ali neposredno vpletenimi stranmi — vključno s SZ, katere odgovornost za razreševanje krize je nesporna.

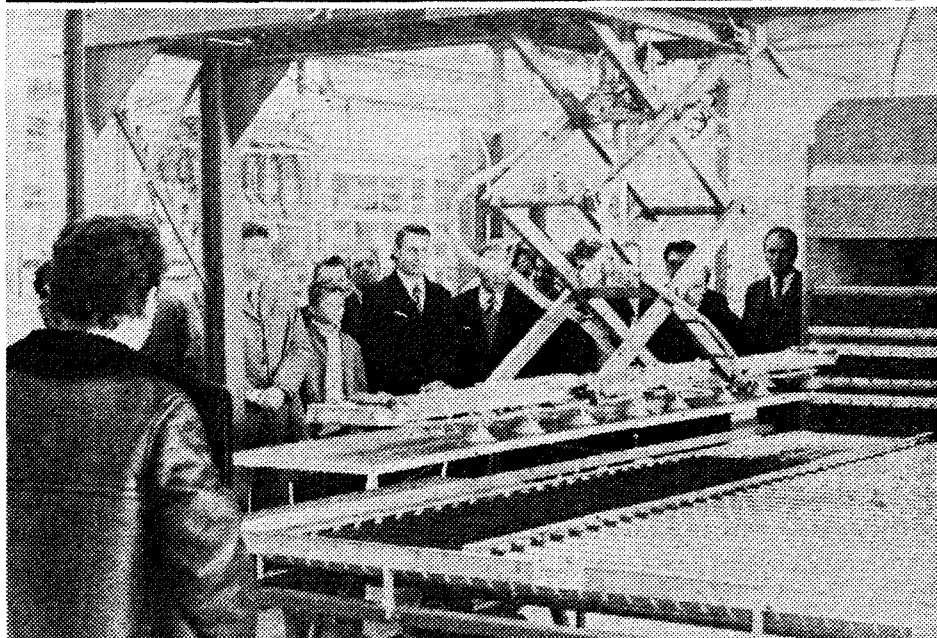
KOMENTATOR

»Prišli smo, da ugotovimo izvor vašega premoženja.«

(Iz Paulihe)

naši delovni uspehi

Nedavno so v Szentjerneju odprli nov obrat za izdelavo delov za avtomobilске prikolice novomeške Industrije motornih vozil. Nekdanje šentjernejsko mizarstvo podjetje Podgorje, ki ni moglo dolgo iz težav, se je namreč lani združilo z IMV in si tako ustvarilo ugodnejše možnosti za nadaljnji razvoj. Trenutno obrat zaposluje le 120 delavcev, čez čas pa bo tu dobilo zaslužek še 180 delavcev, skupaj bo torej 300 zaposlenih. Skupaj z obratom Iskre, ki je prva »posvetila« pod Gorjance, je sedaj tudi obrat IMV v Szentjerneju na najboljši poti za ustvarjanje večje blaginje. Naša fotografija kaže sodobne naprave v prenovljenem obratu. (Besedilo in fotografija: T. T.)

Aktivnost ZZB NOV na mednarodnem področju

Prejšnji teden je bila v Beogradu seja komisije za mednarodno sodelovanje pri zveznem odboru ZZB NOV. Na njej so obravnavali informacije in poročila z raznih mednarodnih sestankov borcev, na katerih so sodelovali tudi predstavniki ZB, pa tudi poročila o obiskih tujih delegacij pri nam.

Iz prve informacije izveemo, da sta se od 10. do 12. oktobra v Parizu sestali delovni skupini FMAC (Svetovna federacija bivših borcev) in FIR (Mednarodne federacije odpora). V prvi skupini so predstavniki organizacij borcev Francije, Italije, ZR Nemčije, Belgije in Jugoslavije. Razpravljali so o prihodnjem sodelovanju obeh organizacij.

Obravnavali so tudi poročilo o seji biroja FIR, ki je bila 26. in 27. decembra v Frankfurtu. Na tej seji so razpravljali o stanju v borčevskih vrstah in o odnosih med FMAC in FIR. Govorili so tudi o boju proti neofašizmu, o dogodkih v Čilu, pa tudi o pripravah na kongres te organizacije.

Člani komisije so sprejeli tudi informacijo o obisku uradne delegacije REICH-BUND (Združenje invalidov in žrtev vojne ZR Nemčije), ki je v dneh od 10. do 16. septembra obiskala Jugoslavijo na povabilo ZZB NOV.

Na seji so razpravljali o vsebini poročila o obisku delegacije sovjetskega komiteja vojnih veteranov, ki je na povabilo ZZB NOV obiskala Jugoslavijo v dneh od 21. do 28. junija.

Nadalje so se pogovorili še o poročilu o poslatvi 30-letnice ustanovitve češkoslovaške brigade NOVJ »Jan Žižka s Trčeno«.

BALINARSKI KLUB INVALID JESENSKI PRVAK LJUBLJANE

Člani športnega društva »Invalid« Ljubljana se ukvarjajo z osmimi športnimi panogami: s šahom, streljanjem, namiznim tenisom, sedečo odbojko, mnogobojem, kegljanjem, smučanjem in balinanjem.

Balinanje je med invalidi športniki zelo priljubljeno, z njim se ukvarja kar 35 aktivnih članov. Letošnja balinarska sezona je bila zelo uspešna, saj je moštvo A Invalid bilo vso sezono na balinarskih stezah. V pomladanskem tekmovanju se je ekipa štirih balinarjev uvrstila v finale osmih najboljših klubov Slovenije. V septembru so sodelovali na državnem prvenstvu v Zagrebu, kjer je nastopilo 18 najboljših ekip Jugoslavije. Naše ekipe se je tokrat držala športna smola in so zasedli šele deveto mesto.

V jenskem delu balinarskih prvenstev ljubljanske podzveze je sodelovalo 15 najboljših balinarskih ekip. Vsaka je odigrala 30 tekem. Od tridesetih možnih točk je balinarska ekipa »Invalid« dosegla 20 točk in tako z dobro igro postala prvak Ljubljane.

Standardni četverci balinarjev, pod vodstvom starega in izkušenega športnika in njihovega vaditelja Staneta Jakše, gre vsa zahvala, da je balinarska ekipa »Invalid« letos dosegla zavidljive uspehe. V. BOVCON

POMEMBEN DOGODEK V ZAMEJSTVU

Priznanje Slovincem za zasluge v boju proti fašizmu

V nedeljo, 11. tm., je Gorica sprejela množico bivših partizanov in drugih anti-fašistov. Povorke na osrednjem Corsu so se udeležili predstavniki oblasti, župani vseh večjih občin v Julijski krajini, senatorji in poslanci. S prapori mestnih občin in partizanskih organizacij so udeleženci nato odšli v športno dvorano. Močno okrepjeni oddelki karabinerjev in policije so poskrbeli, da so fašisti mirovali. Prejšnjo noč so kljub temu popackali zidove s svojimi gesli.

S to slovesnostjo se je končala vrsta prireditev, ki jih je organizirala goriška pokrajinska uprava v počastitev tridesete obletnice goriške fronte. Pozdravni govor je imel predsednik te uprave, nato pa goriški župan. Za njima je spregovorila mati padlega slovenskega partizana tovarišica Bogatajeva. Govorila je najprej v slovenščini in nato še v italijanščini. Za misli, s katerimi je izrazila čustva slovenskega dela tamkajšnjega prebivalstva, so se ji vsi navzoči zahvalili z dolgotrajnim ploskanjem. Kot predstavnica Slovencev je sedela na oderu v častnem predsedstvu. Tudi tovariš Sasso, eden izmed vodilnih italijanskih borcev v naši narodnoosvobodilni vojski je moral sedeti na oder. Glavni govornik prireditve je bil podpredsednik nacionalnega odbora ANPI senator Franco Antonicelli, ki je profesor na torinski univerzi.

Boj proti fašizmu je bil na Goriškem posebno živ. Zasluge zanj imajo v prvi vrsti Slovenci, ki jih je fašistični režim neusmiljeno zatiral. Nikjer v Italiji niso poznali tolikšnega nasilja. Izmed 5619 italijanskih državljanov, ki so prišli pred posebno sodišče, jih je bilo 922 iz Julijske krajine in glavni del iz goriške pokrajine. To sodišče je izreklo 4595 kazni. V 822 primerih je šlo za prebivalce te dežele, ki so jih obsodili na 6641 let zapora. Od 31 izvršenih smrtnih kazni na področju Italije jih je 21 odpadlo na prebivalce Julijske krajine. To je dovolj zgovoren dokaz, kako trd je bil boj italijanskih in slovenskih ljudi v tej deželi. Tudi to poglavje so italijanski zgodovinarji doslej še premalo obdelali.

Bratstvo prebivalcev obeh narodnosti se je okrepilo še bolj po začetku druge svetovne vojne, ko je postalo policijsko nasilje še hujše. Odločilnega pomena pa so bile posledice napada na Jugoslavijo. Nastop slovenskih partizanov v tržaški, goriški in celo v videmski pokrajini je pomenil glavni element za mobilizacijo vsega antifašističnega prebivalstva. Odpor Slovencev je od leta 1942 pomenil prvi realni odpor proti režimu na področju italijanske države. V drugih predelih Italije se je začel boj z orožjem šele dobro leto pozneje. Italijanski državljani slovenske narodnosti so torej pokazali pot k uničenju fašizma. Italijanski zgodovinarji doslej še niso upoštevali, da so se prvi partizani v Julijski krajini pojavili že mnogo prej, nekako decembra 1941. Aprila 1943 se je slovenskim partizanom na Goriškem pridružila skupina petnajstih Italijanov, iz katere je potem nastala četa »Garibaldi«, ki sta jo vodila Pietro Mercandell in Mario Kariš-Maks. Skupina, ki je sodelovala z Gregorčičevo brigado, je maja istega leta začela delovati med prebivalstvom italijanske narodnosti. Stevilni Italijani so se bojevali tudi v drugih slovenskih enotah že pred 8. septembrom 1943.

Glavni govornik je dobesedno del svojega referata posvetil pomenu goriške fronte. Kolikšen pomen so ji pripisovali nacisti, je videti tudi iz tega, da je vodstvo operacij prevzel Rommel. Goriška fronta je pomenila ključni dogodek v operativnem ciklu, ki so ga Nemci nameravali izvesti v vsej Severni Italiji. Italijanska historiografija jo je na žalost zanemarila. Iz vrst borcev na goriški fronti so se izluščili najboljše kadri, ki so prevzeli vodstvo v boju italijanskega dela prebivalstva.

V Julijski krajini so se pojavili prvi partizani na področju Italije. Prvi so začeli in zadnji končali. Ko je skoraj vsa Italija pozdravljala osvoboditev, so se tukajšnji partizani še vedno bojevali z nacisti, kozaki in četniki. Kakor so bili različni pogoji, v katerih se je odvijala borba, tako so bili različni politični pogoji. Italijanski zgodovinarji bi se morali zavedati, da je to velik del prebivalstva slovenskega rodu. Zato se je osvobodilni boj v teh krajih lahko odvijal le v duhu bratskega sodelovanja obeh narodnosti. Oboji, Italijani in Slovenci živijo na isti zemlji in nihče jih nima pravice razdvajati. Tudi poteka meja med dvema narodoma, med dvema državama in dvema političnima sistemoma. In vendar vse, kar se dogaja, kaže, da je sožitje možno in potrebno, kot je bilo v preteklosti. Vsi trije govorniki so poudarili, da nam je skupni boj proti istemu sovražniku prinesel tudi najbolj odprto mejo na svetu.

Kot smo že omenili, je manifestacijo priredila pokrajinska uprava v sodelovanju z občino. Slovesnost je torej potekala na uradni ravni. Zaradi tega smo je lahko še toliko bolj veseli, ker so nam uradni predstavniki oblasti javno priznali obstoj naše narodnostne manjšine in potrdili zasluge v boju za demokratično Italijo.

POLDE VRBOVSEK

KULTURNA DEMONSTRACIJA SLOVENCEV V TRSTU

V soboto, 11. novembra, je bil Kulturni dom v Trstu prizorišče svojevrstne demonstracije. V nabito polni dvorani so nastopili slovenski pevski zbiri, ki so protestirali proti diskriminaciji nasproti kulturnim organizacijam slovenske narodnostne manjšine. Deželna vlada za Julijsko krajino je v svojem seznamu kulturnih ustvarjalnih skupin enostavno prezrla pomen teh organizacij.

Navzoče občinstvo, politične predstavnike Slovencev v Italiji in predstavnike matičnega naroda, je pozdravil prof. Klavdij Palčič. Med drugim je dejal, da je ta manifestacija prostost proti namernemu zmanjševanju možnosti vključevanja slovenske kulturne ustvarjalnosti v življenje v tej deželi. »Slovenci hočemo ob spoštovanju in enakopravnosti izpolnjevati poslanstvo mostu zblizevanja med kulturami, ne dopuščamo pa, da bi nas zalili ali celo postavljali v dvom naše narodne značilnosti,« je dejal.

Ravnanje deželnih oblasti je zares čudno, saj po eni strani zatirajo, da naša manjšina predstavlja most v sožitju mejašev, po drugi strani pa zavirajo njeno kulturno dejavnost.

VP

VABILO NA SLOVESNOST V GONARS IN SANSEPOLCRO

Ze v prejšnji številki našega lista je republiški odbor ZZB NOV Slovenije obvestil člane ZZB in tudi prebivalstvo Slovenije, da bo v Gonarsu dne 9. decembra svečano odkritje spominske kostnice. Za prevoz v Gonars in nazaj bo poskrbel potovalna agencija »Kompasa«. Udeleženci bodo za prevoz plačali 100,00 dinarjev.

Teden dni pozneje, v nedeljo 16. decembra bo v Sansepolcro (pokrajina Arezzo) svečano odkritje druge kostnice, v kateri bodo shranjeni posmrtni ostanki Jugoslovancev, ki so umrli alj padli v Srednji Italiji. Cena za tridnevno potovanje bo 700,00 dinarjev.

Prijave sprejemajo vse poslovalnice »Kompasa«.

Hitro smo jih spoznali

Nadaljevanje s 1. strani

do veljave (in oblasti) razne klike, ki so prozohodno, protiborčevsko, protidelavsko in protisamoupravno usmerjene. Te klike so poglavitna gnezda, kjer se naš družbeni razvoj, samoupravljanje, borci in delavci ter revolucija sploh deležni omaloževanja. Obračunajmo že enkrat s takimi lažnimi zagovorniki kulture, ki pri svojem stremuštju uvajajo najbolj brezdušne metode za doseg zasebnih koristi ali za ohranitev raznih privilegijev!

Globlje je treba razčleniti tudi pomanjkljivosti našega kadrovanja. In ne samo razčleniti, ampak napake tudi popraviti. Treba je odstraniti s položajev take s problematično preteklostjo. Do nedavnega smo namreč pogosto nasedali ljudem, ki so nam laskali in ploskali, ki so plezali navzgor po hrbtih drugih, bili pripravljeni poteptati vse pod sabo, samo da bi višjim ugajali,

znali skriti pravi obraz in ki so bili pripravljeni menjati barvo po vetru. Premalo smo gledali, iz kakšne družine in iz kakšnega okolja kdo izhaja. Pri tem smo pozabljali na tiste skromne pripadnike partizanskih in delavskih družin, ki se niso nikdar prerivali v ospredje, ki so bili po navadi skopji s hvalo ali celo pogumni s kritično oceno. Tako je prišlo do tega, da so dobili moč odločanja nekateri, ki izhajajo iz družin in okolij, v odločilnih trenutkih nasprotnih naši revoluciji. Ti so znali biti ubogljivi in servilni, znali so zatajiti svoj pravi jaz, samo da bi prišli do osebnih koristi in do oblasti. Takisto bi se prilagodili morebitnemu okupatorju, postali bi njegovi zvesti oboroženi hlapci, kakor so bili pred tridesetimi leti njihovi sorodniki. Taki ljudje so latentna nevarnost za naš socialistični in samoupravni sistem ter za njuno odporno moč. Niso samo primerno orodje za

delovanje sovražnih agentur, ampak so tudi vir nezaupanja in povod za to, da mnogi naši dobri in poštene ljudje ostajajo ob strani, ker ne marajo ob njihovi navzočnosti mazati svojega moralnega lika.

Kljub razsežnosti sovražne propagande, ki je na našem ozemlju ob bližnje-vzhodni vojni in po njej izvedla nekaj dobro pripravljenih akcij, pa ni razlogov za preplah in zaskrbljenost. Delovni ljudje so zvečne hitro prepoznali pravi namen takih glasov, naše gospodarstvo pa je uspešno prestalo zlomno izzvano nakupovalno paniko, saj pravega pomanjkanja življenjskih potrebščin pravzaprav ni bilo. Navsezadnje je prav tu di to, da je politično podzemlje pokazalo svoj pravi obraz in obseg svoje organiziranosti. To bo učinkovalo na večjo budnost in na pripravo ukrepov, ki naj sovražno politično podzemlje razbijejo, onemogočijo ali uničijo.

FRANCI STRLE

bonboni

VISOKI

VODIJO V KVALITETI

iz revolucionarne preteklosti

Bili so pobožni in kruti

POGOVOR S PARTIZANSKO MATERJO ALOJZIJU ŠKRABA

Nekega dne je prišel k meni Matija Škraba, vojaški vojni invalid in popularni aktivist barjanskega rajona. Potožil je, da o partizanskih ljudeh z obrobja Ljubljanskega barja premalo pišemo. Prav to od nas namreč zelo zgodaj začeli. Prvi partizani so se pojavili poleti 1941, Iga pa je bil osvobojen že 16. maja 1942. Razglašena je bila »Ižanska republika«, Dakijevi in Lukovi partizani pa so zagospodovali po vseh vaseh na južnem obrobju Ljubljanskega barja. Pozneje, med veliko laško ofenzivo in hajkami, so Italijani in njihovi domači hlapci nekatere vasi tudi po trikrat požgali, po nemški ofenzivi leta 1943 pa se je začelo dotlej nesluteno belo nasilje nad pristaši partizanov in osvobodilne fronte, katerega žrtve so bile zlasti ženske.

»Obišči Alojzijo Škraba na Igu!« mi je dejal. »Ta je prava partizanska mati. Moža je izgubila že leta 1942, vsi trije otroci in ona sama pa so bili pri partizanih. Ne misli, da je kaj v sorodu z mano! Predlagam jo zato, ker to zasluži in ker vem, da ti bo povedala mnogo zanimivega.«

Ubogal sem in sem šel. Bilo je nekega deževnega dne. Našel sem jo v stari hiši. Tam ima Alojzija svoj kotiček, tam prebira knjige in časopise, tam pripoveduje vnučkom zgodbe iz junaških dni in se greje v mrzlih dneh. Zraven je sin Jule zgradil novo, večje in lepše poslopje. A mati je ostala v stari hiši. Tam je bolj prikopno in bolj domače. Okna in črte na stenah se nekako skladajo z nagubanim obrazom 80-letne starke.

Rodila se je 9. maja 1894 v vasi Brest, pred poroko pa se je pisala Zalar. Njen mož je bil kovaški mojster na Igu. V njegovi kovačiji so se shajali napredni in svobodoljubni barjani.

»Pravite, da so vam moža ustrelili?«
»Da, Italijani so ga 15. maja 1942. Tu je šel po cesti, živino je gnal na vodo. To je bilo tisti dan, ko so partizani v Zelimlju zajeli osem karabinerjev. In potlej so prišli Italijani razjarjeni, pa so ga... Tamle v sosedovi gasi. Zamaknil se je tja, da bi se jim izognil, pa so ga počili tam pred hlevom. Star je bil 59 let. Dan prej, 14. maja, je odšel k partizanom moj osemnajstletni sin Jule, 15. maja 1942. pa je bil ubit mož...«

»In Jule je potem ostal pri partizanih?«
»Seveda, vseskozi. Nekateri so se vračali, on pa je ostal do konca. Dobro leto pozneje je šel še sin France, star 13 let. Bil je pri Matiju Škrabi na rajonu za kurirja. Po vojni je bil v Beogradu v vojaški šoli. Postal je poročnik. Zdaj živi v Kranju. Tudi sama sem podpirala partizane, kar sem mogla. Pred možovo smrtjo se za to nisem toliko zanimala, potlej pa sem živela samo še za to...«

»Pa so vas Italijani kaj preganjali?«
»Italijani ne, belogardisti pa?«
»Belogardisti?«

»I seveda, saj so me prišli iskat, da me bodo ubili...«
»Kdaj, dokler so bili še Italijani ali pozneje?«

»Nak, potlej, ko so bili tukaj že Nemci...«

»Tisto me zanima, ko sta se s hčerko skrili v seno.«

»Aha! Tisto je bilo decembra meseca 1943. Prišli so po naju, pome in po hčerko

Jožo. Bilo jih je cela četa. Slišala sem jih zjutraj. Šla sem k oknu in prepoznala belogardiste. »Joži, tabeli so,« sem šepnila hčerki. Potlej sva se potuhnili, ko so prišli razbijat na okna in vrata. Nisem se oglasila in nisem marala odpreti. Snega ni bilo takrat, zmrzlo je pa bilo. Potlej je pa neki voz prav ropotal po cesti, ko je bilo tako zmrzlo. Kajne, takrat se ni bilo voz, ki bi imeli gumijasta kolesa. Je pa tisti voz prav ropotal. Medve sva takrat čevlje vzeli pod pazduho in sva iz kuhinje skoz tole okno skočili. Potem sva bežali med skednji. Namepravali sva zbežati kar v hribe. Nena doma pa je Joži rekla: »Ježeš, mama, lej jih, tabeli sol!« So bili pa tukaj prec gori na hribu. Patrola. Sva pa brž v hišo skočili. V zadnjo hišo, pri Hitiju se pravi. Sem rekla: »Dajte naju skriti, tabeli so po naju prišli!« Pa pravijo: »Ja, se bojimo, da bodu...« Vaju dobili pri nas, pa bodo še nas... V hišo niso naju

Alojzija Škraba, kakršna je bila v dneh po osvoboditvi.

marali. »Pa na skedenj lahko greva?« »Oja, na skedenj pa lahko.« Sva se pa v skedenj skrili. Bili sva tam od jutranje teme do noči. Naju je tista gospodinja prosila: »Ne smeta iti domov podnevi! Če vaju bodo videli sosedje, bodo beli pa nas preganjali.« Sele ko se je naredila tema, sva se vrnili domov...«

»Menda so vas nekoč prav zalotili, ko ste lezli na skedenj. Kako je bilo tisto?«

»Takrat sva pa ponoči bežali. Tu gori čez hrib. Vso noč sva hodili. Zjutraj sva prišli v Brest, tam, kjer sem jaz doma. Tam sva tudi skočili na senik. Naši niso nič vedeli, da sva tam. Sele potlej sem se jim oglašila. Sestra nama je gori na senik prinesla jesti, ker si moji domači niso upali pokazati, da sva tam. No ja, saj moje ljudi, sestre in brata so tudi vse odgnali...«

»V internaciji so bili?«

»Da v internaciji. Ena sestra je ostala tam, ime ji je bilo Antonija. Umrla je na poti proti domu. Je opešala že potem, ko so jih rešili Rusi. To je bilo na Meklemburškem, v mestu Perhien. To je izvedela sestra Angela, ki se je vrnila, ko je poizvedovala po radiu. Brat France je bil preganjan pa v drug kraj...«

»Kdaj pa so vaju beli prav prijeli?«

»To je bilo 6. januarja 1944. Prišli so po naju sami domači. Od tamle iz Vrbljen. En tak, ki je študiral za duhovnika v Sentvidu, ki je šel v lemenat, Oblakov. Nosil je trd ovratnik. Tisti je bil pravi pes. Pa njegov bratranec Požarjev iz Strahomera. Tisti so prišli pome sem. In so vprašali: »Imate še kakšnega člana družine?« »I,« sem rekla, »eno hčerko imam.« »Koliko stara pa je?« Sem rekla: »Petnajst, v šestnajstem letu je.« Pa se je potokel po revolverju: »Ravno prava kurba bo za nas,« je rekel Oblakov...«

»Pa ni živ?«

»Ni ga. Nič ne vemo, kam so ga dali. Tudi njegovega bratranca s Strahomera, kjer so bili zagrizeno farški, ni nikjer. Mi pa smo ostali, čeprav so nam namenili smrt. Tisti, ki smo bili za partizane, nismo imeli obstanka tukaj... Takrat, ko so prišli po naju, so množično morili. Takrat so jih pobrali tu po Igu, v Vrbljenih in po drugih vaseh. Iz Vrbljen so odgnali tri Ruparjeve sestre. Končale so v gradu Lisičje pri Skofljici. Angelca, Kumše se piše, je ušla iz groba. Bila sem gori na rajonu, ko se je privlekla ranjena in povedala, drugače sploh ne bi vedeli, kje so jih pobili iz zakopali... Saj pravim, takrat so množično pobijali. Matiju Škrabi so ubili sestro, ki je zapu-

sionon
sladek kot sladkor

**DIETIČNI
SLADKOR**

**sladilo za
diabetike**

Po licenci
BAYER Leverkusen
Zvezna republika Nemčija

Polni
PORTOROŽ
prehrambena industrija

200 g
Netto

sionon

pridobljen iz na soncu dozorele koruze

stila osem nepreskrbljenih otrok. V Vrbljenih pri Provlanovih so vzeli vse tri. Angela je ostala, Martina in Pavlo pa so zvezali skupaj. S Tomišlja so vzeli tri, dve sestrji pa Jankovčevu. Ognali so jih v Lisičje. Tam so jih mučili, onečastili in pomorili...«

»Kako ste se vendar rešili vi in hčerka?«

»Beli so naju odgnali v šolo in naju zaprli. Hiša je ostala prazna in na stečaj odprta. Prav tiste dni pa se je čez Ig pomikala nemška divizija. Ogromno vojaštva je bilo nastanjenega po hišah. Pri meni v hiši je bil neki oficir. Ne vem, kaj je bil po činu. Ta me je pogrešil, ko je sredi dneva prišel s položajev. Čudno se mu je zdelo, zakaj je vse odprto, in je šel vprašat k sosedu, ki je znal malo nemški, kje sva jaz in hčerka. Sosed pa je povedal, da so bili po naju prišli beli in naju odvedli v šolo. Nemec je hotel vedeti, kje je šola, in sosed mu je šel kazat. In potlej je tisti nemški oficir zahteval od belih, da me morajo izpustiti. Je bilo pa tako. Tisti Nemec je povedal, da ima divizija odhod. Zarana 7. januarja 1944 je nemška divizija odhajala z Iga. Sem pa rekla: »Zdaj pa ni druge pomoči, morali bova iti. Nama beli ne bodo prizanesli...« In sva se izmuznili proti Skriljem. Srečno sva prišli na rajon v Skrilje. Od tam je Matija Škraba moj hčer Jožo poslal na kuharski tečaj v Črnomelj pa to Modicevo iz Vrbljen. Po šestih tednih kuharskega tečaja je Joža odšla za kuharico v Stare žage. S partizanskimi delavnicami je potem tudi prišla v osvobodeno Ljubljano...«

»Pa vi, kaj ste vse hudega prestali pri partizanih?«

»Veliko hudega je bilo. Bežali smo po prepadnih grapah. Se spati nismo upali po vaseh, da nas ne bi dobili beli. Umikali smo se v Mokrc, čeprav je bilo mokro in mrzlo. Najprej sem kuhala in prala partizanom v Purkerčah...«

»Kaj pa ste kuhali?«

»Fižol, meso pa makarone. Veste, pa je bilo vse neslano in brez zabele. Je še rekla Uršičeva tamlajša, ko sva kuhali: »O,« je rekla, »kako bi jaz tole jedla, ko bi bilo

osoljeno...« Bile so tam tri Uršičeve z Iga, mati in dve hčerki, pa Krobotova mati. Hodile smo spat v Mačke h komandi mesta Velike Lašče. Tam smo legale na vreče z listjem. Pa so prišli domobranci in poklali te ženske, 8. maja 1944. Takrat je padel tudi komandant Viktor Krašovec. Beli so pobili 11 partizanov in pet partizank-begunk. Jaz sem se temu poboju izognila čisto po naključju. Tisto soboto (6. maja 1944) mi je neki partizan prinesel pismo od sina Juleta, naj takoj odidem na Zapotok, da bom tam kuhala partizanom-obveščevalcem. Jaz sem ravno prala in sem morala ostati do nedelje, da se je perilo posušilo. V nedeljo so ženske pripravile poslovilni večer komandantu Krašovcu, ki je dobil ukaz za premestitev, jaz pa sem odšla na Zapotok. To me je rešilo. Zakaj tudi mene bi bili beli izvlekli iz hiše, kakor so Uršičeve in Krobotovo mater, ter me zaklali. Kolikokrat se spominam na Vingorjevo Ivanko, ki so jo tako grdo razrezali...«

»Kaj bi lahko rekli o belih, o domobrancih? Kako sodite o njih kot o ljudeh?«

»Preveč so bili pobožni in kruti. Preveč pobožni. Ljubili so sovražnike, domače ljudi pa so sovražili. Morali bi pritegniti z domačimi ljudmi, pa so raje delali za Nemce, nas pa preganjali. Vse nas so hoteli pobiti. Govorili so: »Nemci so naši angeli varuhi...« Tako je govoril belogardistični prvak Merzelj na Igu ljudem, ki so jih domobranci z grožnjami zbotali skupaj. Jaz tistega govora nisem poslušala, nisem marala iti tja. Tisto o »angelih varuhih« mi je povedala Grumova mati z Gorenjega Iga, ki si je po požigu domače vasi našla streho zase in za družino na Igu... Slabe angele varuhe so si izbrali beli. Propadli so z njimi vred kot njihovi pokorni hlapci...«

Zvesta podpornica partizanov, partizanska kuharica in mati treh partizanov je povesila uvele roke. Nalaho je zabobnala s prsti po kuhinjski mizi. Njene oči niso niti trenile. Videlo se je, kako človeško je njeno materinsko srce in kako pravična je njena sodba...

FRANCI STRLE

fotografija z vprašajem

Na hrbtni strani objavljene fotografije piše: »Bolničarke Prešernove brigade na Martinj vrhu. Kdaj? Čas (nastanka) in imena bork?« Prosimo, da nam sporočite, kdaj in ob kakšni priložnosti je fotografija nastala, ter imena, priimke, partizanska imena in funkcije, ki so jih tovarišice opravljale (tovarišica na levi je politični delegat voda)?

DELAMARIS IZOLA

IZOLA BRAND
riba s povrtnino

- predjed
- izdatna malica
- na weekendu
- na campingu
- na potovanju

Reševal je naše ljudi v Mauthausnu

»Jaz sam sem pobil približno štiri tisoč ljudi,« je priznal na sodišču vojni hudodelec, poveljnik koncentracijskega taborišča v Mauthausnu Franz Ziereis. V tem taborišču je paševal že od leta 1939. Zagovarjal se je kot številni drugi morilci, da ga ne morejo klicati na odgovornost, ker je delal po ukazu nadrejenih...

Mauthausen je bil eden izmed mnogih nemških taborišč; imel je kar 70 podružnic. Najbolj znane so bile podružnice Gusen I. in II., Kalk, Zement in še nekatere. V Mauthausnu je doživel nad 70.000 ljudi; človeško življenje je bilo popolnoma brez cene. Človek je bil le številka. Z gnusom in ogorčenjem se spominjamo imena Mauthausen vsi, ki smo tam preživljali najstrašnejša leta svojega življenja.

Ljudje so umirali množično, a število jetnikov se ni nikdar zmanjšalo, marveč je zadnje mesece vojne celo močno naraslo.

Zrtev pa bi bilo nedvomno še mnogo več, če bi nekateri tovariši ne bili tako močno povezani. Z največjo požrtvovalnostjo in prizadevnostjo so drug drugemu reševali življenje. Med njimi so bili nekateri, ki so tam životali delj časa in so zato dobro poznali vse razmere. Bili so spretni in iznajdljivi ter seveda tudi izredno pogumni.

Niko Bernard je prišel v Mauthausen jeseni 1943 po sedmih mesecih trpljenja v begunjskih zaporih. Bil je eden naših najprizadenejših rojakov v taborišču. Nikdar ne bom pozabil, kako je rešil dva naša rojaka. Hotel je rešiti še sedem naših ljudi, kar pa, žal ni bilo mogoče.

V zadnjih mesecih vojne so nacisti v Mauthausnu gradili posebno, tako imenovano tretje taborišče. Posebej so ga ogradili z bodečo žico pod električno napetostjo. Namenjeno je bilo za oslabele jetnike, obsojene na hiranje in na smrt v plinskih celicah. Vhod je bil le eden in ob njem seveda straža, ki je imela nalogo, da se ni kdo približal in ne zapustil taborišča.

Bernard je delal med tesarji, ki so postavljali barake v »tretjem taborišču«. Med tesarji raznih narodnosti je bil še Slovenec Franc Gregori. Bernard je videl v taborišču marsikaj strašnega. Med shiranimi obsojenci, ki so tam čakali na smrt, je odkril tudi nekaj naših rojakov. Sklenil je, da jim bo skušal pomagati.

Sprva je esesovec pri vходу skrbno zapisoval vse delavce, ki so prihajali delat v »tretje taborišče« ter jih strogo nadzoroval. Kmalu pa so stražarji opustili zapisovanje števil tesarjev in postali so manj pozorni. Niko je hotel to izkoristiti. Ugotovil je, da so vsak dan odgnali iz taborišča v smrt po 120 ljudi. Niko se je bal, da bodo prišli na vrsto tudi naši rojaki. Med njimi se je seznanil z Rudolfom Čemažerjem, ranjenim partizanom, in s Francem Martinčičem, ki mu je bilo šele osemnajst let.

Zvedel je, da so esesovci odganjali svoje žrtve najprej iz prvih barak. Zato je pregovoril starešino, da je Čemažarja in Martinčiča preselil v zadnjo barako. Tovarša je bilo treba obleči in obuati. Niko je stopil v stik z nekim Matom iz Maribora, ki mu je priskrbel obleki. Toda mimo

Medicinci, padli v NOB

Martin Hanc

Rodil se je 5. novembra 1915 v Chicagu, ZDA, mladostna leta pa je preživel v Trnju pri Beltincih v Prekmurju. Na medicinsko fakulteto se je vpisal jeseni leta 1940 in končal dva semestra. V osvobodilno gibanje se je vključil takoj v začetku okupacije. Madžari so ga aretirali in odvedli na Madžarsko. Pobegnil je k sovjetskim vojaškim enotam, a je tam zaradi tifusa umrl. Datum smrti ni znan.

stražarjev ni mogel prinesiti v taborišče nobene stvari. Zato je Mato vrgl zavitek čez zid, ko se je menjavala straža. Čemažar in Martinčič sta se preoblekla in odšla med delavci iz taborišča, kakor da sta tesarja. Potem je bilo treba še v glavni pisarni urediti, da bi esesovci s kartoteko ne odkrili pobeга. Tudi to je šlo gladko, ker so tam delali Čehi.

V taborišču pa je bilo še sedem naših rojakov, ki bi jih Niko rad rešil. Sporočil jim je že, da jih bo nekaj povedel na varno opoldne, druge pa zvečer. Najprej pa jim je bilo treba priskrbeti obleko. Toda Mato se je nekoliko zamudil. Esesovci so prišli prežgodaj. Tokrat so pobrali žrtve iz zadnje barake, kjer so bili tudi naši rojaki. Mato je vrgl obleke zanje, ko so že odšli v plinsko celico.

Niko je potem še iskal po taborišču, ali je še kakšen rojak med na smrt obsojenimi nesrečniki. Našel je ruskega majorja Dolženka, doma s Kavkaza; ujeli so ga kot člana ruske misije na Primorskem.

Njega in štirinajstletnega Poljaka Janeka je Niko srečno odvedel iz taborišča. Niko je povedal (zdaj ni več živ), da je bil Mihailo Dolženko ob osvoboditvi poveljnik ruskega bataljona, ki se je bojeval v ostanki esesovcev okrog Mauthausna in je omogočil pobeg številnim jetnikom.

SREČKO ŠORLI

SPLOŠNO OBRTNO PODJETJE

SEŽANA

opravlja vsa zidarska, ključavničarska, mizarska, soboslikarska in elektroinstalaterska dela.

Dela opravljamo solidno in po konkurenčnih cenah.

brest cerknica
industrija pohištva jugoslavija
telefon 791-080 telex 31-167

AVTOOBNOVA Ljubljana

GENERALNI REMONT AVTOMOBILOV • LJUBLJANA

Titova cesta 136 Telefon 342-061 Tekoči račun 501-1-216/2 Telex 31-427 YU-GRAL

CENJENE STRANKE OBVEŠČAMO, DA SMO NA NOVO ODPRLI TRGOVINO Z REZERVNIMI DELI ZA OSEBNA VOZILA V POSLOVNI STAVBI NA TITOV CESTI 136. — CENJENIM STRANKAM JE NA RAZPOLAGO VELIK PARKIRNI PROSTOR PRED TRGOVINO. — OBRATUJEMO CELODNEVNO!

Uporabnike motornih vozil obveščamo, da strokovno, dovršeno in s kvalitetnim materialom izvršujemo servisne preglede na vozilih: TAM, FAP, OM in MERCEDES. — Obnavljamo vsem težkim vozilom spodnje ustroje, sklope, električne instalacije in glave motorjev.

Na zalogi imamo obnovljene motorje za vozila: TAM-4500, TAM-2000 in FAP. Brusimo motorne gredi, valje in bloke motorjev, rezkarje in orodja. Rezamo glave in ojnične ležaje.

FRANCE SLOKAN:

STARA PRAVDA

Prav tako so podložniki čakali kmečko vojsko na štajerski strani kot odrešiteljico. Kmetje iz Loke so celo odločno opomnili grajskega upravitelja v Radečah, češ da bo prav kmalu konec njegove oblasti. Odposlanstvo kmetov je kar zahtevalo, naj upravitelj izroči grad upornikom.

Medtem ko se je Pavel Šterc z oddelkom upornikov mudil v Jurkloštru, se je med prebivalci v Planini razširila kdo ve kako govorica, češ, da so v okolici Kozjega pridivljali — Turki. V istih časih je bil pač ljudem strah pred Turki v kosteh in prav lahko jih je bilo prepričati, da se jim spet bliža gorje. Včasih so se ljudje iz strahu pred Turki zelo prestrašili vsake oborožene skupine ljudi. V tem primeru je treba upoštevati tudi domnevo, da so fevdalci sami namenoma prestrašili ljudje z lažno novico o Turkih, da bi laže krotili uporne kmete.

Oddelke, ki mu je poveljeval Šterc, je bil tedaj v Planini. Brž ko je Šterc v Jurkloštru zvedel, da je nastala zmeda in da se je začel njegov oddelke razpadati, je pognil v Planino miriti ljudi. Toda bilo je že prepozno. Nesreča pa je bila še toliko hujša, ker je bilo v Planini še nekaj podložnikov na strani graščinskega upravitelja; ti so Šterca prišli in ga izročili upravitelju, da ga je zapri.

Gregorič je kmalu zvedel, kaj se je zgodilo, in se je nemudoma odpravil s svojimi ljudmi reševati Šterca. V Planino je prispel zvečer 6. februarja. Poslal je sporočilo upravitelju z zahtevo, naj takoj izpusti Šterca. Upravitelj pa se je čutil varnega v gradu in se ni zmenil za zahtevo. Naslednje jutro, 7. februarja, je Gregorič prispel pred grad s skupino kakšnih 40 upornikov. Upravitelj je spre-

jel mrino odposlanca in medtem ko so bili ti v gradu, zahrbno s svojimi opričniki napadel upornike, kolikor jih je čakalo zunaj. Uporniki pa so ujeli štiri njegove može. Gregorič je ponudil, da bi ujetnike zamenjal za Šterca, vendar zamen.

Ko je Gregorič tako izgubljal čas, je glasnik raznesel tudi že po Planini novico, da so bili uporniki v Krškem pobiti. Zdaj Gregorič ni mogel prepričati, da bi njegovi ljudje ne zvedeli žalostne novice. Ljudje so se prestrašili. Kmetje iz Gregoričevega oddelka so zahtevali, naj bi se kar najhitreje vrnili domov (na Hrvaško). Gregorič jih ni mogel več zadrževati in iz Pilštajna, kjer so prenočili, so se 8. februarja zjutraj odpravili proti Kunšperku in Cersargradu. Oddelke je začel že med potjo razpadati, tako da to ni bil več vojaški pohod. Nazadnje pa jih je dalec tela najhujša nesreča. Pri Šentpetru blizu Kunšperka, še na slovenskem ozemlju, jih je dohitela plemiška vojska in jih razbila. Tudi tam je kmečke pešce teptala konjenica. Padlo je okrog petdeset upornikov, približno toliko pa so jih ujeli in odgnali v Celje. Vendar se je večini upornikov posrečilo pobegniti. Tudi Gregoriča niso ujeli.

Bitka pri Šentpetru je bila zadnje dejanje kmečkega upora na štajerskem slovenskem ozemlju.

Tedaj pa so bili uporniki še močni v Hrvatskem Zagorju. Oblastniki so se poslej lahko omejili na dušitev upora na mnogo manjšem ozemlju. Imeli pa so tudi precej lažjo nalogo po več zmagah in ker so imeli dotlej mobilizirano številno vojsko. V samem Zagrebu se je zbralo okrog pet tisoč konjenikov in pešcev. Ban, škof Drašković, je poslal to vojaštvo pod poveljstvom Alapića na hribovito področje med Zagrebom in Varaždinom. Tej, kraljevski ali hrvaški stanovski vojski se je pridružilo tudi nekaj enot cesarske vojske. Razen tega so še iz Varaždina poslali več čet za skupno ofenzivo na glavnino uporniške vojske, ki je bila dotlej še nedotaknjena. O smeri pohoda Alapićeve vojske se raziskovalci ne strinjajo. Tako nekateri domnevajo, da je plemiška vojska obšla Zagrebško goro in napadla kmečko vojsko pri Stubici od severovzhoda, češ da bi se uporniki med napadom od juga med Savo in Zagrebško goro lahko zelo uspešno branili. Drugi pa dokazujejo, da je bila Alapićevo vojska dovolj močna in da je lahko razbila vsako obrambo.

Pri Donji Stubici je bila zbrana kmečka vojska men-

da pod Gubčevim vodstvom. Kdo pa je dejansko poveljeval upornikom, ni popolnoma zanesljivo ugotovljeno. Posamezni kapetani odredov so vsekakor odločali in najbrž niso bili vsi enako vplivni. Gregorič je bil vsekakor vojak, Gubčev življenjepis pa je zelo nejasen.

Glavnino kmečke vojske so sestavljali kmetje domačini s stubiškega in susedgrajskega področja in pa s cersargradskega gospostva (ki se je na njem začela kmečka vojna). Vendar pa je treba računati, da se je tam zbralo precej kmetov z drugih področij, kjer so bili oddelki kmečke vojske že razbiti. Zelo verjetno je namreč, da so se na osvobojeno kmečko ozemlje zatekli kmetje od vseh strani in da se niso po porazih vsi prestrašili in ne obupali, marveč so se hoteli nadalje bojevati.

Toda položaj vsega prebivalstva s kmečko vojsko vred na razmeroma tesnem področju ni mogel biti ugoden. Uporniki so bili na splošno revni in stubiško področje je že dolgo leta poprej trpelo, tako da vodstvo ni najbrž imelo primernih zalog živeža za zvečano število prebivalstva. Tudi s prenočišči je bila težava, zlasti še, ker je bila tedaj zima. V kratkem času ni bilo mogoče urediti takšne uprave, ki pa je bila nujno potrebna, da bi se hkrati zares smotno pripravili na obrambo in urejali zadeve vsakdanjega življenja prebivalstva. Sam uporniški svet te naloge pač ni zmogel, uporniška ali ljudska civilna oblast pa je bila kvečjemu v povojih. Zgodovinarji so ugotovili, da je Grubčeva vojska tedaj štela okrog 6000 mož.

Uporniki so seveda pričakovali napad plemiške vojske. Najbrž so bili tudi razmeroma dobro poučeni o premikih sovražnih vojaških oddelkov. Toda lahko so le bolj ali manj v negotovosti čakali, ne da bi mogli sovražniku kvariti njegove načrte. Gverilske, partizanske vojne tedaj še ni bilo. Tako je sovražnik napredoval — najbrž popolnoma neovirano.

Po novjših ugotovitvah je plemiška vojska prišla v stik z uporniško vojsko pri prehodu čez reko Krapino in pri gozdu Bračak, to se pravi od severne strani. Že ta prvi spopad je bil precej hud, kakor je mogoče sklepati iz takratnih listin. Plemstvo se je celo hvalilo, da je zmagalo v glavni bitki »pri nekem mostu čez Krapino«. Res pa je že tedaj padlo okrog tristo kmetov.

(Se nadaljuje)

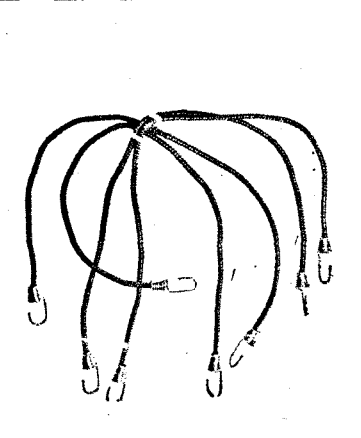
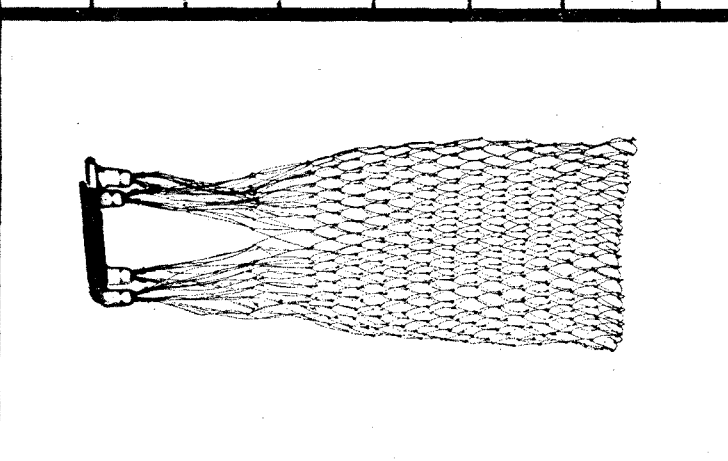
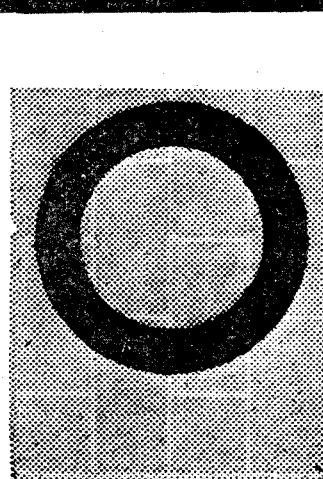
Nagradna križanka „TOTRA“ št. 83

Nagradni kupon 83

Priimek in ime _____

poklic _____

Točen naslov in pošta _____

								NAŠ SMUČARSKI CENTER		PLOT		KRAJ JUŽNO OD TORINA		SKUPINA PTIC		POSTE- KLINA											
						VLOGA DRUŽABNIKA		GLASBENI ZNAK																			
BESEDNA UGANKA																											
PREVELIKA POTROŠNJA BREZSMIS. POTEKANJE																											
														AVSIČ JAKA POLITIK CERIC													
SESTAVIL: KOPRIVSEK		MESTO V TANZANIJI	EKVI- VALENT	PRISTAŠ RASIZMA	RANER	GOLJU- FANJE GOSTIJA									LEMEŽ ANDREJ FINSKO JEZERO				TEKAČ CLARK		STANKO LORGER	ZLAHTNI PLIN	KIS				
STROKOV- NJAK ZA TERAPIJO									MESTO V ROMUNIJI OBILNOST								KRAJ PRI KOBARIDU DODATEK										
RAZČLE- NITEV							DANSKA JAPONSKI ŠPORT				PREBIVALEC ANATOLIJE																
NIZKO MOŠKO PETJE									TUJA TISKOVNA AGENCIJA		JUGOSLOV. DIRIGENT										O'NEILL EUGENE						
ORGAN VIDA					.TOTRA"	Ž.I.M.E SLEDEČI					BES		ZAONJI DEL PTIC						SPNAV (medic.)		NIKOLA TESLA						
VRSTA VINJAKA					KMEČKO GOSPODAR. POSLOPJE								RIBJE JAJČECE NAMERA								NAŠ OTOK	KEMIČNI ELEMENT	NADAV				
SLIKA GOLEGA TELESA					LESKOVAC		MESTO V ŠVICI								VEDEŽE- VALKA												
						ZELENICA V PUŠČAVI								PESTNER		POSLEDICA PODŽIGANJA PEČ											
						VRSTA PTIČA																NATRIJ PAVLOVA					
						TANTAL								NAPAD NA POLITIČNO OSEBNOST												KUTINA	
						MLADI ROD		MUSLIMAN M.I.M.E		ISTOST		MEDMET ŽERJAVICA								HEROJ NASPROT. KRIVICE							
						„TOTRA“ IGRALKA TURNER DELAVEC LES. STROKE						ZAKRČENJE MIŠIČ KOHONT						GR. BOG VOJNE									
						DVORNA STRANKA																					
						HRVAŠKI KOMPONIST (KRSTO)										REVEŽ											
						BENEŠKO KOPALIŠČE										POKRAJINA V GRČIJI											
INDIJSKI DROBIŽ										DOMAČE M.I.M.E																	
SLOVENSKI KIRURG										VRSTA PREPROG																	

Razpis nagradne križanke

»Totra« iz Zg. Hrušice pri Ljubljani se vam tokrat letos že drugič predstavlja z nagradno križan-ko. Sicer smo vam »Totro« predstavili že pred dvema letoma. Njen proizvodni program domala vsi poznamo. Zatorej naj marljivemu kolektivu ve-lja naša želja, da bi še nadalje uspešno posloval.

Rešitev te križanke nam dostavite do 26. novembra, rezultate žrebanja pa bomo objavili v dvojni praznični številki, ki izide za Dan republike — 29. november, tj. 48/49 štev.

Trije izžrebanci, ki nam jo bodo pravilno rešeno pravočasno dostavili, dobijo izmed treh nagrad: 1. Svetilka prosto stoječa »ANA«, 2. svetilka viseča »ORION« z navadno vrvico – oboje izdelek Lesne industrije iz Litiije, tretja pa je knjiga pisatelja Iva Zormana »Draga moja Iza«, ki je izšla pri založbi »Borec«.

Lepo pozdravljeni v imenu

UREDNIŠTVA IN UPRAVE »TV 15«

OKROGLA MIZA V GORICI

Goriške partizanske bitke 1943

V Gorici so novembra letos prvič skupno proslavili 30. obletnico goriške partizanske bitke ali goriške fronte septembra 1943. V tej proslavi so bile vidnejše tri manifestacije: muzejske razstave v osvobodilnem gibanju v Furlaniji v letih 1900—1950, okrog la miza o goriški fronti oziroma goriški partizanski bitki 1943 in ljudsko zborovanje dne 11. novembra 1973. Vse tri manifestacije je pripravil enotni odbor, v katerem so bili pokrajine Gorica, občini Gorica in Tržič, pokrajinska ANPI in API ter deželna inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja iz Vidma in Trsta.

Okrogla miza, za katero so razpravljali o goriški fronti oziroma goriški partizanski bitki septembra 1943, je bila v dvorani pokrajinskega sveta v Gorici v soboto 3. novembra od 17. do 20. ure. Zbralo se je razmeroma mnogo ljudi, saj dvorana že dolgo ni bila tako natrpana kot tisti večer (okrog 200 ljudi). Hvalevredno je tudi, da so bili med poslušalci tudi mladi ljudje, ki dogodke iz jeseni 1943 poznajo le iz pripovedovanja starejših ali iz literature.

Po uvodnem pozdravu predsednika goriške pokrajine Bruna Chientarolija je okroglo mizo predsedoval prof. Giovanni Miccoli, predsednik deželnega inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja iz Trsta. Ni imel lahkega dela, saj je bila razprava zelo živahna, polemična in v njej tudi ni manjkalo medklic iz poslušalstva. Sodelujoči namreč niso govorili za pravo okroglo mizo, temveč pred mikrofonom za govorniškimi pultom.

Prvi poročevalec je bil Vincenzo Marini, ki ga poznamo tudi kot partizanskega političnega funkcionarja v garibaldinski diviziji »Natisone« in povojnega funkcionarja ANPI v Tržiču in Gorici. Na kratko je prikazal, kako je septembra 1943 prišlo do ustanovitve partizanskih oddelkov iz tržičkih in tržaških delavcev, vloga, ki jo je imela pri tem tržaška ladjedelnica, prvi boj na goriškem kolodvoru in sodelovanje proletarske brigade v bojih na južnem odseku goriške fronte.

Obsežnejše je bilo poročilo drugega poročevalca, dr. Toneta Ferenc, ravnatelja Inštituta za zgodovino delavskega gibanja iz Ljubljane. Uporabljal je zlasti izsledke iz svoje knjige o kapitulaciji Italije in narodnoosvobodilni borbi v Sloveniji jeseni 1943, je najprej navedel najpomembnejše dejavnike, ki so omogočili nastanek goriške fronte. Na prvo mesto je uvrstil vseljudsko vstajo primorskih Slovencev, katere vidnejši izraz je bilo tudi nenadno povečanje partizanske vojske, brez katere ne bi mogla goriška fronta niti nastati niti trajati tako dolgo. Med dejavnike, ki so omogočili goriško fronto je navedel tudi vedenje poveljstva italijanske vojske v Gorici, ki je nemški vojski onemogočala hiter prihod v mesto in hkrati zavračala vse predloge partizanskega poveljstva za skupni odpor ali zahteve po razorožitvi ter ofenzivno razpoloženje partizanske vojske, da si s silo vzame tisto, česar ni mogla doseči s pogajanjem, to je orožje in opremo. Z raznih vidikov je ocenil goriško fronto in približal, da je bila strateško in taktično sicer zgrešena odločitev držati dolgo in strnjeno fronto pred

Gorico, je pa vendarle tudi zavarovala svobodno ozemlje v osrednjem delu Slovenskega primorja, da je narodnoosvobodilno gibanje lahko mirno pospravilo orožje in opremo italijanske vojske. Med razlago, da se je goriška fronta obdržala oziroma da je goriška bitka trajala toliko časa, to je celih 14 dni, je poročevalec uvrstil zlasti obstoj širšega zaledja partizanske vojske, to je osvobodilnega ozemlja, ki je bilo na gosto posejano z novimi partizanskimi oddelki. Na koncu je opisal še odmev, ki ga je imela goriška fronta pri vrhovnih nacističnih ustanovah in poudaril političen pomen prvega skupnega bojevanja slovenskih in italijanskih ljudi v goriški partizanski bitki.

Poročevalec monsignor Aldo Moretti, podpredsednik deželnega inštituta za zgodovino osvobodilnega gibanja iz Vidma je govoril o odnosu »katoliškega sveta« do začetkov odporstva v Gorici. Ugotavljal je, da so bili italijanski katoličani odsotni, ker ni bilo več vodilnih predfašističnih duhovnikov, goriška visoka cerkvena hierarhija z nadškofom Margottijem na čelu pa je bila fašistično usmerjena. Dotaknil se je tudi vprašanja obstoja bele garde med slovenskim katoliškim prebivalstvom na Goriškem.

Cetrta poročevalka, profesorica Jolanda Pellegrini, je podala pregled historiografije italijanskih del o goriški partizanski bitki (R. Battaglia, M. Pacor, E. Collotti, E. Apih, G. Fogar). Zal pa ni niti z besedo omenila tovrstnih dosežkov slovenskih zgodovinarjev. Nato je prikazala odnos posameznih plasti prebivalcev Gorice do osvobodilnega oziroma odporiškega gibanja in poudarila naloge mlajših rodov, ki naj rešujejo še vedno odprta zgodovinska vprašanja.

V razpravi, ki se ni omejila samo na vprašanja goriške fronte jeseni 1943, temveč so jo razširili na vse probleme osvobodilnega gibanja, je sodelovalo enajst udeležencev. Razpravljali so bolj na temelju lastnih spominov in gledišč, kakor pa na osnovi raziskav. Največ polemike je vzbudilo poročilo A. Morettija in razprava občinskega odbornika Feruccia Fantinija, ki je podčrtal italijanski prispevek goriškemu odporu; dejal, da je bilo le malo sodelovanja med slovenskimi in italijanskimi partizani, omenil, nesoglasja zaradi mejnih vprašanj in dejal tudi, da med septembrom 1943 in koncem aprila 1945 ni bilo v Gorici večjih partizanskih akcij; seveda ni pozabil omeniti niti takšnih dogodkov, kot je bil pokol ozopovskih partizanov v Porzusu itd.

Posebno tehtna je bila razprava prof. Teodora Sala, ki je zlasti s stališča zgodovinarja, dobrega italijanskega poznavalca narodnoosvobodilnega boja v Julijski krajini, ovrgel marsikatero trditev ali mnenje sogo- vornikov: zlasti tistih, katerih izvajanja so bila zelo enostranska. Od Slovencev sta razpravljala odvetnik Sviližoj in Rijavčeva.

Okrogla miza v goriški partizanski bitki septembra 1943 je bila koristna in zanimiva manifestacija. V prihodnje bi kazalo zbrati okrog prave okrogle mize večje število raziskovalcev, ki se ukvarjajo z isto ali zelo sorodno tematiko in bi ti lahko bolj na temelju raziskovalnih dosežkov kot pa političnih stališč obravnavali določeno temo.

TONE FERENC

SAM MED VOLKOVI

V torek 20. novembra ob 21.25 bomo gledali tretjo zgodbo nadaljevanke. Njen naslov je »Priidejo hudičevi huzarji«. Dolar še vedno raste. Neulohovo posestvo ni prišlo na boben, toda prodaja žita je postala sama tekma z neverjetnim razvrednotenjem denarja. Skrivnostna organizacija Črna bramba pripravlja v bližnjem gozdu skrivno skladišče orožja. Kljub konfliktom Pagel ohrani mir in z ljubeznijo misli na svojo Petro.

MARKSIZEM II

V sredo 21. t. m. ob 18.45: Druga oddaja bo govorila o življenjski poti in znanstvenem razvoju Marxa in Engelsa.

DELAVSKA TRIBUNA

bo v četrtek 22. novembra ob 19.15 obravnavala temo: Socialna struktura samoupravnih organov.

ne zamudite

Nastopila bosta delavec in delavka Litostroja, ki bosta govorila o aktualnih problemih samoupravljanja.

KOMU ZVONI

Po romanu »Komu zvoni« Ernesta Hemingwaya so posneli že leta 1943 istoimenski film. Glavni vlogi sta igrala Ingrid Bergman in Gary Cooper, ona kot špansko dekle, on kot prostovoljec v republikanski vojski. Film sicer ni dosegel veličine Hemingwayevega dela, kljub temu pa spada med največje filmske ustvaritve.

COLDITZ

Drugo nadaljevanje bo v soboto 17. novembra, ob 21.45. Tudi tokrat bo govora o pripravah na pobeg, ki so ga pripravili britanski vojni ujetniki v zloglasnem taborišču. Pripočnemo ga zaradi antinacistične tematike.

FILM O VSTAJI V LETU 1941

Pred dnevi so začeli ob Drini snemati film »1941«. Režira ga režiser Janković udeležence bojev v Podrinju. Scenarij, ki zajema resnične dogodke, je napisal sam, pri obdelavi pa mu je pomagal ameriški scenarist vojnih filmov Howard Burk. V filmu sodelujejo znana igralca Bata Živojinović in Dragomir Felba ter Američan Rod Taylor.

PRIPRAVE NA PRIHODNJO PRIREDITEV »STERIJINO POZORJE«

Pred nedavnim je bil izbran nov izvršni odbor »Sterijinega pozorja«, ki je izvolil za predsednika Josipa Vidmarja. Glavni odbor te pomembne vsejugoslovanske kulturne prireditve je predložil program za leto 1974. Razširili so ga z vzporednimi prireditvami. Tako bodo pripravili razstavo »Osemdesetletnica Miroslava Krleža«. Predvajali bodo film, prirejen po Krleževi drami »V taborišču«. Pripravljajo tudi četrti trienale »Gledališče v fotografski umetnosti«. »Mala tribuna pozorja« bo po novi koncepciji postala festival gledališkega dokumentarnega filma. Določili so tudi program »Srečanja mladih«, na katerem se bodo zbirali bodoči gledališki umetniki.

ZA ČIM VEČJO ODPRTOST KULTURE

Za posvet »Razmišljanje o kulturi« v Zenici je Ciril Zlobec pripravil referat, v katerem obravnava vprašanja kulture.

Moderno življenje vsiljuje človeku »kulturo«, ki mu pomaga pozabiti

vsakdanje težkoče. Toda ta kultura, ki služi samo trenutni sprostitvi, je omejena in brezidejna. Kljub temu bi vsaka akcija proti tej vrsti kulture bila hinavščina. Tega ni moč izvesti, ker bi prišli v navzkrižje z demokratičnostjo. Napak bi bilo, ako bi komercialni kulturi postavljali nasproti pravo kulturo, kjer bi v javnosti ustvarjali nerazpoloženje nasproti tisti kulturi, ki bi bila zanj navidezno vsiljena in utrjujejoča. Ni mogoče čez noč uveljaviti neko posebno delavsko kulturo, ki naj bi bila preprosta, optimistična, pomirjujoča, zabavna in angažirana. Rešitve ne moremo iskati v posebnih oblikah kulture in umetnosti, ki naj bi bili namenjeni delavskemu razredu, marveč v takšni kulturi in umetnosti, ki teži k čim večji odprtosti, k čim večji javnosti in hkrati s tem k delavskemu razredu.

IZ ITALIJANSKEGA PARTIZANSKEGA TISKA

Glasilo Zveze italijanskih partizanov »Patria indipendente« je v številkah 17. in 18. posvetilo več strani zgodovinski osvetlitvi goriške fronte. Posebej je poudarjeno v enem izmed člankov, da so Slovenci prvi začeli oborožen upor, in sicer že decembra 1941. Leta 1943 so se jim pridružili prvi italijanski borci. Več kot tisoč Italijanov iz Julijske krajine je padlo na slovenskih tleh. V tistih letih so bili skupno postavljeni temelji za sožitje, ki je omogočilo, da je bila ustvarjena najbolj odprta meja v Evropi.

V zadnji (19.) številki lista je objavljen celostranski članek o taborišču na Rabu, ki ga je napisal naš sodelavec.

»Pričevanja« iz Zagorja ob Pivki

Letos je leto važnih tridesetletnic, pomembnih odločitev in ustanovitve v boju za svobodo. Letos proslavljamo ustanovitev VII. in IX. korpusa, petih divizij in številnih brigad; z zborom odposlancev slovenskega naroda v Kočevju pa smo utemeljili novo ljudsko oblast in zasadili drevo naše državnosti. Bilo je še mnogo drugih pomembnih odločitev in zborovanj. Omenimo naj samo zborovanje slovenske mladine v Kočevski Reki, ki je bila poglaviti nosilec narodnoosvobodilnega boja; in zasedanje predstavnic Slovenske protifašistične ženske zveze v Dobriču. Skoraj v slednjem tednjem okrožju, okraju ali vasi se je zgodilo kaj zgodovinsko pomembnega zlasti po razpadu italijanske vojske, da se letos upravičeno spominjamo teh dogodkov.

Posebno veliko pomembnega se je tiste dni zgodilo na Primorskem, kjer je zlom italijanske fašistične vojske že napol uresničil dolgoletno upanje tamkajšnjih Slovencev, da bodo naposled rešeni jarma, ki jih je več kot dvajset let krvavo žulil, potulčeval, zaslužnjeval in zatiral. To, da je njihov nečloveški tlačitelj čez noč pobral šila in kopita, je zanje pomenilo zmago-slavje in srečo, iz katerega se je rodila množična vstaja in zahteva po priključitvi Primorske k Sloveniji in federativni Jugoslaviji.

V spominu na te velike dogodke, ki so odmevali v sleherni kotiček, je bilo letošnje jesen veliko proslav. Skoraj v vsaki vasi so ti dogodki pred 30-letni našli lastno podobo in marsikje so jih za tridesetletnico tudi ovekovčeli s pisano besedo.

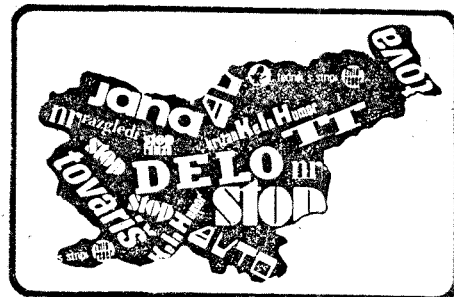
Tako je v knjižici »Pričevanja« — gradivo so zbrali, zapisali in uredili Janez Fatur, Silvo Fatur, Alojz Penko, Edvard Rebec in Ivan Sušteršič, medtem ko jih je izdal in založila krajevna skupnost Zagorje z vasi Drskovče, Parje in Tabor, ki tvorijo zemljepisno, gospodarsko in družbeno celoto — našel svojo podobo predvsem čas med dvema vojnama in pozneje v narodnoosvobodilnem boju, saj so te štiri vasi dale za svobodo in novo življenje 25 mladih življenj. Čeprav so v knjižici našli svoje mesto s pričevanjem o svojem življenju ljudje, ki so se odlikovali s posebno dejavnostjo, narodno zavestjo in upornostjo duha, je v njej očitna podoba vseh štirih vasi — le malo je bilo med temi ljudmi takih, ki so prodali sebe in svoje slovenstvo — in kremenitosti ljudi, saj je vsak po svojih možnostih položil svoj kamen za temelje naše stvarnosti.

Knjižica »Pričevanja«, ki je izšla v čast

splošne vstaje primorskega ljudstva, v spomin na padec fašizma in ob odkritju spomenika padlim v Zagorju« je po svoje zanimivo branje. To so pripovedi JOŽETA VADNJALA, enega izmed ustanoviteljev gibanja TIGR, ki bi bil verjetno peti med ustrelenimi na Brezovici, če se ne bi bil rešil s pobegom čez mejo in se zatekel v Bosno, kjer je po osvoboditvi bil nekaj časa celo pomočnik ministra za izvoz, pozneje je igral pomembno vlogo v ilirskobistriškem gospodarstvu. IVO MARINCIC živi v stari Gorici. Ze kot dijak je prosvetno delal v domačem društvu. Zaradi sodelovanja v organizaciji TIGR so ga fašisti kmalu zaprli in obsodili na 7 let ječe. Leta 1941 so ga Italijani zaiotili v Ljubljani in internirali. Po vojni je sodeloval kot časnikar pri Primorskem dnevniku; pisal pa je tudi pesmi in črtice. JANEZ REBEC se je že v mladih letih zanimal za napredne ideje in v letih po prvi svetovni vojni je postal član komunistične stranke, prvi v svojem kraju. Z vsemi močmi je sodeloval v NOB, kakor tudi Jože Česnik-Saša, ki je edini zagorski spomeničar. Na strani zavednih in naprednih so bili vse življenje tudi Franc Sabec, Lovrenc Česnik, Jože Sajm, Andrej Sabec in Maks Bilc. Pretresljiva je črtica Pomladne sence (avtor ni zapisan), ki pripravi na Franci Faturjevi in njenem tragičnem koncu pod četniškimi noži. In to je tudi bila ena od poslednjih žrtev, ki so v pivški dolini padle za svobodo. Vida Marincič, doma s Stajerskega, pa pripoveduje o prvih letih svobode, o 26-letnem učiteljstvu in prosvetnem udejstvovanju v Zagorju. Za konec pa je še zgodba o zastavi.

»Pričevanja« so vsekakor hvalevredno delo, ki terja še novih pričevanj za čim polnejšo lokalno kroniko.

ORT SINKOVEC

RAKETE ALI TOPOVI

Še pred nekaj leti so na Zahodu menili, da klasični protiletalski topovi nimajo prihodnosti in da jih bodo protiletalske rakete povsem izpodrinile. Sedaj pa mislijo drugače. Ugotovili so, da najboljše uspehe lahko dosežejo v kombiniranem dejstvu obeh vrst protiletalskega orožja. Posebno pozornost posvečajo malokalibrskim protiletalskim topovom. To so predvsem večcevni, avtomatski in samohodni protiletalski topovi. Tako na primer ameriški protiletalski top vulcan XM 163 ima kaliber 20 mm in šest cevi, na minuto pa lahko izstrelji 6000 nabojev.

Da bi bil cilj bolj zanesljivo uničen, si konstruktorji prizadevajo, da bi bilo v nabojih čimveč razstreliva, čim večja pa naj bi bila tudi začetna hitrost izstrelka. Tako na primer imajo izstrelki vulcana začetno hitrost 1030 metrov na sekundo, medtem ko so bili izstrelki nekaterih drugih protiletalskih topov kar za 200 metrov na sekundo počasnejši.

Da pa bi lahko prebili jeklene plošče pod vitalnimi deli letal, uporabljajo tudi granate z dvojnimi dnom in napolnjene s puščicami. V zvezi s tem so ob poskusnem streljanju s protiletalskimi topovi kalibra 35 mm ameriške proizvodnje ugotovili, da 2,5 mm debela puščica lahko prebije 32 mm debelo jekleno ploščo.

zanimivosti

»PAMETNE BOMBE« V IZRAELU

V Pentagonu trdijo, da so bile protitankovske rakete, ki so jih poslali med letošnjo vojno Izraelu, zelo učinkovite. Izrael je začel to vojno brez protitankovskih raket. V vojni leta 1967 so njihove granate, izstreljene iz tankovskih topov, zlahka prebijale oklepe nasprotnikovih tankov. Zato so Izraelci tudi kasneje menili, da ne potrebujejo nobenega drugega protitankovskega orožja.

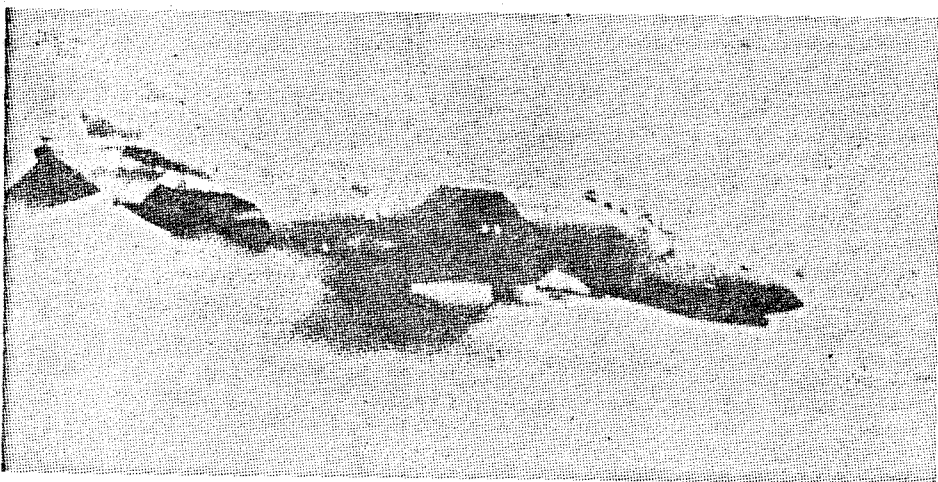
V prvih dneh zadnje vojne so imeli Izraelci hude izgube v tankih, kajti Arabci so v boju z njimi silno uspešno uporabljali tudi dve vrsti sovjetskih protitankovskih raket. Brž ko so Američani to ugotovili, so začeli Izraelu pošiljati svoje protitankovske rakete, da bi tudi v tem oziru vzpostavili ravnost.

V Izraelu pa so Američani preskusili tudi letalske rakete, ki imajo vgrajene televizijske oddajnike. Letalo, ki nosi take rakete, lahko svoj tovor odvrže z velike višine in precej daleč od objekta napada, nato pa televizijske naprave v raketi usmerjajo raketo proti cilju.

KITAJSKI »MIGI« V ALBANII

Albanija porabi v obrambne namene približno 120 milijonov dolarjev na leto ali 12 % svojega proračuna. Njene oborožene sile imajo okrog 40.000 pripadnikov, od katerih jih je približno štiri tisoč v vojnem letalstvu.

Zanimivo je, da ima Albanija sicer sovjetske tipe letal, ki pa so izdelani na Kitajskem. To velja zlasti za lovsko letala tipa »mig« . Albanci imajo vsega skupaj približno 90 bojnih letal. Od teh je po dvajset letal mig-15, mig-19 in mig-21 ter 30 letal mig-17. Poleg tega ima Albanija še kakih dvajset transportnih letal in deset helikopterjev.

Prvi posnetek izstrelitve rakete MAVERICK z letala F-4 E

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

NOVO OROŽJE V ZADNJIH DNEH VOJNE NA SINAJU

Televizijske rakete proti tankom

Zadnje dni oktobrske vojne na Bliznjem vzhodu se je izraelskim generalom spet začela vračati samozavest. Do tedaj so bili resno zaskrbljeni zaradi velikih uspehov arabskih sil, še najbolj pa zaradi izredne izurjenosti, poguma in spretnosti egiptovskih in sirijjskih vojakov ter oficirjev. Izraelska vojska je utrpela velike izgube in je le s skrajnimi naporii vzdrževala fronto na Golanski planoti in na Sinaju. Poskusi, da bi egiptске sile potisnili na izhodiščne položaje, jim niso uspeli. Položaj pa se je začel naglo spreminjati, ko so ZDA odločile, da se tudi neposredno vmešajo v spopad in pomagajo Izraelu.

Iz Združenih držav je začelo prihajati orožje s strelivom v dosti povečanem obsegu. Kar je najpomembnejše, so letala, ki so prihajala iz Amerike, pilotirali letalci z dvojnimi državljanstvom. Američan židovskega rodu je smel odleteti v Izrael in se tam boriti, ne da bi s tem izgubil ameriško državljanstvo.

Izraelski generali so bili še posebej hvaležni pilotom, ki so prileteli z letali tipa F-4D fantom II, saj so ta letala oborožena z raketami vrste »zrak-zemlja« MAVERICK. To je najnovejše orožje, ki so ga v letalstvo ZDA uvedli šele lani. Letalci, ki so prileteli iz ZDA, so bili že izurjeni za uporabo teh raket. Ameriška pomoč je bila na ta način kar trikratna: znova so polnili praznino med piloti, katerih število se je naglo manjšalo ob velikih izgubah v začetnem obdobju te vojne, piloti iz Amerike so bili že izurjeni v streljanju z novimi raketami, in končno so te rakete tudi pripeljali s sabo, pripete pod krili svojih letal.

V tem času je bila izraelska armada ravno sredi ene svojih drznih operacij. S pomočjo podatkov iz ameriških umetnih satelitov ter izvidniških letal so odkrili slabo zasedeno območje na stiku dveh egiptovskih armad. V to vrzel so skoraj brez vsakih težav vkinili močne izraelske sile — najprej štiri in potem še štiri brigade, ki so bile v glavnem oklepne. V normalnih okoliščinah bi se te sile kaj kmalu znašle v težkem položaju, pod ognjem protinapada egiptovskih oklepnih enot. Koridor, po katerem so se izraelske brigade prebijale h Grenkima jezeroma in na zahodno obalo Sueškega prekopa, je bil hudo ozek — širok le 20 do 30 km. Ta prehod bi lahko z napadi s severa in juga presekali druga in tretja egiptvska armada — in to bi bil začetek konca neke pustolovščine agresorskih sil.

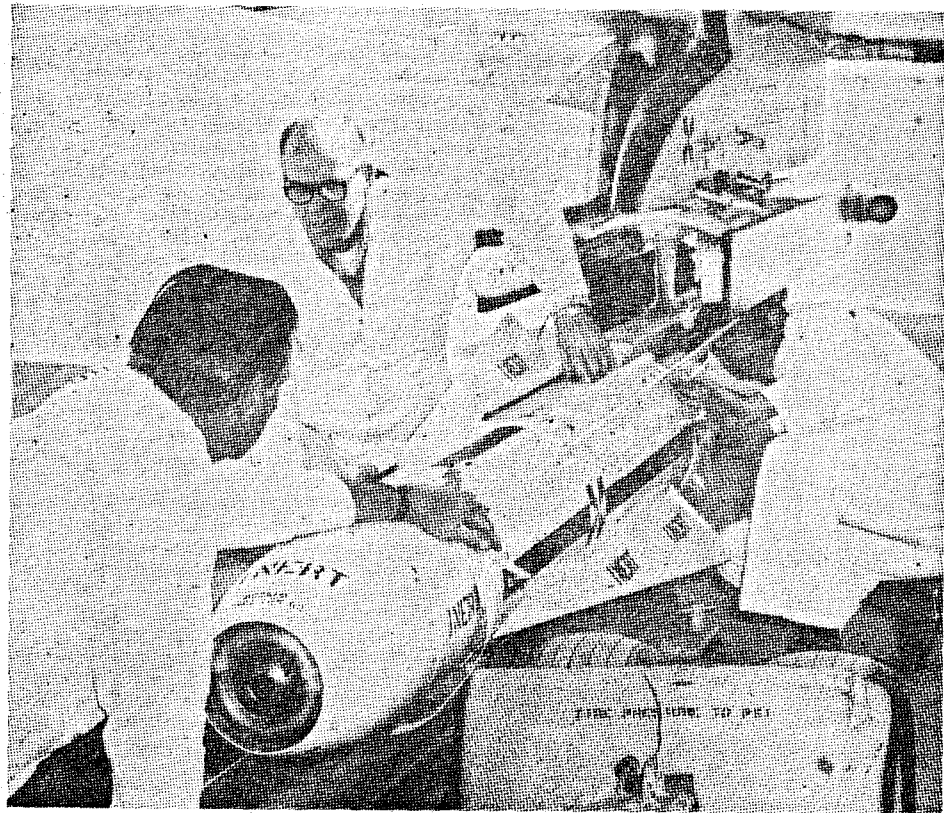
Egiptski armadi sta tudi zares začeli s protinapadi. Njihovi tankisti so se pred desetimi dnevi dokazali, da so zmogni zlomiti odpor izraelskih tankistov. Egipčani so postali odlični tankisti in položaj bi lahko za izraelske tankiste postal hudo kritičen, če Izrael nenadoma ne bi dobil ameriške pomoči.

Piloti na fantomih, ki so šele dobro prileteli iz ZDA, odlično izurjeni glede uporabe raket tipa MAVERICK, so se takoj pognali v napad nad egiptске tankovske enote. Nobenega dvoma ni bilo, da zdaj na Egipčane streljajo Američani, in to s svojimi najnovejšimi raketami MAVERICK, ki delujejo po sistemu televizijskega samovođenja. To je bil prvi primer, da so te rakete uporabili na pravem bojišču.

MAVERICK je raketen projektile vrste »zrak-zemlja« in je namenjen za uničevanje tankov, oklepnih vozil in poljskih utrd. Dolg je okoli 2,5 m, težak okoli 225 kg. Njegov domet je 35 do 40 km, krog razpršitve zadetkov pa ima premer okoli 2,5 m. To je prvi projektile na televizijsko samovođenje, in ga lahko uporabljajo na enosedi lov-

cih-bombnikih. Drugi projektile »zrak-zemlja«, pri katerih so ravno tako uporabili televizijsko tehniko, so vodljivi televizijski, ne pa samovodljivi, zato je pri njih potreben opazovalec, ki spremlja njihov let in jih usmerja.

V projektilevi glavi za samovođenje so naprave, ki ujeto sliko cilja ne izpuste več »iz oči«. Če raketa zaide iz smeri, ki jo je

Raketo »zrak-zemlja« tipa MAVERICK nameščajo v lansirno napravo pod krili fantoma. Razložno je videti okence v glavi rakete, za katerim se skriva televizijska kamera.

prej vodila točno proti cilju — tanku, mostu ali bunkerju, jo naprave v glavi takoj vrnejo nazaj v pravo smer.

Pilot v letalu ima edino nalogo, da izbere cilj in nekaj časa leti proti njemu; tedaj vključi raketino glavo za samovođenje. Tisto, kar televizijska kamera v tej glavi odkrije, pa vidi tudi pilot na zaslonu pred sabo. Ko je z izbranim ciljem zadovoljen in mu je jasno, da je glava za samovođenje v raketi ujela pravi cilj, s pritiskom na gumb raketo izstrelji in od tedaj naprej mu zanjo ni treba več skrbeti. Proti cilju leti sama od sebe, pa čeprav se cilj premika in menja svoj položaj na tleh. Pilot v letalu se medtem že pripravlja, da

bo izstrelil naslednjo raketo proti drugemu cilju.

V konkretni situaciji na Sinaju — pri obrambi prehoda, po katerem so se izraelske brigade prebijale na zahodno obalo prekopa, potem pa se tja tudi oskrbovale, so piloti s fantomov izstrelili pravo točo raket ter uničili nad šestdeset egiptovskih tankov, in to v zelo kratkem času. To je vsekakor oslabilo udarec egiptovskih oklepnih enot na tleh v tolikšni meri, da so se izraelske enote na tleh, ki so bile oborožene ne le s protitankovskimi raketami tipa SS-12 francoskega izvora, temveč tudi z najnovejšimi ameriškimi raketami tipa TOW, mogle uspešno braniti. In tako je prehod ostal v glavnem nedotaknjen, to pa v precejšnji meri tudi še zaradi tega, ker so na tem rajonu komandosi uničili egiptске rakete »zemlja-zrak« tipa SAM-2 in so tako lahko izraelski fantomi nekažnovano leteli

Rakete – tankovska in letalska smrt

Nova tehnika četrte vojne na Bliznjem vzhodu je očitno pokazala, da je puščavska vojna vselej drugačna.

Kaže, da je že zastarela klasična slika, na kateri se čez peščene sipine prebija množica tankov, ki se medsebojno spopadajo, in na kateri te tanke podpirajo letala, ki letajo na majhni višini, medtem ko jim na tleh pomaga tudi pehota.

Takšno taktiko, ki so jo uporabljali v šestdnevni vojni leta 1967, je nadomestila sorazmerna previdnost na obeh straneh.

Potreba po večji previdnosti je tudi eden od razlogov, zakaj je letošnja vojna trajala šestnajst, ne pa le šest dni.

Kot primer vzemimo letala. Izraelci so izgubili skoraj sto ameriških letal F-4 phantom in A-4 skyhawk ter bojnih letal drugih tipov, vse pa so sestrelile sovjetske rakete »zemlja-zrak«.

Sovjetske rakete so že v Severnem Vietnamu uporabljali v boju z ameriškimi letali, vendar nikoli na tako majhni višini. Izraelska letala pa so skušala podpreti izraelski protinapad ob preboju egiptovskih tankov čez sueški prekop s poletni na majhnih višinah.

Znano je, da imajo ZDA naprave, ki jih lahko vgradi v vojna letala in s kate-

rimi je mogoče nevtralizirati sovjetske rakete, ki jih radarji usmerjajo proti cilju. Vendar ni znano, koliko takih naprav je bilo dobavljenih Izraelu in v kolikšnem obsegu so jih Izraelci uporabljali.

Drugo presenečenje za izraelske tanke so bili pripadniki sirске in egiptovske pehote s sovjetskimi protitankovskimi raketami na hrbitih. Sodeč po vseh poročilih, ki jih je prejel Pentagon, so odločni pripadniki arabskih enot s tem protitankovskim orožjem odlično zadevali, rakete pa so imele smrtonosen učinek. Pripadniki egiptovskih in sirskih oboroženih sil so pogosto šli pred svojimi tanki in s sovjetskimi protitankovskimi raketami obstreljevali izraelske tanke.

V obeh omenjenih primerih so se morali izraelski tanki pomikati počasi iz strahu, da bodo imeli opravka s sovjetskim protitankovskim orožjem. To se je dogajalo celo v primerih, ko so bili uničeni že mnogi arabski tanki, poročajo analitiki iz Pentagona.

Posledica tega je bila, da so izraelske sile dejstvomale previdneje in z mnogo več strahu kot pa pred šestimi leti...

AMERIŠKA AGENCIJA AP

Tri tedne v NOB in obrambna sposobnost

Pred kratkim so v Mariboru v okviru CMOK — Centra mladinskih organizacij in klubov — izvedli zanimivo nalogo. Gre za pohod ob spomenikih revolucije na območju občine Maribor. S tem so počastili 30. obletnico drugega zasedanja AVNOJ in republike. V Mariboru smo se pogovarjali z JANEZOM ZADRAVCEM, sekretarjem CMOK.

Prireditelj je pohod pripravil ob finančni pomoči Gozdnega gospodarstva Maribor in občinskega odbora ZZB NOV Maribor. Slednji je prirediteljem dal še vsebinsko pomoč z raznimi nasveti in kje ter ob katerih spomenikih in obeležjih se je treba ustaviti. Pri zasnovi pohoda in njegovega programa so kot strokovno pomoč dali v ta center vključeni predstavniki: organizacijskega centra, tabornikov, planincev in njihovih zvez, OZN, ZM, JLA ZROS in ZZB NOV. K temu je treba še posebej reči, da so jim predstavniki JLA pomagali ne le materialno, ko so jim posodili razno opremo, temveč so jim priskočili na pomoč še z raznimi nasveti. V Mariboru je taka materialna pomoč in pa stik s predstavniki JLA in mladino že dolgoletna tradicija.

Pohod so zasnovali v treh smereh. Seveda so poprej ugotovili, kje so obeležja; pri tem jim je veliko in na izdaten način pomagal muzej NOB Maribor.

Tako so krenili prek Pohorja: Šarhovi- ne, Ruške koče, Planice, Frama, Čreta, Razvanja in Maribora;

prek Kozjaka: skozi Kamnico, Bresternico, Zavcarjev in Tuzlov vrh, Rošpoh, Kamnica in Maribor;

prek Slovenskih goric: v Jakobski dol, Ješenco, Pesnico, Pernico, Malečnik, Maribor.

Na vsaki trasi je okoli 15 spomenikov, obeležij, plošč in grobov. Pohode v teh smereh so vodili komandirji in komisarji čet, mladi člani ZK. To so mladi politični delavci, ki delajo v različnih klubih in mladinskih organizacijah. Pri vsakem spominskem obeležju se je četa ustavila in jim je komandir ali pa komisar v kratkih besedah povedal, kaj je tu bilo. Na tem pohodu so tudi naleteli na primere, ko so posamezna obeležja morali na novo očistiti ali pa jih kako drugače urediti. Vsak večer so udeleženci s krajevnimi organizacijami v kraju in domačini pripravili prijetne večere; a ne le prijetne večere; tudi ves ta čas, kar so bili na pohodu, so mladinci in mladinke izkoristili in se podrobneje seznanili s posameznimi predeli oziroma lastnostmi terena ter preizkušali svoje telesne sposobnosti ter druge spretnosti pomembne v boju s sovražnikom.

Za pohod, ki je trajal tri tedne, je veljalo veliko zanimanje. Predvidevali so, da se ga bo udeležilo okoli 150, prišlo pa je kar 313 mladincev in mladink, pretežno iz delavskih vrst, največ pa tabornikov. Tisto nedeljo, ko je bilo pohoda konec, so se udeleženci zbrali v Mariboru na Trgu svobode. Spontano vzdušje, petje narodnih in bojnih pesmi naših narodov ter plesi, vse to je govorilo, da so se udeleženci pohoda, pa čeprav različnih struktur, zelo dobro ujeli.

Lahko rečemo, da so organizatorji pohoda ob podpori drugih dejavnikov izvedli prav gotovo zelo koristno nalogo. Šlo je za utrjevanje vezi med mladino, seznanjanje z našo nedavno preteklostjo. Pa ne samo to; v tem času je med mladimi tudi tekla beseda o našem splošnem ljudskem odporu in ne nazadnje preizkušanju obrambne sposobnosti naših mladih.

DRAGO MIKLAVEC

VOJAŠKOPOLITIČNI KOMENTAR

Enotnost — jamstvo varnosti

Povsem je jasno, da se sodobna vojna ne more zapreti sama vase in postati izrecna zadeva vojskujočih se strani, pa naj bo njeno žarišče kjerkoli v svetu, v Aziji, Afriki ali Evropi. Tako je tudi z bližnjemzhodnim spopadom, ki je za arabsko ljudstvo le upravičen in osvobodilni boj, za Izrael pa, kot že vemo, agresija, ki je v svetovnem miru izzvala razpoke in ruševine, ogrozila varnost in prinesla negotovost.

Te dni, ko z zanimanjem spremljamo razplet dogodkov na Sinaju in Suez, ne moremo mimo glasov, ki poskušajo našo neuvrčenost izenačiti z nevtralnostjo. Jugoslavija bi se, po mnenju nekaterih posameznikov, morala danes zapreti vase ter zadržati in molčati ob izraelsko-arabskem zapletu. To je edini način, spet vpijejo čudni glasovi, da se izognemo vseh čeri in nevarnosti najnovejše vojne, ki je, brez vsakega dvoma, omajala svetovni mir. Mor-da gre v primeru teh in takih glasov za navadno politikantstvo, morda za nezadostno poglobljanje ali neobveščenost. Kakorkoli že, tovrstna prizadevanja niso slučajna in se popolnoma ujemajo s tujimi teosijami in stališči o dogodkih na Bližnjem vzhodu.

Našo varnost, tako kot doslej, gradimo

sami, po svojem kopitu, v teh trenutkih pa se izredno dobro zavedamo pomena ne-sebične solidarnosti z žrtvami agresije. Naša pomoč arabskemu ljudstvu, ki se bori za svoje ozemlje in temeljne pravice človeka, je samo ena od oblik zavarovanja naše lastne svobode in neodvisnosti. To so pravzaprav naša moralna in materialna vlaganja, naše investicije za stabilnejši in trajen mir, za kar smo seveda kot neodvisna, miroljubna in neuvrščena država življenjsko zainteresirani.

Izbruh najnovejše agresije na Bližnjem vzhodu nas ni presenetil. Zgoščenost naših vrst, naša enotnost ter budnost v vrstah vseljudske obrambe, vse to je jamstvo, da smo tudi danes pripravljeni ohraniti pridobitve in sadove našega narodnoosvobodilnega boja. Zato je v današnjem času povsem razumljiva naša pospešena vojaška in politična aktivnost, kajti izraelska agresija je resno načela temelje svetovnega mira, in bi posredno ali neposredno utegnila potrkati tudi na vrata svobodoljubnih in neuvrčenih. Zastran tega smo pospešili in posodobili oblike obrambnih priprav in našo bojno pripravljenost povzdignili na zavidljivo raven. Glede na položaj v svetu se ne bi smeli ustaviti na tej naši obrambi poti. Priprave za obrambo domovine moramo pripeljati do popolnosti. Naloga seveda ni enostavna, a kljub temu jo bomo opravili le v primeru, ko besede predsednika Tita o podružbljanju obrambe postanejo sestavni del našega vsakdanjega življenja. Zato ne bi smeli pozabiti na bistvene ustavne in druge spremembe, na nadaljnji razvoj samoupravljanja in neusmiljeni boj proti vsem negativnim pojavom v naši družbi kakor tudi na čimprejšnje razreševanje ekonomskih in socialnih težav. To so tekoče in nujne naloge, ki, kot je že znano, vplivajo na moralnopolitično enotnost našega ljudstva, kar pa je temelj za nadaljnjo krepitev naše obrambne politike. Toda naše obrambne priprave, tega ne bi smeli pozabiti, zahtevajo med drugim tudi samokritičen odnos do samega sebe in do vsega, kar smo do zdaj storili. O tem je prve dni letošnjega novembra razpravljalo tudi predsedstvo ZKJ, ker je varnost domovine ogromnega pomena za nadaljnji razvoj naše samoupravne družbe. Pri tem ne bi smeli pozabiti na zunanje ali notranje sovražnike naše dežele, ki ne soglašajo s stališči Jugoslavije v mednarodnih odnosih, obenem pa poskušajo ogroziti našo stabilnost ter zasejati razdor med naše narode. Zato mora obrambna pripravljenost naše domovine postati nenehna skrb vseh forumov in organizacij, ob tem pa tudi nadaljnja modernizacija JLA kakor tudi vseh dejavnikov teritorialne obrambe oziroma splošnega ljudskega odpora. Pospesevanje varnosti naše dežele mora postati vsakdanja obveznost vseh delovnih ljudi in vsakega občana, čeprav v ta namen še niso izkoriščene vse možnosti, ki so nam na voljo.

Predsedstvo ZKJ je posebno poudarilo pomen naše trdne enotnosti, ki je neprecenljivo jamstvo za obrambo pred kakrš-

nimkoli sovražnikom. Zato je danes izrednega pomena aktivnost Zveze komunistov in vseh družbenopolitičnih dejavnikov za uresničevanje vseh nalog iz pisma in besed tovariša Tita.

BRANE JAKOVLJEVIĆ

DELOVNI PROGRAM ZA SLO

Na zadnji seji komisije za splošni ljudski odpor pri občinskem odboru ZZB NOV Jesenice so pregledali mednarodni politični položaj, razčlenili dosedanje delo komisije in sprejeli sklep za nadaljnje delovanje.

Ugotovili so, da je komisija uspešno delovala. Mladina je letos napravila uspešen pohod na Stol; nadalje je bila uspešna prireditelj kurirski smuk. Izročila NOB so utrjevali ob vseh spominskih dnevih in državnih praznikih s številnimi prireditvami. Občane so seznanjali z nalogami in s pomenom vseljudske obrambe, s številnimi predavanji po naseljih. Ponekod so imeli tudi vaje; pohvaliti je treba gasilce in člane RK. Ugotovili pa so, da kurirska služba ni bila povsod dobra. Občani niso bili vselej primerno poučeni. Nekateri občani so si nakopičili preveč zalog življenjskih potrebščin, spet drugi pa se niso dovolj založili.

Sprejeli so več sklepov, da se v prihodnje ne bodo ponavljale napake. Komisija pa si bo med drugim zlasti prizadevala, da bo k nalogam vseljudske obrambe pritegnila kar največ občanov. Nadalje bodo skrbeli, da si bodo vse komisije pri ZB NOV izdelale delovne programe in s tem pomagale uresničevati programe krajevnih skupnosti, ki so nosilci splošnega ljudskega odpora.

B. B.

POSVETI ORGANIZACIJ ZRVS

Te dni so se končali posveti v vseh petnajstih odborih osnovnih organizacij ZRVS in v 46 odborih ZB NOV novogoriške občine. Na vseh teh posvetih je bila poudarjena želja, da bi bilo v prihodnje sodelovanje borcev in rezervnih vojaških starešin z odbori za splošni ljudski odpor tesnejše in uspešnejše. Prav tako pa bi naj bolj sodelovali pri oživitvi strelskih družin, taborniških, planinskih in gasilskih društev, pri RK in ljudski tehniki. Doslej je bilo v novogoriški občini 14 strelskih družin in 11 sekcij, skupaj s 706 člani. Menijo, da je treba ustanoviti ter vzdrževati strelske družine v Sempetru, Mirnu, Koj-skem, Renčah in na Kostanjevici na Krasu. Bolje pa bi naj zaživele taborniške organizacije v Novi Gorici, Desklah, Kanalu, Dobrovem, Sempetru, Mirnu, Renčah, Braniku in v Novi Gorici.

V novogoriški občini deluje 48 organizacij RK (6200 članov). Na žalost pa je zares delavnih le 16 organizacij. Borci in rezervni vojaški starešine so se zavzeli za skrajšano poživitev dejavnosti pri vseh organizacijah RK.

MILE GOJKOVIĆ

Konec oktobra so se v Rogaški Slatini zbrali vsi slovenski modelarji z RCA, da se pomerijo v svojih spretnostih, in to zadnjikrat v tem letu v takem merilu. Tekmovanje je pod pokroviteljstvom delovnega kolektiva KORS (Konfekcija Rog. Slatina) iz Rogaške Slatine kljub izredno slabemu, deževnemu vremenu odlično uspelo. Tokrat je vse starejše tekmovalce silno presenetil najmlajši med njimi, komaj 13-letni Ziga Jordan iz LT Rogaška Slatina, ki se je uvrstil na prvo mesto, sledili pa so mu Peter Burkelc iz BMK Lj., Iztok Vrhovnik iz MK Lj. Temu uspehu ni botrovala le sreča, temveč prav gotovo prizadevnost spretnega vodstvenega kadra odbora ljudske tehnike, ki začenja s strokovnim vzgajanjem že pri najmlajših.

(MARJAN GARBAJS)

V oktobru je bil dosežen na ljubljanskem strelišču na Dolenjski cesti nenavaden rekord. V okviru obveznega učnega načrta iz predmeta obramba in zaščita so učenci Centra strokovnih šol, točneje razred avtomehanične šole, pod vodstvom predavatelja rezervnega podpolkovnika Vinka Klemenčiča streljali tako presenetljivo dobro, da so prav vsi, 36, razen dveh, ki sta bila le prav dobra, dosegli odličen uspeh. Streljali so na tarčo št. 1. Želimo čim več takih uspehov, ki so prav gotovo plod tudi predavateljeve prizadevnosti, ne le prizadevnosti učencev. (MARJAN GARBAJS)

dopisniki nam poročajo

Ansambel »Skorpijoni« iz Kočevja

TRAVA

PRISPEVEK GODBENIKOV ZA SPOMENIK

Združenje borcev NOV Trava je zbiralo denarne prispevke za ureditev grobišča in postavitve spomenika desetim žrtvam iz Črnega potoka pri Cabru. Dela so šla h kraju, denarja pa še zmeraj ni bilo dovolj. Zato je združenje borcev NOV priredilo v Plešah prijateljsko srečanje Slovencev in Hrvatov iz Cabranske in Kolpske doline. Marija Mrle, Mežlarjeva iz Plešč, je dala za prireditev brezplačno v uporabo gostišče z vso opremo. Prav takšnega razumevanja pa so bili prireditelji deležni tudi pri mladih godbenikih iz Kočevja, ki so se uveljavili v ansamblu z imenom Skorpijoni; brezplačno so nastopili in tako svoj zaslužek na prireditvi namenili kot prispevek za spomenik padlim Črnotokarjem.

Kdo so ti fantje, ki sem o njih slišal že mnogo pohvalnega v Cabranski in Kolpski dolini? Povedali so mi, da so ansambel ustanovili pred petimi leti z imenom Lmin-gi. Pozneje so se preimenovali v Intervale,

nazadnje pa v Skorpijone. V njem stalno igrata brata Ljubo in Peter Viličkovič — prvi je pleskar, drugi pa kovinostrugar. Ljubo je obiskoval nekaj let glasbeno šolo; igra klarinet, kitaro in na orgle. Peter pa je samouk in igra bas. Tretji član je Branko Podlogar, strojni mehanik; ima dve leti glasbene šole in igra na kitaro. Nadalje sodelujeta še Anton Vizjak kot bobnar (god-darski tehnik) in kot harmonikar Milan Mihelič. — Te vrstice jim naj bodo javno priznanje.

TONE OZBOLT

RAVNE NA KOROŠKEM

PRIPRAVE NA POPIS BORCEV

Nedavno je bil na Ravnah posvet za stopnikov občinskih odborov ZZB NOV iz občin Ravne, Slovenj Gradec, Dravograd in Radlje ob Dravi. Posvetovali so se o bližnjem popisu članov ZB NOV in drugih udeležencev NOV. Dogovorili so se, da bodo občinski odbori ZZB NOV sklicali, vsak na svojem območju, posvete s popisovalci, nakar se bo takoj začel popis. V

ta namen bodo po občinskih odborih ustanovili popisne komisije. V občini Ravne bo 80 popisovalcev, v Slovenj Gradcu 33, Dravogradu 14 in v Radljah 30. Popisovalci se bodo ob popisu tudi pogovorili s posamezniki o njihovem življenju. Zlasti bodo posvetili pozornost kmetom, udeležencem NOV, saj verjetno med njimi nekateri niso še uveljavili pravice do ugodnosti pokojninskega in zdravstvenega zavarovanja.

FRANJO SREBOTNIK

GORNJA RADGONA

OB DNEVU REPUBLIKE ENKRATNE PRIZNAVALNINE

V gornjeradgonski občini že nekaj let nazaj podeljujejo socialno ogroženim udeležencem NOB in borcem za Severno mejo 1918/19, kakor tudi najbolj delavnim borcem v družbenopolitičnih organizacijah ob Dnevu republike enkratne priznavalnine. Tudi letos jim jih bodo podelili ob tem prazniku. Predloge za to so izdelali krajevni odbori ZZB NOV gornjeradgonske občine.

FRANCI KLEMENCIC

NOVA GORICA

ZAVAROVANJE VOJAŠKIH UPOKOJENCEV

V novogoriški občini živi nad 125 vojaških upokojencev. Letos je bila ustanovljena skupnost za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev z zavodom v Beogradu za vso državo. Oktobra so začeli po vseh krajih, kjer živi več vojaških upokojencev, ustanavljati sekcije skupnosti za socialno zavarovanje vojaških upokojencev. V Novi Gorici so ustanovili sekcijo na zborovanju 25. oktobra.

Predsednik pripravljalnega odbora Ciril Zupanc je seznanil udeležence z dosadnjim delom začasne skupščine skupnosti za socialno zavarovanje vojaških zavarovancev. V razpravi so se dotaknili več perečih vprašanj. Med drugim so menili, da je krivično upokojenim vojaškim starešinam, ki so v rednem delovnem razmerju, odtrgovati 50 % pokojnine; to ni v skladu z ustavo. Zaslužena pokojnina je po ustavi nedotakljiva. Civilni zavarovanci s polno delovno dobo so v Sloveniji upravičeni do cele pokojnine, čeprav so v rednem delovnem razmerju. Prav tako se civilnim predčasnim upokojencem ponovna zaposlitev

šteje v delovno dobo za pridobitev pravice do pokojnine, tako da dosežejo pokojnino, ki znaša 90 % poprečnega osebnega dohodka. Vojaški upokojenci s popolno delovno dobo pa nikakor ne morejo doseči pokojnine, ki bi presegla 85 % poprečnega mesečnega osebnega dohodka. Zato bi bilo prav, če bi te razlike odpravili. Prav tako pa bi naj preprečili razlike med pokojninami, nastale z novo zakonodajo. Ni prav tudi, da upokojenci dobijo za rekreacijo le po 250 din, medtem ko upokojeni starešine po 1. januarju 1973 prejema po 700 din ter po 150 din za nezaposleno ženo in otroke. — Zborovalci so soglasno zahtevali, da je treba upokojencem, ki so po upokojitvi stopili v novo delovno razmerje, šteti dodatno delovno dobo v pokojnino. Med drugim so predlagali, naj vojaške oblasti odredijo temeljite zdravniške preglede vseh upokojenih rezervnih starešin, saj je marsikdo bolan, ne da bi sam vedel.

Odbor sekcije skupnosti za socialno zavarovanje vojaških upokojencev v novogoriški občini bo imel sedež pri občinskem odboru ZRVS v Novi Gorici.

SREČANJE PREDVOJNIH KOMUNISTOV

Sekretar komiteja občinske konference ZK Nova Gorica Tomaž Beltram je 6. t.m. pripravil srečanje predvojnihih komunistov — revolucionarjev. Ob tej priložnosti je predsednik komisije komiteja udeležence seznanil z delom komisije, ki je bila ustanovljena pred tremi leti. Njena prva naloga je bila ugotoviti, kdo so predvojni komunisti, nato pa jim pomagati pri ugotavljanju predvojne partijske dobe. Doslej je 16 predvojnihih komunistov uveljavilo predvojno partijsko dobo. Med njimi je bil najstarejši Stefan Pahor, ki je nedavno umrl.

Tovariš Beltram pa je govoril o sedanjem gospodarskem in političnem položaju doma ter po svetu. — Predvojne komuniste sta pozdravila tudi predsednik občinske konference SZDL Nova Gorica dr. Lojze Pot in predsednik občinskega odbora ZZB NOV Franc Pajntar. Razvila se je živahna razprava o neposrednih nalogah političnih delavcev. Med drugim je treba tudi ugotoviti, zakaj nekateri predvojni komunisti niso več člani ZK. — Na srečanju je vladalo pristrčno ozračje in vsi udeleženci se ga bodo zadovoljni spominjali.

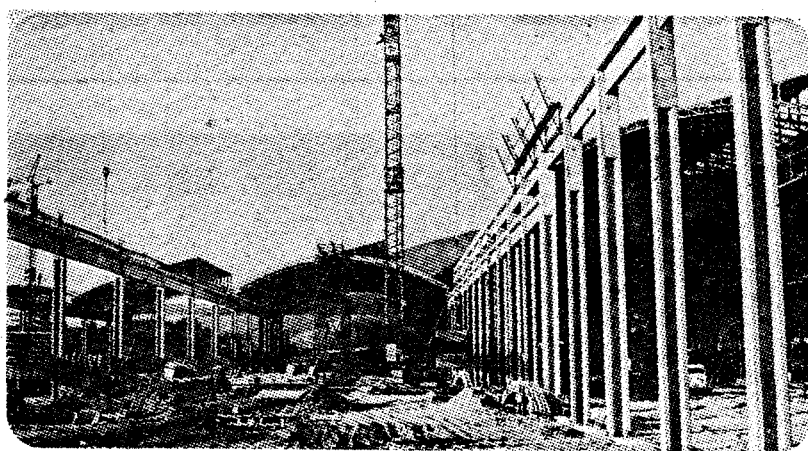
MILE GOJKOVIC

vse montažno sistem gorica

obrti skladišča kmetijski objekti industrijske hale dvorane za šport in rekreacijo

SGP „GORICA“ PE-OGP NOVA GORICA

PRVOMAJSKA 39 — telefon 22-712

Otiški Vrh — »Iverica« v gradnji

ločne hale sistema »gorica«

armiranobetonske montažne ločne hale sistema »gorica« so preizkušene in našim razmeram prilagojena konstrukcija, ki smo jo kot člani generalnega združenja proizvajalcev montažnih betonskih elementov »vares« uvedli pri nas. popolnoma industrijski način proizvodnje omogoča ceneno, hitro, natančno in veliko serijsko proizvodnjo konstrukcij, ki so primerne za gradnjo proizvodnih in drugih objektov v vseh klimatskih conah naše države. statiko montažnih elementov nam izdeluje računski center FAGG iz Ljubljane.

opis sistema »gorica«

montažni sistem armiranobetonskih ločnih hal je konstrukcija, ki jo sestavljajo stebri, nosilci, tričlenski loki z natezno vezjo in korita. zaradi majhnega števila tipičnih elementov sistema »gorica« je konstrukcija izredno prilagojena tlorisnim zahtevam in rešitvam projektov. bodisi v višini in razponu objekta ali v širini in dolžini sklopa objektov ločnih hal. montažne elemente transportiramo po cesti in železnici, podporno konstrukcijo, ki jo tvorijo stebri in nosilci, montiramo z avto dvigali, strešno konstrukcijo, ki jo tvorijo tričlenski loki z vezjo in korita pa z lahкими gradbenimi dvigali.

sistem »gorica« je primeren za gradnjo vseh vrst: — industrijskih, kmetijskih, športnih in drugih gospodarskih objektov.

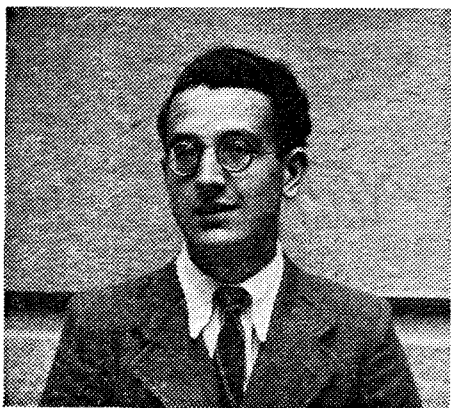
prednosti gradnje po sistemu »gorica« so:

- lahka konstrukcija
- velika izbira razponov pri zelo vitkih in statično izkoriščenih elementih
- hitra in precizna montaža
- suha montaža
- možnost etapne gradnje
- cenena gradnja
- možnost gradnje v vseh klimatskih conah.

montažne ločne hale so sestavljene iz elementov, ki:

- so izredno precizno izdelani iz visokovrednega armiranega betona
- se izdelujejo v tovarni na industrijski način, neodvisno od vremenskih razmer
- so odporni proti atmosferskim in kemijskim vplivom
- ne zahtevajo nobenih vzdrževalnih del v času eksploatacije objekta.
- »zavod za raziskavo materiala in konstrukcij ljubljana« opravi stalno kontrolo nad celotno industrijsko proizvodnjo montažnih elementov.

PREDSTAVNISTVO LJUBLJANA: Celovška c. 149/B, tel. 59-583

MORDA BO KOGA ZANIMALO

Predsednik krajevne skupnosti v Smarjeti pri Novem mestu Franci Medle je našel tole fotografijo Jožeta Fejkala, študenta, ki je živel v Ljubljani in stanoval v Zrinjskega ulici. Ob fotografiji je bil indeks za prvi letnik tehniške fakultete razen drugih fotografij. Slike in dokument je našel v stari kovačnici, ki so jo prezidavali. Povedal je, da mu je te stvari dal neki partizan leta 1941 ali 1942, naj bi jih skril, da bi ne prišle okupatorju v roke. Ta partizan je bil Jože Fejkal. Po svoje stvari se ni vrnil. Fotografijo objavljamo, druge stvari pa hrani Medle.

V DEŽELI ZLATIH SRC

Tako je Belo krajno imenoval pokojni pisatelj Tone Seliškar. Tako ji lahko še rečejo vsi, ki so med vojno uživali njeno gostoljubje in širokogrudnost.

Slovenske partizane je prijazno sprejela, jih varno skrivala in hranila. Vsakdo, kdor jo je med vojno spoznal, nosi v svojem srcu najlepše spomine nanjo.

V soboto, 6. oktobra, je sprejela ta deželica nepričakovane goste. Ne zgodi se pogosto, da jo kdo obišče. Se danes smo ji premalo hvaležni za ves prispevek med NOB in premalo skrbimo zanjo.

Tokrat so bili njeni vinorodni griči obšani s soncem, skromna polja že na pol pospravljenjena, grozdje že obrano, drevje pa še vedno obteženo s sadjem.

Gosti so bili Šiškarji, Krajevne organizacije ZB — Milan Majcen—Hinko Smrekar,

iz Ljubljane. Preden so se pripeljali do Crnomlja, so se poklonili pri spomeniku v Žužemberku, nato so obiskali BAZO 20.

Tam jih je sprejel tovariš Lojze Murn in jim v svojem opisovanju odkril še marsikatero podrobnost, ki članom ekskurzije ni bila poznana. Svoje spomine sta pripovedovala še Jože Slapničar in Slavko Krušnik, saj sta med vojno delovala prav na tem področju.

Med vožnjo proti Semiču pa je z živahnim opisom seznanil prisotne še Jože Povh, ki je govoril o povezovanju terenskih aktivistov s partizansko vojsko in sodelovanju njegove družine na tem delu naše dežele.

Dva autobusa sta dalje drsela proti jugu. Njun končni cilj so bile Lokve pri Crnomlju. Ta majhni kraj nosi v svoji preteklosti globoko bolečino. Tu se je smrtno ponesrečil takratni komandant slovenske partizanske vojske Franc Rozman-Stane. Vsi

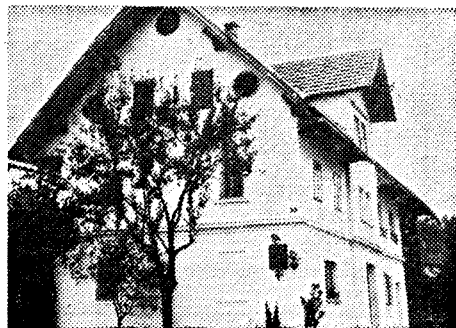
so se zgrnili okoli lepo urejenega spomenika. Prekrasen venec rdečih nageljnov so položili nanj in nemo zrl v kamen, ki je seval vroče želje in besede: »Ne pozabite naših idealov!«

Zazrli smo se vase. Ali smo dostojno nadaljevali njihove ideje?

Take so bile misli mnogih med 80 obiskovalci Bele krajine ob spomeniku našemu velikemu junaku in plemenitemu vzorniku Francu Rozmanu-Stanetu. JOZICA ZOROJA

ZAHVALA

Odboru za splošne zadeve Železarne Jesenice ter kolektivu livarne se iskreno zahvaljujem za razumevanje in sodelovanje pri izdelavi spominske plošče na rojstni hiši prvoborca in predvojnega revolucionarja TOMAŽA GODCA v Bohinjski Bistrici. Obenem se zahvaljujem za razumevanje in pomoč tudi združenju borcev v Bohinjski Bistrici. ANTON GODEC

Rešitev križanke št. 81

Vodoravno: EPOLETA, ROSARIO, LITIJA, RP, LESNA, ATLS, DAN, LAERT, ISKA, JAK, XE, CENTIM, ETATIST, ENDO, ASTI, LAURA, ARA, STAN, RS, KOMPLIMENT, SVETILKA, EAKTA, UR, RIALTO, NL, KALAHARI, MAINE, OST, OSAR, TUJKA, ANAS, LI, SILAZA, AONEC, ANANAS, TRAKAR, STRIP, ORADA, OGLEDALO, AIDA, OLE, RON, KMET, ECIJA, DA, TENI, ANAM.

Izžrebane so tri pravilne rešitve in prejmejo: Zdenka VAUPOT, učenka, Senčna vas 30, p. 62392 Mežica, ki prejme od Lesne industrije iz Liti-je visečo svetilko s potezno vrstico »MARS II«; Irena HAFNER, uslužbenka, Janežičeva ul. 12/II, 61000 Ljubljana bo prejela ogledalo — okroglo razsvetljeno — izdelek »Svetila«, Lesna industrija Litijska in Marija ŠOBAR, delavka v tovarni zdravil »Krka«, p. 68000 Novo mesto, kateri pošlje založba »Borec« iz Ljubljane knjižno darilo »Ku-Klux-Klan«.

Vse tri nagrade bodo razposlane po pošti. Uprava lista

imeli smo ljudi

Antonija Laharnar

Antonijo Laharnar-Spičkov, partizansko mamo, smo pokopali 9. oktobra na Pečinah na Sentviški planoti. Rodila se je leta 1894 v zaselku Stopniku. Leta 1914 se je omožila z Ludvikom Laharnarjem na Pečine. Imela je devet otrok, ki jih je lepo vzgojila kljub revščini in trpljenju. Dva sinova sta padla kot borca NOV leta 1943. Vsa družina pa je delala v osvobodilnem gibanju. Spičkove partizanske mame se s spoštovanjem spominjajo številni borci, zlasti še kurirji reledne postaje P 21. Spičkova mama pa je bila tudi ves čas po vojni zavodna in odločna zagovornica naše socialistične ureditve.

Štefan Pahor

Štefana Pahorja smo 31. oktobra pospremili na zadnji poti v Šempetru pri Novi Gorici. Pokojni je bil predvojni komunist in nosilec partizanske zvezde. Rodil se je leta 1896 v Opatjem selu na Krasu. Izučil se je za kamnoseka. Že leta 1910 je stopil v socialistično stranko. Udeležil se je prve svetovne vojne. Leta 1921, ko je bil zaposlen v tovarni v Trzinu, je bil sprejet v KP Italije; naslednje leto je postal sekretar partijske celice v Opatjem selu. Neutrudno je sodeloval v vodstvu sindikata v Trzinu. Bil je tudi član prosvetnega društva »Ljudski oder« v Trstu. Kot komunist so ga preganjali; večkrat je bil zaprt. Leta 1941 je postal organizator osvobodilnega gibanja na Krasu in v Furlaniji. Oktobra 1942 so ga zaprli. Iz zapora se je vrnil leta 1944, a kmalu so ga kot člana okrožnega komiteja KPS za Kras prijel gestapovci in ga odgnali v Dachau. Dva Pahorjeva sinova sta padla kot borca NOV.

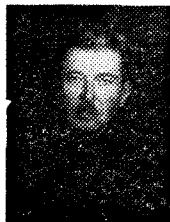
Marija Gerželj

Marija Gerželj je umrla v Senožeah. Bilo ji je 82 let. Kot partizanska mati je bila znana kot Milharjeva mama. Primožila se je v Dolenjo vas na samotno kmetijo pod Nanosom. Mož je padel med prvo svetovno vojno in sama je vzgojila otroka v naprednem duhu. Njena sinova sta bila v prvih vrstah borcev za svobodo. Jeseni 1941 se je na njenem domu zadrževala Dolganova partizanska četica. Pri nji so našli zatočišče organizatorji OF. Ko je odšel sin Rudi k partizanom in kmalu zaslovel s partizanskim imenom kot Vardar, so fašisti oropali in požgali domačijo. Milharjevo mamo in njenega mlajšega sina pa zaprli. Trpljenje po zaporih in taboriščih pa niso strli duha Milharjeve mame. Po italijanski kapitulaciji se je vrnila v domači kraj in nadaljevala še z večjo vnemo kot članica OF in AFŽ. Bila je odlikovana z redom zaslug za narod.

Franc Turk

Franc Turk iz Šoštanj se je 1. novembra smrtno ponesrečil pri prometni nesreči. Rodil se je leta 1903 v Šoštanju. Pokojnik je bil napreden čevljarški obrtnik in družbenopolitični delavec. V osvobodilnem gibanju je sodeloval od samega začetka. Po prvem partizanskem napadu oktobra 1941 na Šoštanj so ga gestapovci zaprli v celjski »stari pisker«. Pozneje so ga iz taborišča v Borlu odgnali v Mauthausen. Iz taborišča se je vrnil zelo rahlega zdravlja kot delni invalid. Leta 1944 je stopil med borce Tomšičeve brigade. Po osvoboditvi je postal predsednik odbora OF v Šoštanju, opravljal pa je tudi družbene funkcije kot član obrtnega društva, obrtne zadruge in obrtne zbornice. Bil je član ZB NOV in funkcionar v mestnem odboru SZDL.

Jakob Turk-Jaka

Od Jakoba Turka-Jake in njegove žene Franciške-Francke iz Novega Kota, prvih aktivistov in borcev iz bivše občine Draga, smo se poslovili hkrati: združena na trnovi življenjski poti sta tudi drug za drugim omahnila v prežgodnji grob. Jaka je bil kot udeleženec osvobodilnega gibanja že junija 1941 zaprt. Ko so ga spustili, se je povezal s tovarišem Smelim. Poslej je bila pri Dolinarjevih trdna postojanka notranjskih partizanov. Jaka je stopil v vrste borcev in postal komandir čete v Zidanškovem bataljonu. Franco pa so prvo postavili pred puške, a je na srečo niso ustrelili. Njuno domačijo so prvi zažgali v dragarski občini. Tudi Francka je bila partizanka. Oba sta bila hrabra borca notranjskega partizanskega odreda.

Jože Gorjanc

Jožka Gorjanca smo pokopali na ljubljanskih Zalah. Bil je bорец in požrtvovalen družbenopolitični delavec. Rodil se je pred osemdesetimi leti v ljubljanski delavski družini. Izučil se je za knjigoveza in sodeloval je v sindikalni organizaciji naprednih grafičarjev. Kot dober telovadec se je uveljavljal v sokolski organizaciji. Že ob ustanovitvi OF je začel zbirati prispevke in blago za osvobodilno gibanje; postal je glavni blagajnik. Opravljal pa je še druge pomembne dolžnosti. Tudi njega je doletelo, da je moral nastopiti mučno pot po okupatorskih zaporih z družino vred. Po osvoboditvi se je vrnil domov in postal je zgleden družbenopolitični delavec, tudi kot član ZB NOV. Sodeloval je v graditvi naše ljudske oblasti. Vplivno je deloval v organih ljubljanske mestne skupščine in v občinski skupščini bežigradske občine. Kot predsednik mestnega sveta je dolga leta poročal mlade pare na ljubljanskem magistratu. Za svojo požrtvovalno dejavnost je prejel številna odlikovanja.

Ivan Klopčič

Ivan Klopčič, upokojen rudar iz Kiševca pri Zagorju, je umrl 30. oktobra. Rodil se je leta 1907 v Cemšeniku v kmečki družini. Postal je rudar v zagorskem premogovniku, kjer je delal do leta 1944, ko je odšel k partizanom. Bil je hraber borec in dober organizator. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in z redom zaslug za narod. Po osvoboditvi je bil spet rudar v domačem kraju. Marljivo je sodeloval tudi v lovski družini v Izlahah.

Stanislav Kokalj

Stanislav Kokalj iz Idrije je bil zlasti marljiv sodelavec Rdečega križa do same smrti. Več let je bil tudi predsednik okrajnega odbora RK in pozneje član občinskega odbora. Rodil se je leta 1896 v Idriji. V idrijskem rudniku je začel delati že leta 1911. Sodeloval je pri prosvetnih društvih in kot politični delavec. Leta 1923 se je kot idrijski delegat udeležil velikega pokrajinskega zborovanja v Dekanijah pri Kopru. Kmalu potem ga je italijanska policija zaprla. Ko so pri rudniku začeli odpuščati delavce, so Kokalja odpustili med prvimi. Tedaj je pobežnil v Jugoslavijo in postal je rudar v senjskem premogovniku. Po osvoboditvi se je vrnil v Idrijo in postal spet politični in prosvetni delavec.

Rotija Koščak

Od Anžlove mame, Koščakove, se je za vedno poslovila množica bloškega prebivalstva. Bilo ji je 84 let, ko je doživel. Spominjali se je bomo zmeraj kot aktivistke, ki je med prvimi sodelovala v osvobodilnem boju. Okupator je vso njeno družino odgnal v taborišče. Dve hčerki sta žrtvovale življenje v boju za svobodo, dočakali pa so svobodo trije sinovi, borci.

Odgnali so me in potem...

Tistega nedeljskega jutra, 14. XI. 1943. so se poznojesenski oblaki leno kopičili, kakor da se je pripravljalo na nevihto. Da, v resnici se je bližala huda ura. Toda prihotapila se je skozi postojnske gozdove do naše obsežne vasi Studeno pri Postojni. V vasi je nenadno pridrvel bataljon esesovcev mimo cerkve, od drugega konca vasi pa je pridiviljal drug sovražnikov oddelek; vas je bila popolnoma obkoljena.

»Tega odvedite z nami,« je velel esesovski oficir, ko me je zagledal. V nekaj minutah so Nemci prebrskali prav vse v hiši. Poveljnik je tulil kot norec, naj bi povedali, kje so »banditi«. Ves čas nam je žugal ter napovedoval, kaj vse nas čaka, nato je med rohnenjem s gručo vojakov oddivil nad naslednje domove po vasi. Divjaško kričanje se je razlegalo od vseh strani. Drhal je pridiviljala v vsako hišo, povsod vse razmetala ter obrnila in se medtem surovo znašala nad mirnim prebivalstvom. Ko so obrali vse hiše, so odgnali s seboj vse moške.

Sredi dopoldneva so me odgnali na gorjni konec vasi. Tam se je zbral bataljon esesovcev. Ko smo zapuščali domačo vas, so me med dežjem gnali pred seboj. Ni mi bilo jasno, zakaj moram pred vojaštvom hoditi sam, ne da bi vzeli seboj še druge moške iz vasi. Mučile so me hude slutnje. Med potjo se je dež sprevrgel v sneg. Bil sem slabo oblečen, brez vsakega ogrinjala in dežnika. Kmalu sem bil ves premočen

in prezebel. Gnali so me proti Planini, po cesti, ki drži na Bukovec. Ko smo prispeli do razpotja dveh cest, je oficir ukazal, da pot nadaljujemo kar naravnost čez drn in stn po mokri travi in med grmovjem. Ko smo prispeli globlje v gozd, se je poveljnik ustavil pred večjim ognjiščem, kjer je še malo tlelo in se kadilo.

»Kdo je tu kuril?« me je vprašal Nemec. Zbral sem vse moči in odločno odgovoril, da mi je popolnoma neznan, kdo bi naj tu kuril, češ da sem zmeraj z družino podnevi in ponoči doma. Nemec me je nadržal s »prokletim psom«, mi prisolil zaušnico in rezko poveljeval naprej.

Nadaljevali smo spet pot po razmočenem gozdnem zemljišču. Kmalu sem na desni strani opazil cesto, ki pa je bila zaprta z napol podsekanimi hojami, tako da ni bila niti prehodna, kaj šele prevozna. Nemec se je spet razjarjen obrnil name in vprašal, kdo je to storil, namreč podrl drevje čez cesto. Odgovoril sem mu, da sem bil na ti-

pravna posvetovalnica

MOŽNOST REDNE UPOKOJITVE

A. M. Kranj

Vprašanje: Pišete, da ste vojaški vojni invalid IX. skupine, da ste stari 47 let in da imate 22 let pokojninske dobe. Od junija 1943 imate priznano dvojno štetje. Ste tudi delovni invalid III. skupine ter sprašujete, če imate možnost doseči redno upokojitve.

Odgovor: V mislih imate starostno upokojitve. Za borce NOV pred 9. 9. 1943 veljajo tudi po novih predpisih o pokojninskem zavarovanju enake ugodnosti kot doslej. To pomeni, da lahko borci NOV dosežejo starostno upokojitve, ko dopolnijo starost 55 let in imajo vsaj 20 let pokojninske dobe, ali pa takrat, ko dopolnijo 35 let pokojninske dobe ne glede na starost. (Vse to velja seveda za moške). Tudi za vas veljajo navedene ugodnosti glede starostne upokojitve. Toda ker imate le 22 let pokojninske dobe, stari pa ste 47 let, ne izpolnjujete pogojev za starostno upokojitve, pa čeprav ste borec NOV pred 9. septembrom 1943. Res je, da imajo vojaški vojni invalidi beneficirano štetje pokojninske dobe (12 mesecev zaposlitve se šteje za 15 mesecev zavarovanja), vendar velja to le za vojaške vojne invalide od I. do VI. skupine, za slepe, bolne za distrofijo ter za zavarovance s telesno okvaro najmanj 70 % ter žrtve vojne z enako telesno okvaro.

ŠTETJE POKOJNINSKE DOBE BIVŠIM ITALIJANSKIM VOJAKOM

ZB, Col

Vprašanje: V dopisu prosite za pojasnilo glede štetja pokojninske dobe bivšim italijanskim vojakom, ki so bili leta 1939 vpoklicani pod orožje. Po tolmačenju, ki ste ga brali v našem časopisu bi imeli pravico do priznanja pokojninske dobe vsi od 1. septembra 1939 dalje.

Odgovor: Nismo sicer razumeli, kaj menite s tem, ko pišete, da je bil letnik 1917 zadržan. Dejstvo je, da se vsem tistim, ki so bili od 1. 9. 1939 v italijanski vojski, ta čas šteje v pokojninsko dobo. Predpisi namreč določajo, da se vsem bivšim italijanskim državljanom, ki so postali jugoslovanski državljeni po mirovni pogodbi z Italijo, šteje v pokojninsko dobo čas, ki so ga v vojnah prebili kot italijanski vojaki. To torej pomeni, da se jim prizna v pokojninsko dobo čas vojne v Etiopiji, če so bili takrat pod orožjem, kakor tudi čas od 1. 9. 1939, ko se je začela druga svetovna vojna. Vendar le do 9. 9. 1943. Šteje se tudi čas, če so bili v internaciji ali v ujetništvu (npr. v zavezniškem). Čas po 9. 9. 1943 pa se jim šteje v pokojninsko dobo le, če so bili v ujetništvu bodisi nemškem (po 9. 9. 1943) ali zavezniškem (pred 9. 9. 1943). Pokojninska doba se jim prizna ne glede na to, če so služili vojaški rok ali če so bili ponovno vpoklicani v vojsko.

stem kraju zadnjič pred tridesetimi leti, ko sem očetu pomagal pripravljati drva. Potem smo tavalj dalje med visoko, mokro travo. Nenadno pa je Nemcu zletela puška iz rok in znašel se je v luknji, čez meter globoko med robidovjem in srobotom. Pomagati sem mu moral, da je prilezel ven. Poslej se je vedel proti meni precej bolj vljudno. Obšla me je misel, da me je Nemec morda preskušal, da je za nalašč odvrge puško in skočil v jamo. Ali je pričakoval, da bom pograbil puško in skušal pobegniti?

Končno smo prispeli na cesto. Snežiti in rositi je prenehalo. Prispeli smo na Mačkovec. Tam je gozdar pasel svoje koze. Nemec se je z gozdarjem pozdravil. Tudi jaz sem ga pozdravil. Gledal me je začuden in je nato vprašal oficirja, kam me ženejo. Nemec mu je nekaj pritajeno odgovoril, gozdar pa mu je dejal, da me pozna kot najboljšega človeka in da sem v Studenem organist ter pevovodja. Odvedli so me v poveljniško pisarno pred višjega oficirja. Nekaj so potihlo govorili med seboj. Moji do tedanji spremljevalci so odšli in ostal sem sam s poveljnikom v pisarni. Vprašal me je, zakaj so me privedli k njemu. Povedal sem mu, kako je bilo, da so me s silo privedli. Povzdignil je glas: »Sofort verschwinden sie von hier!« (Takoj se poberite od tu!) Bil sem tako presenečen, da sem odšel brez besed.

Napotil sem se naravnost po cesti proti domu. Nisem več čutil utrujenosti in mraza. Kmalu na cesti skozi Lohačo pa sem našel na svojo ženo, ki je bila vsa objokana. Ne morem povedati, kako se je razveselila, ker me je že štela za mrtvega, saj so ji ljudje v vasi povedali, da Nemci vsakogar ustrelijo ali obesijo, ko ga odvedejo. Ze prejšnji večer so jih nekaj ubili. Tisti dan zvečer so ustrelili iz Strmce, sosedne vasi, Ivana Širca, družinskega očeta, zavednega našega človeka. Žena je nosila nekakšen zavitek. Vprašal sem jo, kaj nosi, pa mi je odgovorila, da je hotela prinesiti za me črno obleko, ki bi me vanjo preoblekli mrtvega. Imela pa je tudi klobase, ki, kajpak, niso bile namenjene mrtvem. Bil sem lačen, pa sva sedla ob cesti, da sva se okrepčala.

»Ko bi se zdaj tu znašel kakšen partizan, bi mu prav rada prepustila malico,« je pripomnila žena. Brž ko je to izgovorila, so se navzdol po Lomači privlele cele trume esesovcev, kar nama je poglajalo strah v kosti. Zdel se nama je pravi čudež, da se niso niti zmenili za naju in so odbežljali naprej. Še bolj neverjeten dogodek pa je bil, da je bil v neposredni bližini v jarku skrit partizan, ko sva tam malicala. Bil je naš znanec. Tiste dni je kar mrgolelo sovražnikov po naših gozdovih, in ni se bilo tako lahko skriti. Ta partizan je bil poprej že večkrat na našem domu. Tako je prišel tudi tisto usodno nedeljo zvečer k nam ves izčrpan. Z ženo sva debelo pogledala, ko nama je pripovedoval, da je bil z

Berite PRIMORSKE NOVICE

dvema drugima tovarišema skrit v ceveh obcestnega jarka, na katerih sva sedela, ko sva malicala. Tudi slišal je ženo, ki je rekla, da bi rada postregla z malico kakšnem partizanu. Ni pa se hotel pokazati, da bi nama ne nakopal nesreče, če bi prišli Nemci.

Srečen, da sem se vrnil k svoji družini, sem bil nadvse hvaležen gozdarju Meilivi, ki se je zavzel zame pri nemškem oficirju.

»Ali ste še živi?« me je vesel nagovoril takoj po osvoboditvi, ko sva se srečala. Bila pa je njegova zasluga, da sem tedaj ostal živ. Sovaščane, ki so jih tisto nedeljo odvedli v Planino pri Rakeku, so z vaščani iz Strmca vred poslali v Dachau. Iz naše vasi so ostali v taborišču štirje moški, iz sosedne vasi Strmca, ki je štela le okrog trideset domov, pa je umrlo v taborišču kar petnajst mož in fantov.

ANDREJ MIKLAVČIČ st.

NOVA DOBA ŽELEZNICE SE ZAČENJA z uvedbo vozil, ki vozijo brez koles, pa tudi brez letalskih kril; to so elektromagnetska vozila, ki se premikajo na majhni višini nad tlorisom na elektromagnetski blazini. Poskuse z vozili na zračni in elektromagnetski blazini delajo v nekaterih industrijskih državah že več let. Zdaj kaže, da so vozila na elektromagnetski blazini že dovolj izpopolnjena za uvedbo v javni promet. Zato je letos kanadska vlada že naročila nove vrste prometnih naprav pri zahodnonemški tovarni, ki je najbolj razvila to vrsto vozil. Kanadska vlada je razpisala natečaj za najboljši načrt za sodobni železniški promet. Udeležilo se ga je kar 120 uglednih podjetij z vsega sveta. Nove vrste vozila vozijo po eni tračnici skoraj neslišno in brez vsakih tresljajev — s hitrostjo, ki dosega približno hitrost srednje hitrih letal.

ŠE EN NAČIN PRIDOBIVANJA SLADKE VODE IZ MORJA so iznašli avstralski strokovnjaki. Doslej se je pri velikih »tovarnah« ob morju, zlasti v Ameriki, najbolj razširilo prekuhanje morske vode, tako da sladko vodo pridobivajo iz vodnih hlapov. Ta način je razmeroma drag. Vsi drugi dosedanja načini pa tudi niso bistveno cenejši. Zato pa si veliko obetajo od novega avstralskega načina — od prečkanja (filtriranja) morske vode skozi neke vrste smole. To filtriranje je podobno nekakšni elektrolizi, ker smola zadržuje nekatere kemične

dobro je, če veste

prvine ali spojine. Velika prednost tega pridobivanja sladke vode je, da je smolo kot filter mogoče zlahka obnavljati po daljši uporabi.

KAVA JE LAHKO POMIRJEVALNO SREDSTVO, kakor so ugotovili učenjaki na kolumbijski univerzi v New Yorku. Dognali so, da nemirni otroci zelo radi pijejo črno kavo. Potem so napravili korenit znanstveni poskus z otroki, ki so jim poprej morali dajati pomirjevalna sredstva. Pokazalo se je, da kava pomirja mnogo bolj kot vsa druga zdravila in da hkrati ne povzroča nobenih postranskih škodljivih posledic. O škodljivosti ali zdravilnosti kave traja že dalj časa pravda med zdravniki. Včasih je velika večina zdravnikov prepovedovala kavo zlasti srčnim bolnikom, ljudem z visokim krvnim pritiskom, vsem živčnim itd., medtem ko so pozneje dognali, da je kofein — v primernih odmerkih — tudi zelo učinkovito zdravilo. Poprej bi nihče ne upal priporočati uživanja kave otrokom in tako je postala kar splošna navada, da otroci ne smejo uživati pristne kave.

NI NAJHUISE, ČE »PADES« NA IZPITU — še bolj se je treba bati, da te ne zadene kap... Na to so začeli opozarjati visokošolci v Volgogradu (Sovjetska zveza). Slušatelji medicinske fakultete so namreč napravili zanimiv poskus: pred izpitom so tovarišem izmerili krvni pritisk in srčni utrip. Pri tem so dognali, da so bili slabo pripravljeni študenti tako vznemirjeni pred izpitom, da je bil njihov kardiogram takšen kakor bolnikov, ki jih utegne prihodnji trenutek zadeti kap... V opomin lenuhom je baže precej bolj učinkovito od tistega prastarega, ko so starši otrokom grozili z »leskovim oljem«, če se ne bodo učili.

PRVE ROMUNKE-OFCIRJI. V Romuniji vse več žensk deluje v teritorialni obrambi, pa tudi v raznih službah operativne armade. Na sliki vidimo prve Romunke, ki so postale oficirji-podporočniki. Fotografirane so bile v trenutku, ko so svečano prisegle.

ZA VSE, KI SE RADI MODNO OBLAČITE SKRBI S SVOJO BOGATO KOLEKCIJO DAMSKIH, MOŠKIH IN OTROŠKIH MODNIH PLETENIN

ALMIRA

tel. 75-460

telex 34596 yu almira

Bila je komandir

Megleno jesensko popoldne. Telegrafski drogovi ob cesti so kakor osamljeni bori, ulične svetilke kot sonca, ki prodirajo skozi goste oblake. Otroci na pločnikih me opozorijo, da sem v bližini osnovne šole. Zagledam obrise razsvetljenih oken. Mislim, da sem pred šolsko tablo v razredu znal njeno podobo. Spomnil sem se na posrečeni opis komandirke FANIKE.

»Sestnajst let in pol je imela, ko so ji po roški ofenzivi leta 1942 zaupali pomembno nalogo. Prvi bataljon Loškega odreda je imel v svojem sestavu tudi dekleško četo.

Komandirka Fanika je bilo rdečelično dekle, lepih žametnih rjavih oči. Po ramenih sta ji padali težki kostanjevi kiti. Presrečno je bila za svoja leta. Vsak prosti trenutek je preždel nad knjigami. Kadar jo je kdo želel spraviti v smeh, jo je nagovoril: »Signorina!« Takrat si lahko videl dve vrsti njenih porcelanasto belih zob.

Najin klepet začneva tam, kjer bi ga morala pravzaprav končati. »Nikoli nisem bila politik,« pravi. »Bila sem samo borka in učiteljica. Spoznavala sem, da vse skupaj ni tako preprosto kot smo si partizani pogosto predstavljali: osvobodili smo domovino, prevzeli oblast in s tem naj bi bil naš namen dosežen. Vedela sem tudi, da je najlažje vreči puško v koruzo. Še vedno sem trdno prepričana: če kdo, potem prav gotovo tega ne sme narediti nekdanji partizan.

Pripoveduje mi o Danah v Loški dolini, o rojstvu na siromašni kmetiji. Petim otrokom je mnogo prekmalu umrla mati. Fanika je živel pri teti. Zelo rada se je vračala domov. Tako prijetno je bilo izgovoriti besedo mama, pa čeprav je bila to mačeha — dobra mačeha.

Najmlajši brat MIRO je odšel s petnajstim leti k partizanom. Sestra TILKA je bila skojevka in vso vojno terenska delavka. »Mati« Pepca je delala za narodnoosvobodilno gibanje od leta 1941. Takrat je živel Fanika v Podcerkvi. Njena mladost v tem kraju se je končala v začetku julija 1942, ko je odšla v bataljon Miloša Zidanška. Po osvoboditvi je skoraj ves čas živel v Beogradu. Pred dvema mesecema se je vrnila v Ljubljano.

»Revščina, ki nas je obdajala pred vojno v stari Jugoslaviji, se je po okupaciji spremenila v odpor do vsega, kar nam je grozilo in nas poniževalo. V letih 1941—42

traljezca. Nosila sem zabojčke z municijo. Nismo pričakovali tako številne vojaške enote. Celo s topovi so udarili po nas iz Babnega polja. Z mitraljezcem sva se morala umakniti. Medtem ko sva se pognala skozi goščo, se je trnje oprijelo mojih dolgih kit. Nenadoma, kot bi zrasel iz tal, sem zagledala pred seboj italijanskega oficirja z naperjeno brzostrelko. »O... signorina... buongiorno!«

Presenečena sva bila oba. Pognala sem se v grapo in padla prav v trenutku, ko je nad menoj zasikal rafal. Mislim, da me je prav padec rešil smrti.

Rahlo vrzel v spominih na tisto obdobje zapolniva s pogovorom o ženski osamosvojitvi (emancipaciji). Tovarišica Fanika meni, da mora žena postati predvsem ekonomsko neodvisna, da mora imeti urejeno otroško varstvo za najmlajše in osnovnošolske otroke. Ti domovi in tudi osnovna šola naj bi bili bolj družbeno in politično »angažirani«. Socialistična država mora svoja načela uveljavljati v šolah. Tudi prosvetno-pedagoški kader bi potreboval več ideološke vzgoje.

»Tudi v naši partizanski enoti se je zelo pogosto pojavilo vprašanje o ženski enakopravnosti. Zavzemala smo se za enakopravnost z moškimi. To je pomenilo; da smo morale hoditi na stražo, da smo dežurale, ob vsem tem pa tudi šivale in prale tovarišem obleko in perilo. Torej smo bile celo bolj obremenjene z dolžnostmi kakor naši tovariši. Naše dolžnosti so torej včasih presegale pojem enakopravnosti. Kmečki fantje pa so govorili: le naj bo žena enakopravna; dreves ne bo mogla nikoli podirati in hlo dov tovoriti!

Sekretar partijske organizacije — bil je tesar — in tovariš Bračič, sta predlagala, da bi ustanovili dekleško partizansko četo. V njej sem postala komandir, Mira Bračičeva pa je bila četni komisar. Mislim, da smo četo ustanovili ob koncu avgusta leta 1942. Ob koncu oktobra sem odšla s skupino Loškega odreda (dva bataljona z nekaj več kakor devetdesetimi borci!), čez bivšo jugoslovansko mejo na Primorsko. Večino tovarišic iz dekleške čete so razdelili po drugih četah. Za popotnico smo dobili ovsen hlebec kruha in porcijo fižola. Zelo močno se mi je vtisnil v spomin tisti pospešeni marš med hudim neurjem, ki nas je varovalo na prehodih čez cesto in železnico pred sovražnikom. Oboroženi smo bili s starojugoslovanskim orožjem in močno otovorjeni. Poleg mavzeric ter lastne municije je nosil vsak borec še najmanj sto kosov municije za zbrojevko, dve ofenzivni in eno dvokilsko bombo. S tem orožjem smo želeli oborožiti tudi partizane, ki so že bili na Primorskem. V nepremočljivem nahrbtniku sem nosila tudi sanitetni material.

V Vovčah so nas sprejeli primorski terenski delavci. Po šestih mesecih smo jedli kruh in pili mleko, fantje pa tudi vino. Po nekaj urah spanja pa spet naprej. Na Vipavskem smo se preimenovali v Soški odred. Pozneje sem bila dodeljena v Pivško četo, katere komandir je bil Tarzan. V četi sem bila nekaj časa sekretar SKOJ. Naša pomembna naloga na Primorskem je bila: politično organizirati ljudi na terenu...

FANIKA ŠKRBEČ je bila v Pivški četi do ustanovitve brigad. Zdelo se je, da bo postala sekretar SKOJ v Gradnikovi brigadi, pa so jo določili za delo v oblasti nem komiteju SKOJ za Primorsko.

Na jesen leta 1944 je prešla na delo v Ozn. Pri Renčah so jo Nemci aretirali in vtaknili v zapor. Dne 11. I. 1945 so jo s transportom odpeljali v taborišče Ravensbrück. Šele čez sedem mesecev se je vrnila domov.

Lahko bi sedel v njenem razredu do ranega jutra in spomini bi bili še vedno samo načeti. Kljub vsemu bi morala govoriti tudi o šoli, o prosveti in učiteljevanju. Postala je predmetna učiteljica, toda ne po najlažji poti. Z možem oficirjem in otroki se je selila iz kraja v kraj. Spoznavala je ljudi in veliko razmišljala. Rada ima mladino. Poklonila ji je vendar svojo mladost. Hudo ji je ob spoznanju, da morajo nekateri mladi iskati zaposlitev zunaj naših meja. Šele dva meseca je v Sloveniji. Petindvajset let je živel v drugih delih naše domovine, najdlje v Beogradu. Začenja spoznavati slovensko mladino. Ali je premalo organizirana, se sprašuje. Življenje v tovarni, šoli, na cesti v bifejih... Ali je v tej razviti republiki premalo možnosti za kulturno razvedrilo mladih?

Megleno jesensko popoldne se je prevesilo v turobno meglen večer. Tovarišica Fanika stoji pred praznim razredom. Morda misli na svoja otoka, morda na množico tistih, ki jim je želela v šoli dati nekaj lastnega: nikoli ni poznala strahu. Pogosto je v mislih poudarjala: nič ni nemogoče, če človek hoče!

SILVO TERŠEK

Spomnim se samo dveh bunkerjev. Enega na Dolenjskem in drugega na Jelovici. V onem na Dolenjskem sem preživela ure od dopoldneva do večera, v tistem na Jelovici pa nekaj dni.

Ce si česa res nisem nikoli želela, si prav gotovo nisem želela biti kdajkoli v bunkerju. Toliko bridkih zgodb je bilo o bunkerjih, ki so jih sovražniki odkrili in tudi videla sem neke okoli Nove gore, kaj se je zgodilo po izdaji bunkerja. Toda obakrat, ko sem morala v bunker, ni bilo mogoče drugače.

Partizani se spominjajo naših jeseni. Listje na drevju je začelo rumeneti in odpadati. S pogledom si mogel razločevati stvari vse globlje v gozdu in nazadnje so se bukve čisto ogulile, pa so bila bukovna pobočja odprta za vsakogar kakor široka dlan. Takrat se nas je začela lotevati čudna tesnoba. Po cestah v dolinah so vse pogostejše vozele kolone sovražnikovih vozil. Vse bolj oprezno smo se spuščali s hribov v dolino in vse bolj pozorno poslušali sporočila naših ljudi. Jesen je pomenila gole hoste, mraz, dež in hajke.

Tistikrat sem se mudila neke na desnem bregu Krke. Imeli smo več sestankov z mladino. Zadrževali smo se zdaj pri tem, zdaj pri drugem kmetu. Vselej, kadar smo ostali v hiši, je bil kdo zunaj na straži. Bila je jesen, listje je gsto padalo in glasovi o hajki so bili vse bolj jasni.

Sredi sestanka je stražar planil v izbo in kričnil:

»Pod vasjo gre italijanska kolona!« Sestanek je bil v hipu prekinjen.

VIDA BREST:

BUNKER

Stekli smo iz hiše. Kolona pod vasjo je bila dolga in se je naglo bližala. Aktivist Ivan nam je zaklical:

»Za menoj!«

Vodil nas je v gozd, zaustavljal zdaj pa zdaj in se vračal. Zabilsoval je naše sledove. Ivan je bil tam domačin in je gozd dobro poznal. Nič ga nismo spraševali, kam gremo, ker kraja nismo poznali in nam noben odgovor ne bi ničesar pojasnil.

Po dolgem ovinkarjenju, ustavljanju in zakrivanju sledov, se je Ivan ustavil sredi goščave in ukazal je, naj bomo čisto tiho, in izginil. Čez nekaj časa se je vrnil in povedal:

»V vasi so. Kaže, da bodo preiskali hosto. Morali bomo v bunker.«

Stopil je nekolikanj naprej, prijel majhno smreko in jo narahlo potiskal v stran. Smreka se je počasi premaknila s koreninami in rastlinjem v podnožju vred. Pred nami so se pokazala v tleh ozka vrata. Ivan jih je sunil navznoter in nam pomignil, naj vstopimo. Dnevna svetloba je osvetlila pravcato izbico pod zemljo. Ko smo bili vsi notri, je Ivan povlekel smreko nazaj, stopil v bunker še sam in nato zaprl vrata. V bunkerju je bilo temno, kakor v rogu. Potem je Ivan prižgal vžgalico, posvetil naokoli in našel svečo. Prižgal jo je in pritrčil na nekaj podstavek. Zdalj smo se v bunkerju lahko razgledali. Tam je bilo ležišče iz grobih desek, nastlano s praproto. Ob eni steni bunkerja je stala lesena skrinja. Posedli smo po ležišču in tleh, kamor je kdo mogel. Skrinja pa je Ivan odprl in iz nje potegnul vrečko krhčev, kos kruha in klobaso.

»Ni veliko,« je rekel, »za prvo silo pa že bo. Razdelimo si. Potem bom moral svečo ugasniti. Samo to imam.«

»Imaš pa kar imenitno skrivališče,« je rekel nekdo.

»Ja, že dostikrat me je rešilo,« je pokimal Ivan. »Naredila sva ga skupaj z Marjanom, saj ste ga poznali? Bil je pravi inženir za bunkerje!«

»Ampak tisti bunker, kjer so ga ubili, so pa le naši,« je zamišljeno rekel nekdo izmed nas.

»Tam se vse ve, kako je bilo,« je dejal Ivan. »Tisti lovski tat ga je sle-

dil, že kdove koliko časa. In nazadnje je odkril bunker.«

»Škoda Marjana! Izdajalec pa je menda zdaj neke pod italijansko zaščito?«

»Ja ja. Pa nam bo že še prišel v roke!«

Ivan je nenadoma položil roko na usta in siknil: »Pst!« Naslonil je uho na vrata. Potem je upihnil svečo in objela nas je tesnoba tema.

»Prihajajo,« je šepnil. Da ja ne bo kdo zakašljaj ali kaj takega!

Tenke smo prisluhnili še mi in zadelo se mi je, da slišim oddaljeno govorjenje in hojo.

»Nič strahu,« je rekel Ivan. »Že dostikrat sem jih takole poslušal, pa me še niso odkrili! Preblizu vasi je bunker in jim še v glavo ne pade, da bi ga kdo postavljaj prav njim pred nos.«

Mislila sem, da nas je vodil bogve kam globoko v hosto, v resnici pa nas je vodil po velikem ovinku naokoli po hosti spet nazaj proti vasi! Kajpada, tudi nam ni treba vedeti za bunker!

Glasovi zunaj so se bližali, oddaljevali in bližali. Dlan si se mi oznojila in zdelo se mi je, da me še nikoli ni bilo tako strah. Kaj bo, če bunker odkrijejo? Če ga kdo pozna, pa ga je izdal? Skozi ozka vrata bi mogli le drug za drugim in bi nas polovili ko miši v past. Prav nič drugega ne bi mogli storiti, kakor odmetati nekaj bomb vanje in zadnjo pritrniti zase.

Tema je zdaj še grozljiveje legla name. Začelo me je dušiti, ker sem od strahu zadrževala dihanje.

Cez dolgo, čez celo večnost, so se

glasovi oddaljili in se niso več vračali. Ivan, ki je ves čas tiščal glavo k vratcem, je potem zasepetal:

»Menda so odšli.«

Stegnili je roko, otipal svečo in jo speš prižgal. Svetloba je zalila bunker in zdelo se mi je, da smo si vsi v glas oddahnili.

»Čez nekaj časa bom šel ven pogledat teren,« je rekel Ivan. »Sam se bom že kako pretaknil. Vi boste ostali kar v bunkerju. Če so se že umaknili, bom prišel po vas. Sami pa na noben način ne odhajajte ven!«

Sveča je vidno dogorevala. Ko je dogorela do kraja, je Ivan vstal, tesneje pripasal pištolo in odpahnil vrata. Potem je počasi, prst za prstom, odkrival smreko in se razgledoval. Zunaj je bil še svetel dan. Oar se je k nam.

»Zdaj grem. Eden naj za menoj zapre, smreko bom pa sam naravnal. Brž, ko zvem, da je vse čisto, pridem po vas.«

Splazil se je iz bunkerja in izginil. V temi so nam v bunkerju potem minevale ure, kakor bi bile leta. Molčali smo in čakali. Ko sem že mislila, da se ne bomo nikoli več rešili iz tesnobne teme, se je vhod odprl. Korakov prej sploh nismo slišali. Vem, da sem v potni roki držala pištolo tako trdo, da so me boleli prsti.

»Jaz sem,« je rekel Ivan. »Nisem mogel priti prej. Vse do zdaj so se motali po vasi.«

Zunaj se je zmračilo. Na nebu je tu in tam mežikala oddaljena zvezda. Splazili smo se iz bunkerja in šli za Ivanom v vas. Pri nekem kmetu so nam postregli s toplim mlekom in šele tam mi je obroč strahu okoli srca začel popuščati. Potem smo šli svojo pot. Ivan nas je vodil še nekaj časa, dokler nam pot ni postala bolj znana.

Ne vem, če so tisti bunker kdaj odkrili, in tudi tega ne vem, če je aktivist Ivanu do konca vojne obvaroval življenje. Vem pa, da po tistem nisem šla nikoli več v noben bunker pri polni zavesti. V bunker na Jelovici so me namreč prinesli, ko se tega nisem zavedala.

o mladih in za mlade

NA STRIČEVEM GROBU

Obiskala sem tvoj grob, stric. V vazo sem ti položila belo krizantemo in ti prižgala svečo, majhno rdečo svečo. Zrhljala sem ti zemljo, kot bi hotela

Podpolkovnik Alojz Picek

zmanjšati njeno težo, da bi ti bilo lažje v njej.

Dotaknila sem se prsti, ki pokriva tvoj sveži in prerani grob, kajti še pred tremi meseci si bil med nami živ, nasmejan, srečen... Še pred tremi meseci sva skupaj sedela v vrtu, ki si ga

skrbno urejal, ter se pogovarjal o tvoji mladosti. In tedaj, ko sem stala poleg tvojega groba, med številnimi grobovi, na katerih so se v soncu bleščali beli cvetovi, sem znova doživljala tisti poletni dan. Spet sem si priklicala v spomin vse tiste trenutke, ko si mi pripovedoval o sebi. Ne vem, zakaj so mi najbolj ostale v spominu pripovedi o tvojih partizanskih letih. Morda pa zato, ker si se vojaškemu življenju posvetil tudi po končanem osvobodilnem boju.

Spominjam se, stric, ko si mi pripovedoval o svojem otroštvu. Preživljal si ga v številni družini v majhnem srbskem mestu. Zgodaj si se odločil za samostojno življenjsko pot. Bila je trnova. Iz šole si odšel v rudnik, od tam k partizanom. Ko je izbruhnila vojna, si bil še tako mlad. Joj, prav toliko let, kot jih imam jaz sedaj, si imel, ko si prijel za puško. Od septembra 1943 pa do svobode si prehodil številna srem-ska, bosanska, črnogorska in srbska mesta, vasi, gozdove, v mrazu in vročini, lačen, z orožjem v rokah. Saj še vedel nisi, kaj je življenje, sreča, lepota. V tistih dneh si odrasel in dozorel. Sprejet si bil v SKOJ, leto kasneje pa še v KPJ. Vedno so ti bile zaupane odgovorne naloge in izpolnjeval si jih častno...

Bil si poln življenjske volje, ko te je izmed nas strgala kruta bolezen. Ostal mi je le spomin nate, stric.

Ovetovi belih krizantem so drhteli v poznem popoldnevu, majhen plamen sveče je utripal v vetru. Le še malo malo ga je bilo. Svečka je ugasnila.

MIRJAM RACE

NEDELJSKI IZLET

Že zjutraj smo se z avtomobilom odpeljali proti Celju in naprej ob reki Savinji. Cilj našega nedeljskega družinskega izleta je bil Kal nad Hrastnikom. Čeprav bi se do te izletniške točke lahko pripeljali z avtom, nismo tega storili. Sklenili smo, da se bomo peljali le do Marnega, tam pustili vozilo, potem pa uporabili noge, da nam ne bi čisto »zadržavele«.

V Marnem, prijazni vasi blizu Dola nad Hrastnikom, smo izstopili. Z nekim kmetom smo se dogovorili, da lahko pustimo avtomobil pod njegovim kozolcem. Povedal nam je tudi, da bomo do cilja pešali dobro uro in pol.

Nismo se ustrašili, nasprotno: pogumno smo se začeli vzpenjati po kamnitem kolovozu. Za nami je ostala še zadnja hiša, vso vas smo videli pod seboj. A se nismo dolgo ustavljali, kajti sonce se je že pogumno bližalo sredini neba, hoditi opoldne pa ni najprijetnejše. Ko smo začutili žejo, smo segli po jabolkah in hruškah. Kmalu smo bili v gozdu, ki nas je ščitil pred prevročnimi žarki. Nabirali smo lesnike in grmičevje za ikebano.

Prišli smo na razpotje, kjer je napis: Kal — pol ure. Malo naprej, pod košatim hrastom, pa je zbudil našo pozornost spomenik s temi besedami:

TU JE DAL DNE 28. IX. 1944
SVOJE ŽIVLJENJE ZA SVOBODO
PIONIR-SKOJEVEC
PUST BORIS,
ROJEN 6. IV. 1930

Spomenik je še skoraj nov. Lepo je negovan, okrašen s svežim cvetjem. Predenj smo položili šopek ciklam, ki

smo jih nabrali med potjo. Potem smo se zagrizli proti vrhu, ki ni mogel biti daleč.

Z mislijo sem bila pri pionirju Borisu, ki je — kot mnogi, premnogi drugi — umrl na pragu svobode, komaj pol leta pred tistim srečnim majem 1945. Pravzaprav o mlademu junaku nisem vedela ničesar razen tega, da je padel za svobodo, star komaj štirinajst let. Vem pa, da je bil pogumen, da je ljubil domovino in da je zanj žrtvoval največ — mlado življenje.

Kmalu smo zagledali pred seboj planski dom, kjer smo našli prijetno zavetje pred ostrim vetrom.

Pomalicali smo, se dodobra odpočili ter čez dve uri krenili v dolino. Skrivnostno gozdno tišino je trgalo naše govorjenje. Tu in tam smo v grmu preplašili ptico, odtrgali še kakšno vejico za ikebano, sicer pa smo se pogumno spuščali proti Marnemu. Premišljevala sem, koliko partizanskih grobov, skritih in nepoznatih, smo obšli na našem nedeljskem izletu. Nisem si znala odgovoriti, toda že to, da je skoraj vsaka ped naše zemlje prepojena s krvjo svojih najzvestejših, mi je veliko povedalo.

Kmalu smo bili v Marnem. Nekega kmeta, ki smo ga slučajno srečali, je očka vprašal, kam drži rov, ki smo ga bili videli nad vasio. Odgovoril je, da so včasih kmetje tu kopali premog. Rov je dolg kakšnih štiristo metrov, zaloga ni več veliko, zato so delo opustili.

Polni prijetnih vtisov in doživljava smo sedli v avtomobil, ki nas je odpeljal proti domu.

DAMJANA ŽOLNIR

ZAHVALA

Vsako leto obiščejo našo šolo predstavniki nekdanjih partizanskih kurirjev, »Jugoreklama«, »Scene« in osnovne šole Prežihov Voranc iz Ljubljane

Letos je ostalo v naši šoli le osem učencev. Višji razredi so se preselili v Tolmin. Ob tej priložnosti smo naše nekdanje učence povabili, da sodelujejo v skromnem programu, ki smo ga pripravili v počastitev dragih gostov.

Gostje so prišli 20. oktobra in s seboj pripeljali tudi darila, ki smo jih razdelili po končanem programu.

Poleg sladkarij so nam prinesli tudi obleke, zapestne ure ter knjige in šolske potrebščine. Vsega smo bili zelo veseli, zato se jim še enkrat toplo zahvaljujemo.

UČENCI OSNOVNE ŠOLE GORENJA TREBUŠA

Umrli je Anton Janežič-Tesar

ZVEST PRAPORU DO SMRTI

— Pisala sem domačo nalogo. Nena doma je pozvonil telefon. »Končali smo sejo... pridi, če želiš... čakam te v pisarni...«, se je oglašilo na drugi strani žice. Kot bi me polili s kropom! Vprašan je nisem bila sestavila in tako sem se na pot odpravila nepripravljena. Srce mi je burno utripalo. V takšnem razpoloženju sem potrkala na vrata pisarne ZZB NOV Grosuplje, kjer je bilo delovno mesto Antona Janežiča-Tesarja. »Povedal ti bom, kako sem se z II. grupo odredov prebijal do Pohorja, in še kaj!« mi je dejal.

Tako sem začela svoj spis pred nekaj leti.

Tovariša Janežiča sem poznala že prej. Vedela sem, da je bil pred leti predsednik občinske skupščine Grosuplje, takrat pa mi je razkril še svojo pot žrtev, odpovedi, premagovanja, nesebičnosti... Kot jeklo je zvenel njegov glas, z zanosom in zavestjo je izgovarjal vsako besedo... in se mi ob slovesu prijazno nasmehnil.

V majhnem mestu se ljudje ne srečajo le enkrat, dvakrat, trikrat na dan. In kadarkoli sem ga pozneje še srečala, se je nasmehnil prijazno kot takrat. Naj je pripekalo poletno sonce, najsi je dež neutrudno bil po dežniku ali pa so se v zraku lovili sneženi kosmiči, nikoli ni bilo srečanje brez pozdrava, besede. Nikdar ni potožil, da ga tarejo skrbi, in nikdar ga nisem videla slabe volje. Vedno enak je bil njegov izraz. Pravijo, da je tako pozdravljal vsakogar, ki ga je poznal.

A boleznin usode, če že moramo govoriti o njej, ne ukroti zakladnica spominov ne prijaznost in ne delavnost. Pa jo je hotel ukrotiti, z delom jo je hotel ukrotiti. Tam v pisarni je imel vedno kaj postoriti. Tako ji je hotel kljubovati, trmoglaviti boleznin.

Ko se je pred meseci vrnil iz bolnišnice, sem ga po dolgem času spet srečala v drevoredu. »Oho! Ti si!« je dejal, ko sem že naredila korak naprej. »Še pišeš, vidim! Lepo! Lepo! Kar daj! Še! Veš kaj, tja na Slivnico pojdi, k tovarišici Leničevi. Njo pa le obišči!« In potem mi je povedal, zakaj. »Kar kmalu pojdi, ker čas beži!« je rekel. Hotel je živeti in delati. Pomagati tako ali drugače soljudem, iz dneva v dan.

Kot drobni biseri se je lesketala od sonca ožarjena snežna ravan, ko smo takrat v toplo zakurjeni kuhinji obujali spomine. On, žena in — jaz z vprašanji. Pomagali smo si z zajetnim albumom fotografij. Nena doma je vstal in se kmalu vrnil s skrbno shranjenim zakladom. »Vidiš, to je naš prapor, prapor II. grupe odredov!« je povedal kot njegov zvest nosilec.

Nisem imela časa za vprašanja, pogled se mi je uprl v spretnost njegovih rok. Tam, sredi kuhinje je sestavil prapor in se mirno postavil obenj. Neka silna radost in ljubezen sta mu zažareli v očeh, kakor na vseh prošlah, kjer ga je prapor spremljal kot »drugogrupaša«. »Prišli so že, da bi ga dali v muzej, a se ne morem ločiti od

njega. Prisegel sem mu zvestobo in naj bo z menoj, dokler bom tlačil to zemljo...« je rekel tistega nedeljskega popoldneva, ko sva se pogovarjala.

Zdaj pa je, mnogo prežgodaj, sklenil svoje življenje.

Še je pred menoj dolg — a ne le moj, vseh nas, ki prebirate te vrstice — kajti na nemalo poti me je pripeljal prav on, tovariš Anton Janežič-Tesar, s srcem in dušo Grosupeljčan. In četudi bi nihče ne rekel, bi vedela, da ga Grosupeljčani ne bomo nikoli pozabili.

ALENKA TRONTELJ

NA RABU

Še z dvema pionirjema naše šole sem bil določen, da grem na Rab, na kome-moracijo v spomin internancem, ki so tam pomrli v taborišču.

Iz Ljubljane smo se odpeljali v soboto, 27. 10., ob šesti uri. V Lopor pa smo prispeli okoli dvanajste ure. Potem smo se odpeljali v Kampor. Tam je bila žalna svečanost s programom. Govoril je eden izmed ustanoviteljev Rabske brigade in njen komisar Jože Juranič. Govoril je, kakšne razmere so bile v taborišču in kako je prišlo do ustanovitve Rabske brigade. Po tej svečanosti smo se odpeljali nazaj v Lopor, kjer je bila večerja. Tam smo tudi prenočili. V nedeljo smo se po zajtrku odpeljali v mestoce Rab, kjer je bila svečana akademija. Tam je bil tudi letalski miting. Potem smo se odpeljali domov.

Na poti sem razmišljal o žrtvah na Rabu, ki so dale svoja življenja za to, da mi lahko danes svobodno živimo.

SAMO RUPERT

kramljanje

Draga Milena!

Zadnje moje pismo je bilo otožno, priznam, prav nič mladosti podobno. Še preden sem dala listič v ovojnico, sem oklevala, naj ga pošljem ali ne. Nekako sem se potolažila, da je tudi tale jesenski čas otožen. A bilo mi je kljub vsemu težko, kot bi slutila, da moje naslednje pismo ne bo nič manj žalostno.

Torek. Tistih nekaj uric manj pouka in seveda, kam drugam bi me vodila pot, če ne k vam. Tedaj pa me je v dno duše zaskrbele, ko me je nad tistimi velikimi, skoraj veličanstvenimi durmi nekam sovražno pozdravila črna zastava. Na dvoje vrat sem potem potrkala, a zaman. Obšla me je tesnoba... V mračnem jesenskem dnevu me je

vso pot do doma spremljala ta črna zastava. Ko sem izstopila iz avtobusa, sem zvedela: spet je življenje obrnilo poslednjo stran v svoji knjigi, zakaj tovariša Antona Janežiča-Tesarja ni več.

Pa še pred kratkim sem kramljala z njim.

To je vse, kar sem vam namerala povedati v pisemcu, samo še lepo vas pozdravljam!

Alenka Trontelj
Stranska pot III
61290 Grosuplje

Draga Alenka!

Tudi sama sem velikokrat kramljala z njim. In verjemi mi, čeprav je bil ta pogovor navadno kratek, je vanj vedno vpletel tudi lepo misel o tebi, deklaciji iz Grosupljega. Da, tako te je imenoval tovariš Tesar...

Lepo pozdravljena!

MILENA

Spoštovana urednica!

Tokrat vam pošiljam sestavek, ki sem ga posvetila mrtvemu stricu. Ko je živel, sva se večkrat pogovarjala o tem, da bi zapisala nekaj njegovih spominov iz narodnoosvobodilnega boja. Zal ga je prehitela smrt. Čutim se dolžno, da mu v spomin zapišem nekaj vrstic. Več ne morem, lahko pa bi ti spomini napolnili mnogo strani. Nadvse vam bom hvaležna za objavljene besede, zlasti še za sliko.

Do prihodnjega pisma lep pozdrav!
Mirjam Race
Trg prekomorskih brigad 53
66000 Koper

Draga Mirjam!

Spomin, še tako droben, je dragocen; napisala si ga z ljubeznijo in tako storila vse, kar si lahko in mogla storiti.

Lepo pozdravljena!

MILENA

PRVA MILIJARDA PO KOLERI

Zaradi masovnih jugoslovanskih nakupov (samo v soboto so Jugoslovani v Trstu pustili približno milijardo lir) je kurs dinarja v tržaških menjalnicah padel s 40 odnosa 41 lir na 38 lir za dinar.

Delo — 12. XI. 1973.

ŠTEVILO POROK STALNO NARAŠČA

Od leta 1957 dalje število porok pri nas stalno narašča. Takrat je bilo sklenjenih 154.970 zakonskih zvez, a pet let pozneje — 162.672. V letu 1968 se je poročilo 170.470 parov, a v letu 1970 je njegovo število naraslo na 182.704. Po podatkih statističnega zavoda so leta 1971 registrirali 184.011 porok.

NIN — 11. XI. 1973.

ČEMU SO IMENOVALI KOMISIJO?

V sredo, 7. 11. 1973, je bil v Luki Koper sestanek članov ZK, katerega se je udeležil tudi tovariš Ivan Renko.

Na tem sestanku je povedal Ante Čurković tole: »Sem član komisije za ugotavljanje izvora premoženja in neupravičenega bogatstva. Komisija je pričela z delom, delala je in tudi predložila nekaj očitnih primerov, ki bi jih bilo treba kaznovati, vendar so nadrejeni »odločili« drugič. Čemu smo imenovali komisijo?

Menim, da so mene pozabili imenovati za člana te komisije. Morda se bojijo, da bi bil preveč »obremenjen z delom«. Le nikar se naj tega ne boji nihče. Sem še mlad in voljan delati, in tudi vem, kako se takšni stvari streže.

BOGOMIL LILJA

KJE JE NACIONALNI PONOS?

See Dubrovnik bisky car! Reklamne table vzdolž ceste vabijo. Kdor ne zna angleško, pač ni povabljen.

»Motor boat! Every day excursion...«

»Jeden Tag Ausflug nach...« Jugoslovani, če jih je kaj, naj ostanejo lepo v Cavtatu. Turistični delavci so praktični ljudje, prilagodijo se ponudbi in povpraševanju, nacionalni ponos gre v denar, torej proč z njim!

»Fass Bier!« »Cream cafe«, »Hel-se Würstchen...« Če je kdo domačih tudi lačen, mu bo že nos povedal, si misli prodajalec na Veliki plaži.

V Sutomoru je celo zdravniška pomoč v nekakšnem domačem zdomstvu: »Ambulanz« piše na zidu med hotelskimi paviljoni, nič drugega. Pa saj so naši očetje in dedje povelični služili Kaiserjäger in Ulane, ti so že vedeli, kaj je Sanität in Ambulanz, kajne?

TT — 7. XI. 1973.

Pogovori med mrlič

To je tragikomična parodija na zadnjo vojno na Bližnjem vzhodu in na vojne sploh: ljudje se vojskujejo in pobijajo, dobiček od tega pa imajo izdelovalci oz. prodajalci orožja...

Spregovori sirijski pešak:

»Jaz nisem imel časa, da bi videl kdove kaj. Zivljenje sem izgubil že prvi dan vojne na Golanem višavju. Naši so zavzeli Kuneitro, jaz ničesar, ker me je prej zadela mina. Niti ne vem, odkod je priletela, ker je nisem videl.«

»Prav gotovo je priletela iz minometalca 160 mm na francoski šasijski AMX,« je dejal izraelski tankist. »Jaz sem bil na shermanu. Dober material je to. Američani znajo delati tanke. Na žalost izdelujejo tudi težke topove, ki jih prodajajo po vsem svetu. Mislim, da je pogljal v zrak mene in moj sherman jordanški top 155 mm, izdelan v ZDA. Nič me ni bolelo.«

Najbrž se tako pogovarjajo v opevanem rajju junakov neznani vojaki, ki so razmrvarjeni obležali v divjih bojih. Ne poznajo več sovražstva, zakaj neskončna razdalja večnosti jih loči od zemeljskih dogodkov. Zdaj so le še »neumrljive duše«, anonimni borci, kakršnih je že nič koliko in so njih imena z zlatimi črkami vklesana po naših trgih. Spadajo pa v tisto statistično magmo, ki omogoča, da uradna poročila lahko govorijo o hudih bojih na tem ali onem bojišču. Brez njih ne bi mogli govoriti o »znatnih izgubah na obeh straneh«.

Zdaj so tam, v domnevnem rajju. Mirno govorijo o svojem vojaškem poklicu. Pogovarjajo se in prvič poslušajo drug drugega.

»Dolgo sem umiral,« pravi maroški prostovoljec. »Bil sem v prvih vrstah, da bi bil v čast svojemu kralju in arabskim bratom. Lahko rečem, da smo se dobro bojevali. Tudi vi, Židje, ste se krepko držali. Vaše letalstvo je bilo za nas trd oreh. Ko sem videl vaše mirage v strmoglavem letu...«

»Imeli smo tudi phantome,« se oglasi pilot, čigar katapultni sedež ni deloval pravilno.

»Tisti, ki me je zadel, je bil mirage,« je dodal Maročan. »Ne motim se. Dve leti sem delal pri Dassaultu in mirage sem videl vsak dan. Včeraj sem videl tistega, ki je bil zame preveč.«

»Bil sem na krovu spremljevalnega rušilca, zgrajenega v Portsmouthu,« pravi egiptovski mornar. »Pluli smo skupaj s sirijskim lovcom podmornic, ki so ga zgradili v Saint-Nazairu. Našo ladjo je potopila izraelska podmornica, ki je bila zgrajena v Nantesu.«

»Jaz sem iz Rusije,« se je oglašil neki Žid. »Emigriral sem lani. Zmeraj sem govoril, da bom prihodnje leto v Jeruzalemu. Bil sem tam, toda ne dolgo. Pred Suezom me je pokosil rafal. Mitraljez je bil ruskega porekla.«

»Mene je sevrla napalmska bomba,« reče družovski kmet. »Napalm delajo iz pencina. Odkod so dobili nafto zanj? Iz Texasa, Kuwaita, Arabije? Vrag si ga vedi, jaz sem pa le zgorel.«

Gotovo sodelujejo tudi drugi mrtveci pri teh pogovorih. Spominjajo se neštetih bitk v istih krajih, iz istih razlogov in z udelež

bo istih ljudi. Njihovi glasovi so bolj oddaljeni, saj so padli dosti prej, toda besede so si podobne.

Pretihotapljeni Žid z Irškega pravi:

»Mene so obesili leta 1947 z angleško vrvi, ker so me dobili z orožjem v roki. Imel sem sovjetsko brzostrelko. Takrat so bili Rusi napolnjeni na naši strani. Prvega veleposlanika v novi izraelski državi je poslal Stalin.«

»Midva,« se oglašita hkrati Žid in Sirojec, »sva se potolkla medsebojno v dokaj čudnih okoliščinah leta 1948. Ben Gurion je pooblastil svojega zaupnega sodelavca Ahuda Avriela, da se pogodi s češko tovarno Zbrojevka v Brnu za nakup 10.000 pušk tipa mauser E 18. Istočasno je sirijska vlada poslala kapetana Aziza Kerina k največji evropski družbi za prodajo orožja, ki je tedaj bila Zbrojevka v Brnu. Slo je za 10.000 pušk mauser in sto mitraljezov MG 34. Ta družba je bila zelo resna. Blago je dobavila po obeh naročilih. Naše naboje je bilo moč uporabljati obojestransko; krogli sta služili tudi nama dvema.«

Starejši borec iz Haganaha pravi:

»Bil sem angleški Žid. Zivel sem v Lon-

Vatikan molči...

Vatikanska diplomacija je znana po svoji previdnosti. Kadarkoli bi morala obsoditi ali vsaj kritizirati za zgodovino pomembno dogajanje, je vselej molčala. V skrajnem primeru tudi molk služi za pomiritev vernikov. To je politika kompromisov za vsako ceno in s komerkoli. Najbolj tipičen je bil primer, ki ga je v »Vikarju« opisal nemški pisatelj Hochhuth: Zaradi molka ob nacističnem nasilju je skupaj z nacisti posadil na zatožno klop tudi papeža Pija XII. Za časa njegovega vladanja je cerkev mirno sodelovala s fašisti in z nacisti, čeprav je doktrina obojih bila v nasprotju s katoliškimi načeli.

Podobno se dogaja zdaj v zvezi s tragedijo v Čilu. Katoliška cerkev sodeluje s tamkajšnjimi fašisti. Vatikan odigra v spet dvojno vlogo. Dvojno je tudi njegovo pojmovanje pravice. Po eni strani je Pavel VI. obsodil nasilna dejanja poteptanega palestinskega ljudstva, rekoč, da obup in revščina »ne moreta biti opravičila za nasilje, kajti« »namen niti v tem primeru ne posvečuje sredstev«. Po drugi strani pa se je vatikanski radio trudil, da bi opravičil državni udar v Čilu. V neki nedavni oddaji je bilo rečeno dobesedno: »Pri tem spopadu gre za način, kako bi zagotovili čilskemu ljudstvu boljše življenje, napredek in svobodo, hkrati pa upoštevali obliko vladavine, ki naj bi ustrezala resničnemu stanju v deželi in iskrenim težnjam vseh državljanov.«

Tipičen in še bolj nesramen je drugi primer. Le nekaj dni pred državnim udarom je kardinal Silva Henríquez stiskal roko Allendeju, ker se ni bil prepričan, da bo

donu do svojih dvajsetih let. Leta 1947 sem prišel v Izrael, ko je bil še pod britanskim mandatom. Padel sem pri Latrunu med obstreljevanjem iz 88-milimetrskega angleškega topa. Na nas je streljala Arabska legija, ki ji je poveljeval Anglež sir John Bagot Glubb ali Glubb paša.«

Egiptčan, ki mu je drobci rakete med prvo vojno za Sinaj odtrgal obraz, pravi: »Ne vem, odkod je bila uvožena tista raketa. Vojaške viške smo iskali po vsem svetu. Najprej sta nam jih odstopali obe veliki sili, za njima pa še Italija, Belgija, Španija, Švica in celo Mehika. Dobivali smo jih, če smo le imeli denar. Ne Arabec ne Žid nista vedela za izvor kosa železa, ki ju je razmrčeval.«

»Kaj pa je pravzaprav tank Ben Gurion?« vpraša Irčan, ki ga je razneslo na Golanški planoti.

»To je angleški tank centurion,« mu odgovori opazovalec Združenih narodov. »Opremljen je s francoskim topom 105 mm. Jaz sem izgubil življenje med ruševinami svoje vile v Damasku. Porušil jo je ameriški skyhawk, ki ga je zbil sovjetska raketa sam 3.«

»Mi smo dobre stranke za marsikatero tovarno orožja,« pravi Jordanec. »Vendar med nami ni videti nobenega predstavnika družb, s katerimi poslujejo naše države.«

»Ne,« reče Izraelec. »V tej trgovinski panogi se kaj malo zanima za usluge, ki so potrebne po opravljenih nakupih.«

Gre za Češkoslovaško pod Benešem (op. prev.)

Paul Guimard, L'Express
prevedel POLDE VRBOVSEK

Črtomir Šinkovec:

Hasanov plašč

Z roko si je obrisal potno čelo, čeprav je skozi dolensko polnočje vel hladen veter — znanilec prve jeseni. V bližnjem zvoniku je ura odbila dvanajst; izza oblakov je posvetil dokaj priščipnjen zadnji krajec. Tonc se je za hip zagledal proti Zelimljam in Krimu, premotril v daljavi obrise Grintavcev in Karavank, ki so se kakor temne zavese bočile pod nebo. Potem se je kakor pritlikavec pred velikom ozrl nazaj, kjer se je dvigala v nebo temna gmošta, črno zidovje gradu...

»Turjak,« je pomislil Tonc, ki so se mu bile zarezale v čelo črte petdesetletnika. In stisnil pod pazduho zavoj; potem pa je naglo odšel po bližnjici. V nos mu je prihajal duh po ožganem, po bližnjem pogorišču. Pred očmi so se mu jasno postavili burni dogodki prejšnjih dni. V Turjaku so se bili od vseh strani nagrmadili brodolomci — belo-

gardisti, ki so bili izgubili oporo v italijanski vojski, nato pa so bili privlekli topove tomsičevci in prešernovci, grad obkolili in ga začeli napadati. Skoraj teden dni je posvetil dokaj priščipnjen zadnji krajec. Tonc se je za hip zagledal proti Zelimljam in Krimu, premotril v daljavi obrise Grintavcev in Karavank, ki so se kakor temne zavese bočile pod nebo. Potem se je kakor pritlikavec pred velikom ozrl nazaj, kjer se je dvigala v nebo temna gmošta, črno zidovje gradu...

Tonc je stisnil pri srcu. Pospešil je korake navzdol, previdno prečkal razrito cesto in oprezujoče tipal proti domu. Pred vrtno ograjo ga je pozdravil pes in ko je spoznal gospodarja, utihnil. Noč se je zopet sesedla v globoko tišino in v globoki modrini neba so, kot vse ja-

sne noči, migotale zvezde.

V nizki, temni čummati se je Tonc oddahnil; nihče ga ni bil videl in zdaj se je čutil na varnem. Zavoji, ki ga je nosil pod pazduho, je položil poleg sebe na mizo in ga razgrnil. Ko je nanj posvetil z žepno svetilko, se mu je pred očmi zalesketalo kakor v pravljici. Obraz se mu je raztegnil v širok smeh doslej še neznanega zadovoljstva.

»No, pa sem ga le našel, Hasanov plašč. Kakšna sreča! Še iz turških časov so ga v gradu hranili kot neprecenljivo dragoceno in svetinjo.« Tonc ni mogel drugega kakor da je drhte, s pobožno skrivnostjo božal z rokami in očmi to bleščavo in lesketavo svilnato in škrlatno tkanino, vezeno z zlatimi, srebrnimi, rdečimi in modrimi okraski in rožami.

»Tonica!« je šepetnil, »Tonica! Prinesel sem ga! Oči so se mu svetile od nenavadne sreče.«

»Kaj si prinesel?« se je oglašila v postelji, ki je stala v kotu pri oknu. Iz njenega glasu je sršela čemerna drema vica.

»Hasanov plašč vendar.« Kot torej je pred njo razširil dragoceno tkanino, po kateri je poplesaval z okroglo liso iz žepne svetilke, ki jo je držal v desnici.

»Hasanov plašč sem prine-

sel iz Turjaka, Tonca, slišiš, zdaj smo bogati, zdaj smo najbolj bogati v vasi, zdaj smo najbolj bogati na Dolenskem.«

»Bogati, bogati!« se je Tonca do kraja prebudila, vendar je še vedno v njenem dremanem glasu čemela nekakšna vsečnost in ravnodušje. »Kaj ti, revež, pomaga bogastvo v vojni. Danes imaš vse, jutri nič, še življenja ne; danes si grof, jutri berač... Tonc, spat pojdi!«

Preudarne ženine besede so Tonca v trenutku postavile na trdna tla. Plašč navsezadnje ni njegov, prilastil si ga je — to je enako tatvini — ga je zaskalelo v prsih. Vrednost Hasanovega plašča, ki mu je obvisel v rokah kakor mrzla krpa, je hipoma postala nekam zapletena in nedoločena, namišljena neprecenljiva vrednost je čudno splahnela v negotovost. Skoraj malce nejevoljen nad prvim navdušenjem, je plašč zopet zvil in ga zvil v časopis in zavoj potisnil pod posteljo. »Vojna je, zakonit je rop, krađe in smrt,« je ježno sedel k peči in se počasi sezul, nato pa odtipal proti kotu pri oknu, kjer se mu je žena odmaknila, da je k njej legel v posteljo.

V čummati je zavladala tišina; med vzdih, dihanjem in tiktakanjem ure so lebde-

la vprašanja. Po premolku je spregovorila žena:

»Kako je na Turjaku?«

»Kako? Strašno!« je zatrdil Tonc.

»Pogorišče in razvalina. Po belih in plavih, ki so se bili vanj zatekli kakor podgane, ni več nobenega sledu. Menda so jim prešernovci nasuli popra... Vendar — škoda je gradu, kjer je Turjak dan gostil snubače lepe Rozamunde... Tudi stara lipa je vsa ranjena. Če bi ta znala govoriti, kaj vse bi vedela povedati...«

»Kje pa si staknil tistole?« je bila zdaj ob dragocenosti vznemirjena tudi žena.

»Že kot dečku, ko sem bil nekoč v gradu, mi je plašč

padel v oči. Gledal sem ga kot v pravljici in potem večkrat o njem sanjal... Ni mi dal miru. No, zdaj pa so sanje uresničene, zdaj ga pa imam. Moram reči, da me je bilo nekoliko strah, ko sem z žepno svetilko motovil po tistem razdejani in podrti, pod katero je verjetno še kakšen mrlič. Našel sem ga med tisto šaro križem krazem v kapeli, kjer, kot veš, so se nekoč zbirali lutrovci. Sem-kaj se je zatekal sam Jurij Dalmatin ali Jurij Kobila, kakor so mu rekli ljudje. Prava sreča, da sem ga našel, plašč, pa reci, kar hočeš.

(Se nadaljuje)

